

Meningen om livet:
Lederartikler om aktiv dødshjelp i norske
aviser 1995-2014

Masteroppgave i idehistorie av Lars Halvor Magerøy

Institutt for filosofi, ide- og kunsthistorie og klassiske språk ved
Universitetet i Oslo, våren 2017

Veileder: Professor Reidar Aasgaard

Forord

Jeg skylder Reidar Aasgaard en stor takk for måten han har veiledet meg gjennom en lærerik og utfordrende prosess på. Jeg har hatt nytte av hans presise og gjennomarbeidede tilbakemeldinger siden oppstart våren 2015, og setter pris på engasjementet han hele tiden har vist for at prosjektet skal bli vellykket.

En stor takk også til Ellen Krefting og Christine Amadou for både inspirasjon og kyndig veiledning i arbeidet med å utforme oppgaven.

Lars Johan Materstvedt har vært min guide gjennom mye faglitteratur om eutanasi og assistert død, og også bidratt med andre kloke råd ved prosjektets oppstart. Takk også til Sigurd Høst og Trygve Aas Olsen for tips til litteratur om presse og ledergenren.

Til slutt vil jeg takke min familie og min kone Karen. Hun fikk meg til å gi meg i kast med dette arbeidet, og har gjort det mulig å se det i mål.

Sammendrag

Denne oppgaven er en idehistorisk undersøkelse av lederartikler om aktiv dødshjelp (eutanasi og legeassistert selvmord) fra de tyve årene 1995-2014. Materialet består av 116 lederartikler fra ni sentrale norske aviser. Alle avisene har et restriktivt syn på å tillate aktiv dødshjelp. Jeg undersøker hvordan de likevel presenterer og drøfter spørsmålet på ulike måter, med et blikk både på det konstante og det som er i bevegelse gjennom perioden. Jeg arbeider kvalitativt og anlegger flere ulike perspektiver på materialet.

I min nærlesning av lederne er jeg blant annet opptatt av kontekstualiseringen av aktiv dødshjelp-spørsmålet, hvordan avisene presenterer det for leseren og setter det inn i en større sammenheng. Jeg ser på hvor hyppig de skriver om temaet, og hva som får dem til å ta det opp. Jeg undersøker hvordan avisenes posisjoner uttrykkes gjennom ulike språklige valg, og hvilke instanser og fagtradisjoner som løftes frem som autoriteter. Og jeg fokuserer på hva slags etisk tenkning avisenes vurderinger hviler på.

Undersøkelsen viser blant annet hvordan de ulike avisenes egenart og ideologiske tradisjon kommer til syne i omtalen og kontekstualiseringen av aktiv dødshjelp. Konsensusen ser ut til å være større på et juridisk plan enn på det etiske. Jeg konkluderer med at argumentasjon som bygger på konsekvensetisk tenkning over tid blir mer fremtredende enn den pliktetisk betonte. Jeg argumenterer også ut fra funnene for at ordskiftet endrer karakter gjennom perioden og blir mindre polarisert.

I drøftingen foreslår jeg noen perspektiver disse og andre observasjoner kan forstås i lys av. Blant annet argumenterer jeg for at det er mulig, men ikke nødvendig, å se forskyvningen i etisk tenkning som en tilnærming til et standpunkt *for* aktiv dødshjelp, som typisk bygger på konsekvensetisk heller enn pliktetisk tenkning. Jeg vurderer min inndeling av avisene i riksaviser, regionaviser og meningsbærende aviser som bare delvis sakssvarende, og antyder andre mulige mønstre i materialet.

Innhold:

Del 1:	
Innledning: Et spørsmål om liv og død	6
Metode og materiale	6
Hovedperspektiver	10
Begrepsavklaringer: Hva er aktiv dødshjelp?	14
Historisk kontekst: En tilbakevendende debatt	15
Oppgavens oppbygning	20
Del 2:	
Riksaviser	
Aftenposten	22
Dagbladet	31
VG	37
Oppsummering: Riksaviser	43
Regionaviser	
Adresseavisen	45
Bergens Tidende	50
Stavanger Aftenblad	54
Oppsummering: Regionaviser	61
Meningsbærende aviser	
Dagsavisen	63
Klassekampen	67
Vårt Land	70
Oppsummering: Meningsbærende aviser	79
Del 3:	
Innledning	80
Oppsummering av undersøkelsen	80
Drøfting av funnene	83
Litteratur	90
Primærmateriale: Liste over lederartikler	93

Del 1

Innledning: Et spørsmål om liv og død

Hva gjør et liv verd å leve? Hva er en verdig måte å dø på? Hvem eier et menneskeliv?

Spørsmål av dette kaliberet blir sjelden løftet inn i det daglige offentlige ordskiftet i avisspalter og debattstudioer. Men aktiv dødshjelp-saken utgjør et unntak.

De siste tiårene har debatten med ujevne mellomrom blusset opp i norsk offentlighet. Spørsmålet om hvorvidt et lidende menneske bør ha rett til hjelp for å avslutte livet, kan vanskelig debatteres uten å tilkjenne syn på helt grunnleggende spørsmål om menneskets egenart og etikk.

Denne oppgaven tar for seg et utsnitt av debatten: Lederartikler fra 1995 til og med 2014. Jeg undersøker idehistoriske trekk som gjør seg gjeldende i ledere om aktiv dødshjelp i denne perioden: Hvordan presenteres spørsmålet? Hvordan argumenterer avisene for sitt syn? Jeg vil forsøke å peke både på det som er konstant og på det som endrer seg.

Debatten jeg undersøker, er ikke noe avsluttet kapittel. Politiske, juridiske og etiske sider ved aktiv dødshjelp diskuteres løpende både i den brede offentlighet og i fagmiljøer. Aktører i politikk og samfunnsliv arbeider for å løfte saken høyere på den nasjonale dagsorden. Det er rimelig å tro at spørsmålet blir mer aktuelt etter hvert som den medisinske utviklingen går videre, kanskje også i takt med den økte oppmerksomheten om prioritering i helsevesenet.

Refleksjon rundt diskursen vil kunne få frem nyanser som kan opplyse det videre ordskiftet. Denne masteravhandlingen er også et forsøk på å bidra til det.

Metode og materiale

Avhandlingen er en idehistorisk nærlesning av lederartikler i ni norske aviser, i perioden 1995-2014. Tilnærmingen er i hovedsak kvalitativ, med elementer av diskursanalyse. Jeg anvender imidlertid ikke noen enkelt teori eller analytisk system på materialet, men kombinerer isteden ulike tilnærminger.

Når det gjelder norske lederartikler som materiale, har det vært gjort en del studier innenfor medievitenskap og journalistikk. Blant annet har flere arbeider sett på i hvilken grad den politiske profilen preges av avisenes tidligere partipolitiske tilknytning etter at de

formelle båndene er fjernet.¹ Jeg har lest noe av dette stoffet med interesse, men det har begrenset overføringsverdi til et idehistorisk arbeid. Noen undersøkelse av hvordan lederartikler forholder seg til dødshjelp-spørsmålet, eller analyse av dødshjelpdebatt i et lignende materiale, har jeg ikke funnet. Jeg har derfor ikke brukt noe annet vitenskapelig arbeid som mønster, men utviklet oppgaven selv i dialog med min veileder.

Lederartikkelen har etter mitt syn flere genretrekk som gjør den interessant for en undersøkelse av dette slaget. Lederen er avisens usignerte meningsytring.² Den er gjerne plassert på side 2, ofte over én spalte. «Lederen er avisens mening», som det heter i *Vi – en bok om ledere*.³ Blant mange ulike beskrivelser av genren synes jeg denne enkle gjennomgangen fra journalistikkprofessor Thore Roksvold er nyttig:

Lederen er skrevet av en spesielt kompetent medarbeider i avisas redaksjon - som oftest redaktøren. Lederen skal uttrykke medieorganets syn, og er gjerne holdt i en upersonlig tone - uten bruk av pronomenet «jeg». Problemstillinga er aktuell, knytta opp mot nyhetsbildet. Siktemål er å hevde en mening, og argumentere for den. Lederen er skrevet som en forholdsvis åpen argumentasjon med premisser og konklusjon. Konklusjonen kan stå først eller sist.⁴

Lederen inneholder altså eksplisitte meningsytringer om avisens syn på aktuelle spørsmål. Om den ikke er skrevet av en redaktør, er den ofte godkjent av en – særlig hvis den tar opp spesielt viktige saker eller varsler en kursendring i avisens profil. Den har derfor en annen og større representativitet enn en signert kommentar.

Samtidig er lederartikler noe som produseres daglig, under høyt tidspress. Flere av avisene trykker mer enn én leder hver avisdag. Dessuten er plassen knapp, rundt 1500-3000 tegn for en hovedleder. Dette er altså ikke arenaen for grundig faktautlegning, eller for finkalibret argumentasjon. Lederens funksjon er ofte å «melde seg på» i ordskiftet, og gi en

¹ Paul Bjerke tar for eksempel for seg regjeringsskrisen i 2000, og kommer frem til at avisene fortsatt er preget av sine røtter i partipressen, Bjerke, *Fortsatt partipresse?* Øyvind B. Pettersen bygger på dette arbeidet i sin masteroppgave om valget i 2005, Pettersen, *Pressen og partiene*.

² Usignerte ledere er regelen. Det eneste unntaket i mitt materiale er den andre av Klassekampens to ledere, som er signert Astor Larsen. Klassekampen har en tradisjon for signerte ledere, med fullt navn eller initialer, som er sjelden i norsk presse.

³ Gauslaa og Hauglid, *Vi – en bok om ledere*. Sitert i Igland og Stølås, *Kommentaren*, 34-35. Igland og Stølås påpeker hvordan denne formuleringens dobbelthet også uttrykker lederens høye status: «Den er selve grunnlaget for avisens eksistens, dens raison d'être, avisens prekestol.»

⁴ Roksvold, «Fire artikler», 126.

rask respons på dagsaktuelle saker ut fra avisens ideologiske forankring. Den uttrykker på et vis avisens ryggmargsrefleks. Det gjør den egnet til å si noe om hvilke oppfatninger som er rådende i en gitt avis i en gitt periode.

Avisens mening skal uttrykkes klart, og kan godt være polariserende. Men grunnlaget denne dommen felles på, vil lederen gjerne forsøke å utlegge på en nøktern og uangripelig måte. Det finnes unntak, også i mitt materiale. Men det typiske er at mens en signert kommentar kan være polemisk i hele sin tone, vil lederen presentere sakens fakta på en antatt nøytral måte, og gi tydelig til kjenne når den uttrykker avisens eget syn. «Vi mener» er en vanlig formulering. Men det meningsytringene hviler på, som gjerne presenteres *før* denne annonseringen, er minst like idehistorisk interessant. Der uttrykkes synspunkter som går for å være allmenne, hevet over debatt. Å se nærmere på akkurat dette stoffet kan avdekke utviklingstrekk som ligger utenfor lederartiklenes eget synsfelt.

Selv om lederartikkelen skal uttrykke avisens syn, er den skrevet av enkeltredaktører eller -journalister. I mindre aviser skriver ofte sjefredaktøren lederne.⁵ I større redaksjoner kan ansvaret rullere i en gruppe av lederskribenter. Avhengigheten av enkeltpersoner kan sies å utgjøre en innvending mot å tillegge lederne representativitet for avisen som helhet, og for den del av det ideologiske og kulturelle landskapet avisen sogner til. Samtidig er det ikke tilfeldig hvem som er ansatt i sentrale personer i de ulike avisene, og heller ikke hvem av dem som får ansvar for å produsere ledere. Over tid vil lederartikkelen derfor være en god indikator på avisens posisjon.

En problemstilling ved materialet er at lederne fordeler seg svært ujevnt i tid, og mellom de ulike redaksjonene. Enkelte av avisene i materialet har bare to eller tre ledere om aktiv dødshjelp i den undersøkte perioden. Da vil enkeltskribenters påvirkning kunne være særlig stor, og man bør være forsiktig med å legge for mye vekt på endringer fra én artikkel til en annen. Det er heller ikke uproblematisk å sammenligne en avis som skriver to-tre ledere om aktiv dødshjelp med en som har et flere ganger så stort materiale, og behandle dem med noenlunde samme presisjon.

Disse sårbarhetene har jeg først og fremst imøtegått ved å sørge for stor bredde i materialet. Jeg vil være forsiktig med å trekke bastante konklusjoner for enkeltaviser som skriver relativt lite om temaet, og heller vektlegge trekk jeg gjenfinner på tvers av redaksjonene.

⁵ I 41 prosent av små aviser skriver sjefredaktøren alltid lederen selv, ifølge en undersøkelse Institutt for journalistikk gjorde til boken *Vi – en bok om ledere* fra 1997. For store aviser var tallet bare ti prosent. Se Gauslaa og Hauglid, *Vi – en bok om ledere*, 21. Alle avisene i mitt materiale er i denne sammenheng store aviser.

De undersøkte avisene er Adresseavisen, Aftenposten, Bergens Tidende, Dagbladet, Dagsavisen, Klassekampen, Stavanger Aftenblad, VG og Vårt Land.⁶ De ni avisene er valgt for å kunne gi et dekkende bilde av den brede, norske avisoffentligheten.

Utvalget kan grovt sett deles i tre: Det omfatter tre allmenne riksaviser, tre store regionaviser og tre sentrale meningsbærende aviser.⁷ Sammensetningen gjør det ikke bare mulig å identifisere likheter og forskjeller mellom avisene, men også å se hvordan disse grupperer seg – for eksempel om det er systematiske forskjeller mellom såkalt meningsbærende aviser og brede riksaviser, eller mellom aviser basert i ulike deler av landet.

Materialet består totalt av 116 lederartikler. Jeg har inkludert alle ledere som omhandler aktiv dødshjelp. Noen aviser opererer med flere lederartikler i hver utgave. De kalles hovedledere og underledere, eller første-, annen- og kanskje til og med tredjeledere. I disse tilfellene er alle kategorier regnet inn i materialet. Andre slags artikler om temaet, nyhetssaker, kommentarer og kronikker, har jeg i varierende grad lest som støttemateriale, men ikke utlagt i oppgaven. Jeg har bare forholdt meg til den trykte utgaven, papiravisen. Det er ingen tradisjon for å produsere egne lederartikler til nett i avisene jeg har undersøkt.

Perioden som er valgt, er 1995 t.o.m. 2014. Valget er gjort for å kunne gi et bilde av den helt nære historien, slik at funnene vil kunne kaste direkte lys over dagens debatt. Tidsspennet løper frem til oppgaven ble påbegynt. Det er avgrenset bakover for å gi materialet et håndterlig omfang, samtidig som tidsspennet skal være stort nok til å muliggjøre en diakron undersøkelse. Det var også naturlig å sette startåret så tidlig at oppgaven fanget opp alle artiklene om den såkalte Sandsdalen-saken. Denne saken ble først omtalt i 1996, og var katalysator for den trolig mest omfattende dødshjelp-debatten i Norge de siste tiårene. I den andre enden av tidsspennet er det også en opphopning i materialet. Det knytter seg primært til et vedtak på Fremskrittspartiets landsmøte mai 2009, om å legalisere aktiv dødshjelp. Disse to tyngdepunktene i hver sin ende av perioden er gunstig i letingen etter utviklingstrekk over tid.

Jeg har undersøkt alle årgangene av alle avisene, med ett unntak. Vårt Lands arkiv finnes ikke i digitalisert form før fra 2007. Jeg har søkt på ordinært vis i utgavene fra og med 2007. I årgangene 1995 til 2000 har jeg undersøkt avisene på mikrofilm i Nasjonalbibliotekets arkiver. Av praktiske hensyn, blant annet for å holde materialets omfang på et håndterlig nivå,

⁶ Dagens Næringsliv er også undersøkt, men ingen av avisens ledere i perioden omhandler aktiv dødshjelp.

⁷ Aftenposten er gruppert som en riksavis. Den kan kanskje med like stor rett anses som en regionavis for Oslo-området og det sentrale Østlandet, men har klart større nasjonal utbredelse enn Adresseavisen, Stavanger Aftenblad og Bergens Tidende. Det har vært utslagsgivende for min kategorisering at den i likhet med VG og Dagbladet utkommer i Oslo. Kategorien regionavis omfatter i min oppgave altså bare aviser som utkommer andre steder enn hovedstaden.

avsluttet jeg denne manuelle gjennomgangen etter oktober 2000. Det er dermed drøye seks av avisens årganger som ikke er med i undersøkelsen. Selv uten disse årene står Vårt Land for førti prosent av det samlede materialet – 46 av 116 ledere. Årene 2000 til 2007 viser seg for de andre avisenes del å være en periode med relativt lite dekning av dødshjelp. Jeg har derfor grunn til å tro at min undersøkelse dekker et klart flertall av Vårt Lands ledere om temaet.

Fremgangsmåten min har vært å søke i det digitale avisarkivet Retriever (tidligere Atekst) og i Nasjonalbibliotekets digitaliserte arkiv. I tilfeller der avisene ikke finnes i disse digitale arkivene, har jeg gått gjennom mikrofilm av papiravisene hos Nasjonalbiblioteket.

I de digitale arkivene har jeg søkt etter ord som dødshjelp, eutanasi, legeassistert selvmord, assistert død og barmhjertighetsdrap. Jeg har brukt trunkering for å fange opp ulike varianter av ordene, og også søkt etter noen feilstavede varianter. I den manuelle gjennomgangen av Nasjonalbibliotekets mikrofilmer har jeg ganske enkelt lest alle lederartiklene i den nevnte perioden og samlet inn de som tar opp temaet. Alle ledere der aktiv dødshjelp nevnes, er inkludert i materialet.⁸

Et mulig kildeproblem er at det kan finnes lederartikler som handler om aktiv dødshjelp uten å bruke et eneste av ordene jeg har søkt etter. Jeg har forsøkt å søke svært bredt for å finne alle relevante tekster, men kan ikke utelukke at noen ikke er blitt fanget opp. Risikoen for dette vil i så fall gjelde alle aviser unntatt Vårt Land fra 1995 t.o.m. oktober 2000. Jeg har hatt denne problematikken i bakhodet når jeg har gått gjennom disse Vårt Land-årgangene, slik at utvelgelsen skal skje på like kriterier for alle avisene. Jeg fant imidlertid ingen ledere i denne manuelle gjennomgangen som klart kvalifiserer til å bli undersøkt, men som ikke ville blitt fanget opp med ett av de nevnte søkeordene.

Hovedperspektiver

Spørsmålet om aktiv dødshjelp kan angripes fra mange ulike vinkler. Noen vil se retten til å bestemme over egen død som et nytt kapittel i historien om enkeltmenneskets kamp for autonomi. Andre mener det er et farlig angrep på livets ukrenkelige verdi. Man kan argumentere ut fra den enkeltes rettigheter eller utfra hensynet til samfunnet som helhet. De etiske problemstillingene kan vurderes ut fra handlingenes konsekvenser, eller med vekt på en pliktetisk tenkning. Valg av perspektiv påvirker konklusjonene man trekker.

⁸ Unntaket er ledere der ord som dødshjelp eller eutanasi brukes rent metaforisk. For eksempel at en gitt politisk sak vil være aktiv dødshjelp for regjeringssamarbeidet.

Også korte tekster som lederartikler kan romme noe av dette spennet. Jeg har villet finne ut av hvordan de sentrale norske avisene har grepet spørsmålet an i disse årene. Hvor store er forskjellene avisene imellom, og hvordan grupperer de seg? Hvor stor er kontinuiteten, og går det an å peke på klare forskyvninger i løpet av perioden? I tillegg til å gjøre rede for hvilke meninger lederne uttrykker, og på hvilke måter, har jeg villet undersøke om det finnes utviklingstrekk i ikke uttalte forutsetninger og tilnærminger.

Ingen av avisene i utvalget går på noe tidspunkt inn for å endre loven og tillate aktiv dødshjelp. Min oppgave er derfor en undersøkelse av tekster med restriktiv tendens, hvor jeg vil legge vekt på nyanseforskjeller. Det følgende er en oversikt over hva jeg har vært spesielt på utkikk etter i lesningen. Det handler kort oppsummert om kontekstualisering, om språklige valg, og om etiske begrunnelser.

Kontekstualisering og språk

Avhandlingen kartlegger hva slags nyhetssaker, hendelser eller utspill som gjør at aktiv dødshjelp løftes opp på lederplass i de ulike avisene. Jeg vil også se på hvilke andre nyhetssaker eller debatter lederne refererer til i sin argumentasjon. Jeg vil gi et bilde av hvordan dødshjelp-spørsmålet presenteres, hva slags kontekst det settes inn i og hvilke fortolkningsrammer leseren tilbys.

Jeg vil notere og kommentere hvor ofte avisene skriver om aktiv dødshjelp på lederplass. Forskjellene i hyppighet kan til dels skyldes preferanser hos enkeltpersoner i redaksjonene. Men helt klare funn vil etter mitt skjønn være med på å utfylle bildet av avisens syn. Det er for eksempel rimelig å tenke at høy frekvens kan tyde på et sterkt engasjement, eller på at avisen opplever sin posisjon som presset.

En annen variabel er hvilke instanser og fagtradisjoner avisene viser til i sine ledere. Hvem behandles som autoriteter? Siterer lederne for eksempel jurister, leger, teologer, filosofer eller samfunnsvitere? Dette er en kilde til å belyse hvordan dødshjelp-spørsmålet forstås, og hvordan man ønsker at leserne skal forstå det.

Slike holdninger og vurderinger kan også gi seg til kjenne i hva slags ordbruk og språklige tradisjoner som preger lederne. Aktiv dødshjelp kan beskrives med vekt på medisinske termer, eller juridiske. Språket kan være preget av økonomisk sjargong, eller begreper som hører hjemme i en bestemt politisk eller ideologisk tradisjon. I mitt materiale er det mest iøyenfallende kanskje bruken av uttrykk som har en religiøs opprinnelse, og kanskje fortsatt et faktisk religiøst innhold. Her er det klare forskjeller mellom avisene, og en merkbar utvikling over tid. Jeg fokuserer derfor spesielt på dette.

Jeg vil også påpeke hvordan avisene mer generelt posisjonerer seg med språkbruk og tone i tekstene. Noen ledere kan være sterkt polemiske, og gi negative karakteristikk av meningsmotstandere. Andre er mer opptatt av å finne felles mark, eller invitere til en reell debatt der posisjoner kan skifte underveis. Forskjellene sier noe om hvordan avisene vurderer debatten og plasserer seg i den.

Der det synes relevant, vil jeg se funnene i sammenheng med avisenes historiske posisjon i det politiske og ideologiske landskapet. Her lener jeg meg på fremstillingen i Jens O. Simonsens *Meningsbærer eller meningsløs?*⁹ og bruker også *Norsk presses historie*¹⁰ for bakgrunnskunnskap.

Etisk argumentasjon

Debattene om aktiv dødshjelp dreier seg ofte om å ta stilling til om praksisen i en eller annen form bør gjøres lovlig i Norge. Her vil jeg identifisere de ulike avisenes standpunkter, og påpeke det hvis disse justeres gjennom perioden. Noen ledere skiller mellom hva som er etisk akseptabelt, og hva som bør være tillatt i juridisk forstand. Da forsøker jeg å påpeke og kommentere det. Hos andre er dette skillet uklart, og det som uttrykkes er en mer generell holdning.

Jeg vil også forsøke å analysere argumentasjonen for å se hva slags etisk tenkning standpunktene hviler på. Avisspråket har ofte et lavt presisjonsnivå. Å måle materialet mot detaljerte og klart definerte etiske modeller er etter mitt syn lite fruktbart. Jeg bygger isteden på en mer grovmasket inndeling av etiske teorier.

Én slik inndeling gjøres av moralfilosof Knut Erik Tranøy i boken *Medisinsk etikk i vår tid*, som blant annet behandler debatten om aktiv dødshjelp. Der grovinndeler han etisk teori i to – tradisjonen etter Kant, og tradisjonen etter Mill. «Spenningen – eller konflikten – mellom Kants og Mills etikk er i dag generalisert til forskjellen mellom *deontologisk etikk* (eller *pliktetik*) og *konsekvensetik*», skriver Tranøy.¹¹ «Begrepskomplekset verdi/god/ond/bedre-enn er fundamentalt i konsekvensetikken. I pliktetikken er det begrepene norm/rett/urett/plikt/rettighet som er de fundamentale.»¹² Denne enkle inndelingen synes funksjonell for å få frem forskjeller som finnes i mitt materiale.

⁹ Simonsen, *Meningsbærer eller meningsløs*.

¹⁰ Hjeltnes (red), *Imperiet vakler: 1945-2010*, bind 3, *Norsk presses historie*.

¹¹ Tranøy, *Medisinsk etikk i vår tid*, 23.

¹² Tranøy, *Medisinsk etikk i vår tid*, 24.

Tranøy påpeker at innen medisinsk etikk har utviklingen det siste halve århundret grovt sett gått i retning av mer konsekvensetikk. Parallelt med dette «går en annen slagkraftig tendens: menneskerettighetsbevegelsen». Rettighetstanken er «en autonomietikk» som betoner individets rett til å bestemme over sitt eget liv. «Menneskerettighetene er ikke utilitarismens barn, tilsynelatende i alle fall, siden de er klart deontologiske av natur. Men konsekvensetikk og menneskerettigheter er likevel ikke noe umake par», påpeker han.¹³ I tråd med dette benytter jeg rettighetstankegangen som en egen, tredje kategori i analysen av den etiske argumentasjonen. Jeg kommer altså til å undersøke om argumentasjonen kan kategoriseres som primært pliktetisk, konsekvensetisk eller rettighetsbasert.

Her lener jeg meg også på den kategoriseringen av etisk tenkning som gjøres av den svenske filosofiprofessoren Torbjörn Tännsjö i hans bok *Noen ganger skal man drepe*.¹⁴ Boken går, som tittelen tilsier, spesifikt inn i tenkningen rundt det å ta liv. Aktiv dødshjelp er et av temaene den undersøker. Hos Tännsjö er rettighetstankegangen én av tre hovedretninger. Han kaller den *læren om retten til liv*. Det sentrale premisset er at mennesket har rett til å bestemme over eget liv, og dermed egen død. De to andre retningene er *den pragmatiske læren* - den konsekvensetiske – og *læren om livets hellighet* – den pliktetiske.¹⁵ Disse tre lærene eller tankegangene kan ifølge Tännsjö plasseres på en skala der den pliktetiske er mest restriktiv til aktiv dødshjelp og den rettighetsbaserte mest liberal. «Læren om livets hellighet er unik, fordi den i prinsippet forkaster aktiv dødshjelp av den type som tillempes i Nederland og Belgia», påpeker han. «En slik aktiv og forsettlig dødshjelp er en selvfølge for rettighetslæren og noe som en tilhenger av det pragmatiske synet, etter grundig gjennomtenkning, også kan akseptere.»¹⁶

Moteksempler finnes. Enkelte motstandere av aktiv dødshjelp argumenterer konsekvensetisk, og noen tilhengere påkaller plikten. Å gå dypt inn i disse distinksjonene ligger utenfor rammene for min oppgave. Når jeg drøfter mine funn, legger jeg imidlertid til grunn, i tråd med blant andre Tännsjö, at det i det minste er en viss sammenheng mellom tenkemåtene han skisserer og de respektive posisjonene i synet på aktiv dødshjelp: En pliktetisk tenkning er mest typisk for en restriktiv argumentasjon. Konsekvensetisk tenkning og vektlegging av menneskets rettigheter og autonomi underbygger typisk mer liberale syn.

¹³ Tranøy, *Medisinsk etikk i vår tid*, 25.

¹⁴ Tännsjö, *Noen ganger skal man drepe*.

¹⁵ Tännsjö, *Noen ganger skal man drepe*, 23-35.

¹⁶ Tännsjö, *Noen ganger skal man drepe*, 84.

Dette stemmer i store trekk overens med andre generelle fremstillinger av hovedposisjoner i dødshjelpdebatten.¹⁷

Begrepsavklaringer: Hva er aktiv dødshjelp?

Aktiv dødshjelp er et kontroversielt begrep. Det hører inn under begrepsparet *aktiv og passiv dødshjelp*. Passiv dødshjelp betegner å avslutte eller overhodet ikke sette i gang livsforlengende behandling hos en døende pasient. Pasienten dør da av sin sykdom. Ved aktiv dødshjelp er dødsårsaken selve den medisinske intervensjonen. Den settes i gang med den hensikt å avslutte livet, på pasientens oppfordring. Den vanligste metoden er å sette en sprøyte med medikamenter, etter at pasienten er sedert.¹⁸

En kritikk mot dette begrepsparet er at det er uklart. Passiv dødshjelp krever også aktive beslutninger og handlinger.¹⁹ En annen innvending er at fenomenene aktiv og passiv dødshjelp er så grunnleggende forskjellige at det er feil å binde dem sammen i et par, mer eller mindre som to sider av samme sak. Handlinger som faktisk konstituerer drap (aktiv dødshjelp) kobles da for tett til en praksis som i mange tilfeller er ukontroversiell i medisinsk etikk (passiv dødshjelp).²⁰

Et tredje begrep er *legeassistert selvmord*, med varianter som for eksempel *assistert selvmord*. Det betegner en fremgangsmåte der helsepersonell godkjenner og legger til rette for at en pasient tar sitt eget liv.²¹ Legen skriver for eksempel ut resept på medikamentet og forklarer hvordan pasienten skal gå frem. Assistansen kan strekke seg lenger. På klinikken til den sveitsiske stiftelsen *Dignitas* kan de ansatte for eksempel føre inn sprøyten i pasientens blodåre, men han eller hun må selv skru opp ventilen så giften strømmer inn.²² Aktiv dødshjelp og legeassistert selvmord er altså to former for villet, assistert død, der forskjellen ligger i hvem som utfører den siste i en kjede av handlinger.

¹⁷ For eksempel oppslagsartikkelen om dødshjelp i Kunnskapsforlagets digitale *Store medisinske leksikon*: Motstandere peker typisk på at praksisen bryter med legeetikken, og at pasienter «ikke skal få bekreftet følelsen av verdiløshet». Tilhengerne argumenterer for at «alle mennesker bør ha rett til å bestemme over eget liv og egen død», og at lidelse «er uverdige». Se *Store medisinske leksikon*, s.v. «Dødshjelp». 10.04.2017. <https://sml.snl.no/d%C3%B8dshjelp>

¹⁸ *Store medisinske leksikon*, s.v. «Dødshjelp». 10.04.2017. <https://sml.snl.no/d%C3%B8dshjelp>

¹⁹ En del filosofer argumenterer for at det uansett ikke er noen meningsfull *etisk* forskjell på å drepe og å la dø på denne måten. Det klassiske arbeidet i tradisjonen er en artikkel av amerikanske James Rachels fra 1975. Se Rachels, *Active and passive euthanasia*.

²⁰ Bruken av begrepsparet «overlater til legaliseringsaktivister å spille «passiv dødshjelp»-kortet», skriver Reidun Førde og Lars Johan Materstvedt. «Slik presses man på defensiven og må svare på hvorfor det ene er forbudt, mens det andre er lov, når det kliniske utfallet død er likt i begge tilfeller», Førde og Materstvedt, «Legeforeningens klarhet».

²¹ *Store medisinske leksikon*, s.v. «Dødshjelp». 10.04.2017. <https://sml.snl.no/d%C3%B8dshjelp>

²² *Dignitas*, «Brochure of Dignitas.»

Den norske lægeforening bruker betegnelsen aktiv dødshjelp – men ikke passiv dødshjelp – i sitt etiske regelverk, som ble endret senest i 2015: «Leger skal ikke utføre aktiv dødshjelp eller assistert selvmord.»²³ Legeforeningen har fått kritikk for denne begrepsbruken. For eksempel har professor i filosofi Lars Johan Materstvedt og professor i medisinsk etikk Reidun Førde tatt til orde for at betegnelsene *aktiv* og *passiv dødshjelp* bør vrakes. I stedet foreslår de å bruke *eutanasi* og *legeassistert selvmord* for å beskrive de to formene for villet og assistert død. Betegnelsen passiv dødshjelp vil de erstatte med *behandlingsbegrensning*. De påpeker at betegnelsen aktiv dødshjelp ikke brukes i Nederland, og at den nederlandske fagterminologien har dannet skole internasjonalt.²⁴

Den nederlandske inndelingen – eutanasi, legeassistert selvmord og behandlingsbegrensning (eller lignende) – er godt begrunnet og har økende oppslutning også i Norge. I mitt materiale er imidlertid *aktiv dødshjelp* den totalt dominerende betegnelsen på at en helsearbeider tar livet av en pasient på dennes oppfordring. Jeg har derfor valgt å videreføre dette i oppgaven. Også Materstvedt og Førde vedgår at utbredelsen av begrepet i pressen og offentligheten generelt er et argument for fortsatt å bruke det.²⁵ Med mitt kildemateriale ville det fort bli forvirrende å introdusere et annet begrepsapparat. Av samme grunn bruker jeg også betegnelsen passiv dødshjelp.

Uttrykket *aktiv dødshjelp* brukes imidlertid litt ulikt fra avis til avis, og fra lederartikkel til lederartikkel. I noen tilfeller betegner det begge formene for assistert død, altså eutanasi og legeassistert selvmord. Andre ganger er det avgrenset til den første av disse. Det kan også være uklart hvor spesifikt begrepet skal forstås. Der det er relevant for oppgavens problemstilling, vil jeg gjøre rede for dette fra gang til gang.

Historisk kontekst: En tilbakevendende debatt

Hvilke temaer som tas opp på lederplass, og hvordan de behandles, dikteres først og fremst av det generelle nyhetsbildet. Gjennom de tjue undersøkte årene er det en klar opphoping av lederartikler om aktiv dødshjelp i perioder der temaet også figurerer i avisenes nyhetsseksjoner. Noen nyhetssaker avfører lederartikler i alle eller bortimot alle de undersøkte avisene, mens andre bare plukkes opp av en enkelt redaksjon.

²³ Den norske legeforening. «Etiske regler for leger.»

²⁴ Førde og Materstvedt, «Fra aktiv og passiv dødshjelp til eutanasi og behandlingsbegrensning.»

²⁵ Førde og Materstvedt, «Legeforeningens uklarhet.»

I det følgende gjennomgår jeg kort de nyhetssakene og debattene lederartiklene hyppigst refererer til, og som jeg også henviser til utover i oppgaven. Jeg presenterer her først saker fra det norske nyhetsbildet, deretter fra andre land. De er ordnet kronologisk.

Norske saker

Den såkalte Husebø-saken nevnes flere steder i materialet, selv om den faller utenfor det undersøkte tidsrommet. Anestesilege Stein Husebø har vært overlege ved Haukeland sykehus. Han regnes som en pioner i arbeidet med pleietilbud for mennesker i livets siste fase. I 1992 fortalte Husebø offentlig at han ved ett tilfelle hadde utført aktiv dødshjelp på en kreftpasient. Påtalemyndigheten opprettet en sak mot Husebø etter innrømmelsen. Saken endte med påtaleunntatelse. Det er en strafferettslig reaksjon som innebærer at Husebø ble ansett som skyldig, uten at påtalemakten forfulgte saken. Husebø har senere flere ganger understreket at han ikke er tilhenger av å legalisere aktiv dødshjelp. Hans hovedargument er at det ikke er mulig å lage et regime for aktiv dødshjelp som ikke vil kunne skli ut i misbruk.²⁶

Den første viktige nyhetssaken i perioden er straffeprosessen mot Christian Sandsdalen. Den såkalte Sandsdalen-saken fikk bred oppmerksomhet fra den først ble omtalt i 1996. Legen hadde satt en dødelig dose morfin på en pasient som led av multippel sklerose. Injeksjonen var gjort på hennes dokumenterte forespørsel, og var dermed et tilfelle av aktiv dødshjelp. Han meldte selv fra til Riksadvokaten, som tok opp saken og utformet en tiltale om overlagt drap. Sandsdalens uttalte ønske var å tvinge frem en debatt og om mulig en legalisering. Det siste lyktes han ikke med, men debatt og omfattende mediedekning fulgte sakens gang gjennom tre rettsinstanser.

Sandsdalen ble først dømt i Oslo byrett i 1997, men fikk domsutsettelse, den mildeste reaksjon loven åpnet for. I ankesaken i Borgarting lagmannsrett året etter ble han frikjent, men fagdommerne satte kjennelsen til side. Da saken kom opp i lagmannsretten på nytt i 1999, ble kjennelsen den samme som i byretten. Begge parter anket til Høyesterett, som avviste saken i april 2000.²⁷

I 1997 la det såkalte Lønning II-utvalget frem sin offentlige utredning *Prioritering på ny*. Det ble et nøkkeldokument for en politisk og medisinfaglig debatt om prioritering i helsevesenet. Denne debatten hadde for alvor kommet på dagsordenen på 80-tallet. Den medisinske utviklingen og økingen i forventet levealder hadde ført til en voksende erkjennelse av at det offentlige ikke kunne møte den økende etterspørselen av helsetjenester. Det ble fra

²⁶ For eksempel i Husebø, «Døden er et hellig øyeblikk.»

²⁷ Store norske leksikon, s.v. «Sandsdalen-saken.» 12.06.2017. <https://snl.no/Sandsdalen-saken>

flere hold etterspurt en gjennomgang av hvilke kriterier som skulle gjelde når midlene ble fordelt mellom pasientgrupper. Den første utredningen med forslag til slike kriterier - Lønning I-rapporten, ble lagt frem i 1987.²⁸ Prioriteringsdebatten løper gjennom hele den undersøkte perioden, og setter spor i flere av lederne.

En viktig aktør i dødshjelp-debatten gjennom hele perioden er Foreningen Retten til en verdig død (FRVD). Foreningen het opprinnelig Landsforeningen Mitt livstestament. Dens formål har vært å arbeide mot at mennesker holdes kunstig i live så lenge teknologien tillater. Medlemmene kan signere et såkalt livstestamente som dokumenterer at de ikke ønsker slik kunstig livsforlengelse. 1997 var et viktig år i organisasjonens historie. Da endte en lang intern strid med at formålsparagrafen ble endret. Foreningen hadde hittil vært uttalt mot aktiv dødshjelp. Den nye policyen innebar at den ble en forkjemper for legeassistert selvmord etter Oregon-modellen.²⁹

Året etter var spørsmålet om aktiv dødshjelp oppe til behandling i Kirkemøtet. Det var debatten rundt Sandsdalen-saken som gjorde at saken havnet på agendaen i Den norske kirkes øverste valgte organ. Det enstemmige vedtaket slo fast at med «et kristent livssyn der troen på Gud som Skaper er sentral, er det en naturlig konsekvens at døden så vel som livet får ligge i Skaperens hånd».³⁰ Aktiv dødshjelp ble også avvist med mer allmenne argumenter, som at en liberalisering vil legge press på helsepersonell, og at aktiv dødshjelp er i strid med FNs verdenserklæring om menneskerettigheter. Holdningen gjentas av representanter for kirken ved ulike anledninger gjennom hele perioden.

Sommeren 1998 ble en lege ved Bærum sykehus anmeldt til sykehusledelsen og Helsetilsynet av en kollega for å ha utført aktiv dødshjelp på en pasient. Den såkalte Bærum-saken ble en nasjonal nyhetssak gjennom de neste to årene. Aftenposten ledet an i dekingen, også på lederplass. Kjernen i Bærum-saken gjaldt såkalt terminal sedasjon av en kreftpasient. Terminal eller palliativ sedasjon innebærer å medisinerer en døende og sterkt lidende pasient til bevisstløshet.³¹ Spørsmålet som ble reist ved Bærum var om medisineringen hadde en annen hensikt enn smertelindring, og egentlig utgjorde aktiv dødshjelp. I mediene dreide oppmerksomheten raskt mot sykehusledelsens og Helsetilsynets håndtering av anmeldelsen, og det var anklager om kameraderi og ukultur. I 2002 ble saken endelig henlagt av Riksadvokaten. Da var helsedirektør Anne Alvik allerede gått av som en følge av saken og

²⁸ Nasjonalt råd for prioritering, «Prioritering i den norske helsetjenesten.»

²⁹ Foreningen Retten til en verdig død, «Historikk.»

³⁰ Den norske kirke, «Sak KM 13/98: Eutanasi – saksorientering.»

³¹ Førde, Ruyter og Solbakk, *Medisinsk og helsefaglig etikk*, 171.

medieoppmerksomheten. Noen av hennes kritikere har i ettertid beklaget seg. Bærum-saken førte til et klart oppsving i antall lederartikler som i noen grad omhandler aktiv dødshjelp. I og med at de fleste fokuserer på forvaltningsmessig ryddighet og politisk ansvar, er de likevel viet lite plass i min undersøkelse.

I mai 2009 gjorde Fremskrittspartiets landsmøte et vedtak som igjen fikk dødshjelpdebatten til å blusse opp. Partiet gikk inn for å legalisere og regulere aktiv dødshjelp: «Frihet til å bestemme over eget liv, betyr også at man bør sikres retten til en verdig avslutning av livet. Fremskrittspartiet vil derfor i noen situasjoner tillate aktiv dødshjelp regulert av et strengt lovverk.»³² Dette var første gang et større norsk parti fattet et slikt vedtak. Det møtte kraftig motbør i det politiske miljøet, hvor Frp var alene om sitt standpunkt blant de etablerte partiene. Også fra mediene var kritikken sterk, og de fleste avisene i materialet tar avstand fra vedtaket på lederplass.

Året 2009 utgjør den andre store opphopningen av ledere som tar for seg substansen i dødshjelp-problematikken. Det skyldes først og fremst Frp-vedtaket, men også en debatt som oppstod i november samme år. Kari Vigeland, psykolog og tidligere generalsekretær i Human-etisk forbund, skrev i forbundets medlemsorgan *Fri Tanke* om sin bekymring for at den såkalte eldrebølgen ville kreve for mye ressurser i helsevesenet. Dette ville gjøre det umulig å opprettholde et fullgodt helsetilbud for yngre generasjoner. Vigeland tok til orde for et «tak på bevilgningene til kurativ og livsoppholdende behandling for de aller eldste». Hun omtalte selv en slik ordning som «passiv dødshjelp» – men altså uten at det skjer på forespørsel fra den syke.³³ Vigelands tanker vakte stor oppmerksomhet, og ble møtt fordømmelse i flere aviser.

Utviklingen i andre land

Av utenlandske impulser er det særlig utviklingen i Nederland som setter spor i materialet. Min fremstilling av utviklingen i Nederland og Belgia bygger primært på oversiktsverket *Assisted death in Europe and America* fra 2011.³⁴ Den nederlandske praksisen med å akseptere aktiv dødshjelp skriver seg tilbake til midten av 70-tallet. Siden har den utviklet seg gjennom en rekke domsavsigelser og politiske vedtak. Gjennom denne prosessen har dødshjelp under visse vilkår blitt legalisert i praksis – det har for eksempel blitt utformet offisielle skjemaer - selv om lovens bokstav ikke ble endret før i 2002.

³² Fremskrittspartiet, «Fremskrittspartiets prinsipper 2009-2013.»

³³ Vigeland, «Vil menneskeverdet oversvømmes av eldrebølgen?»

³⁴ Lewy, *Assisted death*, 18-87.

Både aktiv dødshjelp og legeassistert selvmord ble nå regulert av loven, som først ble vedtatt av underhuset i 2000 og trådte i kraft to år senere. Lovendringen var i stor grad bare en stadfestelse av allerede akseptert praksis. Det kreves ikke at pasienten lider av en dødelig sykdom. Legen må derimot være overbevist om at pasientens lidelse er «varig og uutholdelig». Dette kan også gjelde fysisk lidelse, da er kravene noe strengere.

Loven inneholdt imidlertid også nye elementer som utvidet den eksisterende praksisen. Særlig gjelder det adgangen til å gi aktiv dødshjelp til mindreårige som ber om det. Loven gjorde det tillatt for leger å ta livet av barn ned til 16 år, og helt ned til 12 år dersom barnets foresatte var enig i beslutningen.

Parallelt med at aktiv dødshjelp på pasientens samtykke har utviklet seg i Nederland, der har det vokst frem en praksis og en aksept for å gi «dødshjelp» til spedbarn født med alvorlige lidelser. Fra 2005 har dette vært regulert ved at en komité går gjennom slike tilfeller i etterkant, og vurderer om gitte kriterier er oppfylt. Er de de, straffes ikke legen for handlingen. En annen utvidelse av praksisen gjaldt dødshjelp til personer som ikke lenger er i stand til å uttrykke sin vilje, men som tidligere har bedt om dødshjelp i skriftlig form dersom sykdommen skulle utvikle seg i en slik retning. Dette gjelder i praksis særlig Alzheimer-pasienter.

Også andre land liberaliserte lovverket i løpet av perioden. Dette utgjør en del av bakteppet for lederartiklene, og i noen tilfeller henviser de eksplisitt til utviklingen.

Belgia fikk en eutanasilov i 2002. I motsetning til i Nederland skjedde det etter en polarisert og følelsessterk debatt, som ga gjenlyd i mange land. I Belgia hadde dødshjelp inntil dette vært underlagt et tydelig forbud, selv om undersøkelser tyder på at det i praksis var relativt utbredt. Loven av 2002 ga Belgia et dødshjelpregime som ligner det nederlandske. Både fysisk og psykisk lidelse var omfattet, og tilstanden trengte ikke være dødelig.

Etter at loven ble vedtatt, har lovgiverne i Belgia fjernet den nedre aldersgrensen. Som Nederland tillater Belgia nå aktiv dødshjelp for barn, på visse vilkår. Dette har vakt reaksjoner i mange land, og satt spor også i den norske debatten.

Samtidig har det gjennom hele perioden vært sporadisk oppmerksomhet i norsk offentlighet rundt situasjonen i Sveits. Der har legeassistert selvmord vært tillatt på visse vilkår gjennom hele den undersøkte perioden, også for utenlandske borgere. Den sveitsiske ordningen har typisk fått oppmerksomhet i norsk offentlighet når nordmenn reiser til landet for å benytte seg av den. I Sveits tilbys legeassistert selvmord ikke av staten, men av medlemsorganisasjoner som *Exit* og nevnte Dignitas. Særlig sistnevnte har vært gjenstand for mye kontrovers, og anklages ofte for å profitere grovt på såkalt selvmordsturisme. [10]

I USA har enkelte delstater legalisert aktiv dødshjelp. Oregon var først, og er det mest omtalte eksemplet. Delstaten innførte en lov om legeassistert selvmord i 1997, etter en folkeavstemning tre år i forveien.³⁵ Døende pasienter har etter dette hatt rett til å få utskrevet en dødelig dose medikamenter, gitt at de fyller visse vilkår. Men de må være fungerende nok til selv å kunne svelge pillene – loven forbyr eksplisitt eutanasi. Oregons lov er blitt utfordret i det amerikanske rettsvesenet flere ganger siden dette, men har ikke blitt endret. Siden har flere delstater kommet etter med lignende lover. Oregon-loven har dannet skole for bevegelser som arbeider for tilgang til legeassistert selvmord, i USA og andre land.

Mot slutten av perioden dukker det også opp en utenlandsk enkeltsak i det norske nyhetsbildet. Det gjelder Brittany Maynard, en amerikansk kvinne som ble diagnostisert med hjernekreft i 2014. Maynard flyttet samme år fra California til Oregon for å benytte seg av legeassistert selvmord. Historien ble hyppig delt og omtalt i sosiale og tradisjonelle medier. Maynard ble en stemme og et ansikt for dødshjelpsaken og for organisasjonen Compassion & Choices, som arbeider for legalisering av legeassistert selvmord i USA.³⁶

Maynard fikk stor oppmerksomhet i medier verden rundt, også i Norge. Foreningen Retten til en verdig død opplevde økt pågang av mennesker som kontaktet dem fordi de ønsket aktiv dødshjelp.³⁷ I kjølvannet av saken ble det også rettet et kritisk søkelys mot mediene. Kritikken gikk ut på at pressen var for personfokusert og følelsesstyrt i sin fremstilling av et så komplekst tema. Denne kritikken er det også spor av i lederne jeg undersøker.

Oppgavens oppbygning

I oppgavens neste del redegjør jeg for hvordan aktiv dødshjelp behandles i de ulike avisene. For hver avis presenterer jeg alle lederne som tar opp temaet, i kronologisk rekkefølge. Jeg redegjør for innholdet, og går grundigst til verks der lederen i sin helhet er viet spørsmålet om aktiv dødshjelp. Jeg samler trådene i en oppsummering for hver enkelt avis.

For noen aviser gjengir jeg først lederne, og drøfter ikke observasjonene før i oppsummeringen. Andre kommenterer jeg mer underveis. Det er først og fremst et stilvalg, og kommer blant annet an på hvor stort materialet er for den enkelte avis.

Jeg følger inndelingen av materialet i tre – riksaviser, regionaviser utenfor Oslo og meningsbærende aviser. Rekkefølgen på avisene innad i disse gruppene er alfabetisk. Etter at

³⁵ «The Oregon Death with Dignity Act: Oregon Revised Statutes», gjengitt i Lewy, *Assisted death*, 183-198.

³⁶ The Brittany Maynard Fund, «About Brittany Maynard».

³⁷ Estensen og Yttervik, «Brittanys bortgang skaper ny dødshjelpdebatt.»

de tre avisene i en kategori er gjennomgått, gir jeg en kort oppsummering av hva som preger dekningen i denne gruppen aviser.

Vårt Land krever en litt annen fremgangsmåte enn de andre avisene. Her er som nevnt perioden november 2000 t.o.m. desember 2006 utelatt. I tillegg er avisens dekning så omfattende at det etter mitt syn ikke er sakssvarende å utlegge alle de undersøkte lederne. Derfor behandler jeg heller den tidlige delen av materialet (januar 1995 t.o.m. oktober 2000) og den sene (januar 2007 t.o.m. desember 2014) hver for seg. Jeg redegjør ikke for alle lederne, og er ikke strengt kronologisk innenfor hver av de to periodene. I oppsummeringen påpeker jeg likheter og forskjeller mellom den tidlige og den sene fasen.

Min analyse knytter an til momentene jeg har nevnt i kapittelet «Problemstilling: Å identifisere idehistoriske trekk». Jeg ser på hvordan spørsmålet kontekstualiseres, på språklige valg, og på hva slags etisk tankegang argumentasjonen bygger på. Men jeg bruker ikke denne listen som et skjema. Isteden prøver jeg å vektlegge det som er fremtredende for den enkelte avis. Analysen er til dels kumulativ: Poenger som blir grundig belyst tidlig, vekter jeg ned utover i oppgaven for å unngå for mange gjentakelser.

I del 3 oppsummerer jeg funnene og drøfter dem. Jeg griper tilbake til oppsummeringene av hver enkelt avis, og av de tre avisgruppene. Jeg forsøker å gi en samlet fremstilling av hvilke trekk som preger de enkelte avisene, og hva som er gyldig på tvers av redaksjonene. Mest oppmerksomhet gir jeg til trekk som kan gjenfinnes i flere aviser. Jeg vil påpeke hva som er konstant, og hva som er i bevegelse i løpet av de tyve undersøkte årene.

Del 2

Riksavisene

Aftenposten

Aftenposten berører dødshjelp-problematikk i elleve lederartikler, litt raust regnet - lederne går i varierende grad inn i selve debatten. Den redaksjonelle linjen er konsekvent negativ til aktiv dødshjelp. Men innfallsvinkler og argumentasjon varierer gjennom tyveårsperioden.

Den første artikkelen i materialet, *7. juli 1996*, er foranlediget av en da nylig publisert spørreundersøkelse om nordmenns holdninger til aktiv dødshjelp. 14 år tidligere, gjengir avisen, var halvparten av de spurte avvisende. I den ferske målingen er andelen motstandere redusert til tyve prosent. Teksten starter med å trekke undersøkelsens funn i tvil. Blant annet problematiseres bruken av dødshjelp-begrepet, som er «forvirrende inntil det ubegripelige». Legeforeningens generalsekretær 'vet hva han snakker om når han påpeker at svarene ville vært annerledes om folk ble spurt om de «ønsker at leger skal ta livet av alvorlig syke»'. Forvirringen handler også om at det finnes «et grenseland mellom hva vi tror vi kan kalle passiv eller aktiv dødshjelp». Disse uklarhetene gjør meningsmålinger om aktiv dødshjelp «farlige». De kan nemlig påvirke opinionen uten egentlig å gjenspeile informerte og gjennomtenkte holdninger. De spurte har «svart på et spørsmål som ikke er relevant for dem, og som for mange av dem aldri igjen blir det».

Som motsats til slike uforpliktende meningsyttringer fremhever Aftenposten betydningen av erfaringsbasert ydmykhet. «Løsenordet er respekt for livet i alle dets faser, ikke minst den siste.» Aftenposten er «et stykke på vei beroliget» av Legeforeningens generalsekretær, som sier at 'hvis samfunnet utvikler seg i retning av å akseptere dødshjelp, «må det i allfall ikke være leger som tar liv»'. Mer eksplisitt enn dette uttrykkes ikke Aftenpostens syn på dødshjelp-spørsmålet i lederartikkelen fra 1996. Avisens restriktive standpunkt fremkommer av tonen i teksten, og av oppfordringer til «ydmykhet», «den aller største varsomhet» og altså «respekt for livet i alle dets faser». Når avisen problematiserer bruken av dødshjelp-begrepet i spørreundersøkelsen, og foreslår «ta livet av» isteden, er det

også mer enn et metodologisk poeng. Ordbruk er en viktig arena i dødshjelpsdebatten, og Aftenposten plasserer seg i dette landskapet med sine valg.

Lederen går ikke egentlig i rette med legaliseringstilhengernes argumenter, og inviterer ikke til debatt. Meningsmotstanderne – meningsmålingens flertall – avvises blankt. «Hva de som innbiller seg selv og oss andre om at de har svarene på rede hånd, simpelthen ikke har forstått, er at det er mer mellom himmel og jord enn mennesker kan forstå.» Dette kan sees som en generell advarsel mot å innta firkantede standpunkt. Men av helheten i lederen fremgår det at det først og fremst er rettet mot den liberale leiren. Formuleringen om hva som finnes «mellom himmel og jord» er også interessant av en annen grunn. Avisen slår her an en religiøst klingende streng i argumentasjonen, om enn i form av et munnhell.

Oppsummert er synet i lederen fra 1996 at livets slutt er et «farlig grenseland» der det finnes få enkle svar. I dette landskapet gjelder det å opptre med «ydmykhet» og å ha «respekt for livet i alle dets faser». Formuleringen om hva som finnes «mellom himmel og jord» antyder at denne holdningen har et religiøst eller åndelig element. Avisen problematiserer påstanden om en økende moralsk aksept for aktiv dødshjelp i samfunnet. Tanken om en legalisering presenteres som lite realistisk, men likevel skremmende. «Vi må kunne forutsette at det flertall som manifesterer seg gjennom meningsmålingen, aldri vil få lov til å bestemme over liv og død», lyder den siste setningen.

Neste gang Aftenposten berører dødshjelp på lederplass, 4. desember 1997, er temaet rykket nærmere i nyhetsbilde og politisk debatt. Det skyldes først og fremst Christian Sandsdalen. Aftenpostens første leder om Sandsdalen-saken gir en nøktern oppsummering av tingrettens vurderinger. Avisen konstaterer med tilfredshet at det «legges avgjørende vekt på lovforbudet mot å ta liv». Den advarer kort og entydig mot endring på dette punktet: «Vi bør heller ikke få lovbestemmelser som gir hjemmel for å ta liv.» Tonen er konstaterende. Teksten gir ingen næring til en grunnleggende debatt om dødshjelp i lys av rettssaken - og reflekterer heller ikke at en slik debatt allerede er i gang.

Et snaut år etter, 20. september 1998, når Sandsdalen-saken nærmer seg behandling i lagmannsretten, tar Aftenposten spørsmålet opp til ny drøfting. Denne gangen går avisen grundigere til verks. Lederen gjenspeiler at den norske debatten om dødshjelp har tiltatt. En lovendring kan ikke lenger diskuteres med rent teoretisk interesse. «De stemmer, først og fremst fra kirkelig hold, som advarer mot en oppmyking av lovforbudet mot aktiv dødshjelp, bør det gis akt på.» I begrunnelsen for dette synet, bruker avisen en mer forbeholden tone enn i de første to lederne. «De store dilemmaer» inntreer når «en dødssyk og sterkt lidende, men klar pasient ber om å få slippe livets byrde snarest mulig». Det er «antagelig riktig at forbudet

mot aktiv dødshjelp skal gjelde i slike tilfeller», og det «kan tenkes» at lovteksten bør bli stående. Isolert sett går disse disse formuleringene langt i å åpne for tvil om det restriktive standpunktet. Samtidig advarer lederen mot å svekke «straffbarhetsstempelen» på aktiv dødshjelp. Begrunnelsen er at det vil kunne «åpne for en form for aktivisme som er totalt uforenlig med våre mest grunnleggende moralbegreper». Lederen refererer ikke direkte til Sandsdalen-saken.

Det er «særlig erfaringene fra Nederland» som gjør det nødvendig å vise fasthet. Det nederlandske lovverket ligner det norske, påpeker avisen, likevel har det utviklet seg en praksis der helsepersonell ikke straffes hvis de «aktivt har bidratt til å fremskynde en dødssyk persons bortgang». Også fra andre land fortelles det om at «egenrådige helsearbeidere har vurdert svært syke og alderssvakkede pasienters livskvalitet, og kommet til at den er så lav at aktiv dødshjelp er på sin plass». Dette borger for at «enkelte moralske grensemerker bør bli stående». Aftenposten frykter en lignende utglidning i Norge.

Lederartikkelen fortsetter med å forsøke rydde opp i bruken av begrepene aktiv og passiv dødshjelp. Det første er forkastelig, det andre kan tillates. «Mange har skrevet et såkalt livstestament» som gir føringer for behandling hvis de skulle havne i en situasjon der de ikke kan «meddele seg til omverdenen, og hvor livet uavvendelig kommer til å ebbe ut forholdsvis raskt». Man bør ikke overprøve et uttrykt ønske fra en døende pasient om å slippe videre livsforlengende behandling. «Men ærefrykten for livet bør være slik at det er like uakseptabelt å gi en dødbringende sprøyte.» Her er avvisningen av aktiv dødshjelp utvetydig. Det er en viss spenning mellom denne formuleringen og lederens mer forbeholdne, innledende argumentasjon om lovforbudet.

Til slutt viser Aftenpostens leder til et intervju avisen trykket to år tidligere. Den intervjuede var Leo Eitinger, professor i psykiatri ved Universitetet i Oslo og holocaust-overlevende. Eitinger hadde fortalt om sin opplevelse av situasjonen i Buchenwald i april 1945, før frigjøringen. Leirledelsen hadde beordret en lege til å velge ut de aller sykeste, de som trolig ville dø neste dag. Legen 'fikk straks tittelen «Totesdokter»', *dødsdoktor*. Og Eitinger skrev at det var umulig å glemme «det kalde gufs av angst og gru som selv i denne situasjonen fulgte med dødsdokterens ankomst». Selv under de verste forhold, skriver avisen, er det 'en fundamental menneskerett å klamre seg til livet, og slippe den aktive «hjelp» som aldri kan bli annet enn moralsk forkastelig'.

Aftenposten argumenterer altså langs flere linjer i denne lederartikkelen. Det vises til moralske forbud av absolutt art, som ikke egentlig underlegges noen debatt. Aktiv dødshjelp er uakseptabelt av hensyn til «ærefrykten for livet». Det kan «aldri (...) bli annet

enn moralsk forkastelig». Avisen henviser til «moralske grensemerker» og «våre mest grunnleggende moralbegreper». I motsetning til i lederne fra 1996 og 1997 belegges den restriktive linjen nå også med empiri. Nederland trekkes frem som et avskrekkende eksempel, nær Norge både juridisk og politisk. Denne argumentasjonen legger mer vekt på de skadelige konsekvensene av en legalisering, enn på at aktiv dødshjelp bryter med størrelser som «ærefrykt for livet». Til slutt trekkes linjen tilbake til nazismen og Hitlers tilintetgjørelsesprogram.

Med referansen til Buchenwald blir det tydelig hvor mye Aftenposten mener står på spill i dødshjelp-spørsmålet. Mørkere analogi finnes knapt. Det illustrerer også at selv om avisen i denne lederartikkelen går inn i selve debatten på en helt annen måte enn de foregående årene, er den fremdeles ikke villig til å begi seg ut på en substansiell drøfting av aktiv dødshjelp. Assosiasjonen til holocaust plasserer et ja-standpunkt til aktiv dødshjelp utenfor rammen av det akseptable. Å åpne for aktiv dødshjelp tegnes med en slik kontekstualisering som et brudd og et fall, ikke en utvikling eller en bevegelse på en skala.

Det som kom til syne i Buchenwald, ifølge Aftenposten, var en fundamental menneskerett - retten til *ikke* å motta dødshjelp. Her snur avisen rettighetsargumentasjonen for aktiv dødshjelp på hodet, og gjør krav på rettighetsbegrepet og dets positive konnotasjoner til egen bruk. Andre språklige valg i lederartikkelen understreker avisens linje. I passasjen fra Buchenwald står ordet *hjelp* i anførselstegn. Det er uklart for meg om avisen her sikter til den tyske «Totendoktors» praksis, eller til dødshjelp-begrepet generelt og i nåtid. Denne siste tolkning ligger i hvert fall åpen for leseren.

Oppsummert skiller denne lederen seg fra de foregående ved at den i større grad kontekstualiserer spørsmålet om dødshjelp. Dette ser ut til å henge sammen med en erkjennelse av at debatten har fått en annen aktualitet gjennom Sandsdalen-saken. I denne kontekstualiseringen nøyer avisen seg ikke med å vise til erfaringer fra land som Nederland. En linje trekkes tilbake til Hitler-Tyskland. Slik understreker lederen hvilket sivilisatorisk alvor man mener står på spill. Samtidig som både nåtidige og historiske erfaringer får en fremtredende plass inn i argumentasjonen, vises det i siste instans til absolutte moralske forbud som begrunnelse for avisens syn. Om det skulle vise seg mulig å innrette et regime for aktiv dødshjelp slik at man var helt sikret mot «egenrådige helsearbeidere», ville det tilsynelatende ikke påvirke Aftenpostens syn på saken. Det er, som avisen understreker, et spørsmål om «våre mest grunnleggende moralbegreper».

25. oktober 1998, når den neste lederen står på trykk, har Sandsdalen-saken blitt behandlet i lagmannsretten. Juryen har frifunnet legen for drap, men kjennelsen er satt til side

av fagdommerne. Nå skal saken opp for en meddomsrett med tre jurister og fire lekfolk. Lederen slår allerede i tittelen fast at dette er «[e]n sak for Høyesterett». Sandsdalen-saken er av en slik karakter at den uansett utfall i meddomsretten bør inn for landets høyeste domstol, argumenterer avisen. Og den gjør det med en tone og ordbruk som skiller seg fra de foregående lederartiklene.

«Det er ingen uenighet eller uklarhet om denne sakens vanskelige realiteter». Sandsdalen ga en dødelig morfindose til «en alvorlig syk kvinnelig pasient som inntrengende hadde bedt ham gjøre slutt på hennes lidelser», oppsummerer avisen. «Etter loven begikk han en straffbar handling». Denne doble påpekningen av at handlingen var straffbar «etter loven» er kanskje bare språklig klosset. Men kanskje kan den også ses som betydningsfull. Alle straffbare handlinger er jo bare straffbare «etter loven». Å peke på dette, ligner en antydning om at Sandsdalens handling kan være forsvarlig etter en annen, presumptivt en moralsk målestokk.

Uansett modererer Aftenposten umiddelbart sin påpekning av at Sandsdalens handling er straffbar. Lederen peker på flere momenter: Den avdøde nærmeste hadde bekreftet hennes ønske om å dø. Legen gjorde ikke noe forsøk på å skjule sin handling. Og Sandsdalen «fikk manges sympati og dessuten juryens støtte for sitt syn: Dette var et barmhjertighetsdrap, og straff ville være urimelig». Disse formildende momentene gis mer plass enn i tidligere ledere.

Aftenposten er opptatt av «de praktiske konsekvenser ved å åpne døren på gløtt for barmhjertighetsdrap eller aktiv dødshjelp». De kan bli «både moralsk forkastelige og stygge». Som i lederen fra september 1998, som advarte mot at «egenrådige helsearbeidere» kunne gi pasienter aktiv dødshjelp på eget initiativ, ser Aftenposten med skrekk på risikoen for at «håndfaste ventelistebestyrere kan få adgang til å forkorte liv de måtte finne uverdige. Spørsmål om liv og død må ikke gjøres til en forvaltnings sak på grunnplanet», fastslår avisen. Dette er en beskrivelse av misbruk av et tenkt system, ikke av systemet selv. Det skal godt gjøres å finne dødshjelp-tilhengere som ønsker seg et system likt det Aftenposten skisserer her. Men ved å tegne opp et slags skrekkszenario, understreker Aftenposten det pragmatiske elementet i sitt restriktive standpunkt. Hvis man igjen stiller spørsmålet om Aftenposten kunne godta aktiv dødshjelp innenfor et system der slikt misbruk var gjort umulig, er det blitt litt vanskeligere å utlede et klart svar.

Den prinsipielle motstanden mot aktiv dødshjelp-handlingen i seg selv er til stede i lederen. Den er imidlertid begrenset til én formulering: «Når verken fagdommere eller Den norske lægeforening støtter Sandsdalens syn, er årsaken både prinsipiell og praktisk.

Prinsipielt er det galt å gjøre slutt på et menneskeliv ved å gripe aktivt inn.» Språklig er det etter mitt syn noe uklart om det er Aftenposten som her uttrykker sitt eget syn, eller om avisen gjengir prinsippet fagdommerne og Legeforeningen støtter seg til. Setningen er mer nøytral enn tidligere formuleringer av det samme poenget, for eksempel om at «ærefrykten for livet» gjør aktiv dødshjelp uakseptabelt (20. september 1998).

Mot slutten av lederartikkelen vender Aftenpostens tilbake til tittelpoenget. Uansett utfall i meddomsretten er det «både riktig og rimelig» at Høyesterett får ta stilling til et så viktig spørsmål. «Om aktiv dødshjelp ikke kan godtas, har den teknologiske utvikling skapt en ny situasjon. Det er i dag mulig å få utsatt døden, også i situasjoner hvor helsearbeidere kan være bortimot 100 prosent sikre på at ingen bedring kan inntre.» Denne nye situasjonen borger for at det kan være «nødvendig med en grenseoppgang mellom aktiv dødshjelp på den ene side, og en beslutning om å avbryte en livsforlengende, for ikke å si dødsutsettende behandling, på den annen». I dette «ytterst problematiske etiske landskap» vil det kunne dukke opp mange vanskelige spørsmål. Men en behandling i Høyesterett, og debatten det vil generere, kan bli til hjelp «for en yrkesgruppe og i et samfunn hvor ingen lenger har den luksus at de kan definere problemet som ikke-eksisterende».

Oppsummert omtaler Aftenposten aktiv dødshjelp i et noe mindre negativt ladet språk i denne lederen enn i de foregående. I Sandsdalens tilfelle er aktiv dødshjelp straffbart «etter loven», men forbeholdet kommer raskt. Henvisningen til det «[p]rinsipielt» gale med aktiv dødshjelp får noe av den samme funksjonen: Saken har en formell side, og en mer pragmatisk. I de foregående lederne har argumentasjonen vekslet mellom disse to aspektene. I denne har det pragmatiske en tydeligere forrang. For første gang i materialet inviterer Aftenposten eksplisitt til debatt om grensene ved livets slutt.

20. desember 1999 berører Aftenposten igjen dødshjelp-spørsmålet i den første av det som skal bli en liten serie lederartikler. De handler om den mulige dødshjelp-saken ved Bærum sykehus. Oppmerksomheten flyttes raskt fra de etiske og medisinske spørsmål til Helsetilsynets håndtering og eventuelle konsekvenser av denne. 12. mars 2000 skriver Aftenposten om Bærum-saken og mangelen på retningslinjer avsløringene har satt søkelys på. Det er avdekket «en gråsoner mellom lindrende behandling med terminal seditering (nedsoving av pasienter i livets slutfase til døden inntreffer) og aktiv dødshjelp», skriver avisen. «Det første er både riktig og nødvendig, og det andre er uakseptabelt.» Aftenpostens linje mot aktiv dødshjelp er klart uttrykt. «Viktigere enn alt annet er imidlertid at grensen mellom medikamentell nedsoving og aktiv dødshjelp opprettholdes.» Bærum-saken er igjen tema 29. april 2000, men nå handler det utelukkende om Helsedirektoratets opptreden og

helsedirektørens fremtid. Det samme gjelder annenlederen 26. mai 2000, og 1. september 2000, ved direktørens avgang.

4. desember 2002 skriver Aftenposten igjen om aktiv dødshjelp som en etisk og juridisk problemstilling. Bakgrunnen er en spørreundersøkelse blant mer enn 1500 leger i Norge. Den viste at aktiv dødshjelp forekommer. «Det faller ikke vanskelig å være enig med professor Reidun Førde når hun ser det som et problem at norske leger gir aktiv dødshjelp. Slikt er uomtvistelig i strid med norsk lov, og det er heller ikke i samsvar med de gjeldende etiske regler», sammenfatter lederen.

Men det er et annet funn i undersøkelsen som trolig vil uroe mer, mener avisen. «Åtte prosent av de legene som ble spurt, oppgir at de har avsluttet livsforlengende behandling på grunn av manglende ressurser.» Dette er altså ikke snakk om aktiv dødshjelp, men den såkalte passive. Det er «etisk sett høyst problematisk», understreker lederen. «Men det er lett å forestille seg situasjoner hvor dette dilemmaet kan oppstå: I en akutt situasjon må legen kanskje velge om han eller hun skal avbryte behandlingen av en pasient fordi ressursene trengs av en annen, som kanskje har større sjanser til å overleve.» Her er det altså snakk om to ulike problemstillinger: Aktiv dødshjelp, utført på pasientens oppfordring. Og avslutning av livsforlengende behandling, utført på grunn av ressursmangel. «Helseminister Dagfinn Høybråten sier at han ikke kan godta noen av disse to handlemåtene», påpeker lederen. «Men i millionunderskuddenes tid blir ressursproblemene mer og mer tungtveiende, og det er ingen grunn til å misunne de personer som skal ta slike avgjørelser.»

Deretter går lederen videre til å skrive om livstestamenter, som avisen berørte mer overfladisk 20. september 1998. «De mennesker som finner det naturlig å forberede hva man kan forberede, med sikte på at tiden omkring livets avslutning kan gjøres minst mulig byrdefull for en selv og ens nærmeste, er neppe å bebreide.» Til slutt understreker den at de som skal gi oss omsorg ved livets slutt, har behov for både «etiske retningslinjer og ressurser».

I lys av tidligere ledere er det påfallende at Aftenposten ikke markerer sterkere avstand fra det undersøkelsen avdekker om aktiv dødshjelp. Lederen erkjenner at «det må forutsettes at knapt noen vil svare et løgnaktig på spørsmål om de har bidratt til å fremskynde døden ved en direkte handling. Hvis det skulle være slik at undersøkelsen har gitt et feilaktig resultat, viser den snarere for lave tall.» Likevel nøyer den seg med å «være enig» med professor Førde i at dette er «et problem». Den viser til at aktiv dødshjelp er «i strid med norsk lov, og det er heller ikke i samsvar med de gjeldende etiske regler.» Men den presenterer ikke noen argumentasjon utover disse henvisningene til lov- og regelverk. Det

vises ikke lenger til «ærefrykt for livet» eller «våre mest grunnleggende moralbegreper». Lederen vier mer plass til funnet om aktiv dødshjelp, og mener at «de fleste vil nok oppfatte den som mer foruroligende». Man kan innvende at avisen i denne lederen har gjort et valg om å dekke nettopp dette aspektet ved undersøkelsen, og at det derfor er naturlig at spørsmålet om aktiv dødshjelp kommenteres mer overfladisk. Det trenger ikke å innebære at avisen er mindre bekymret for aktiv dødshjelp. Ved å vektlegge funnet om passiv dødshjelp, blir det også ganske enkelt lite plass til å karakterisere aktiv dødshjelp, som er et underordnet tema i lederen. På den annen side vil slike redaksjonelt valg i seg selv kunne si noe om hva avisen oppfatter som viktigst eller mest presserende.

Interessant er også den positive vurderingen av livstestamenter, som bidrar til at «livets avslutning kan gjøres minst mulig byrdefull for en selv og ens nærmeste». I Norge forbindes slike livstestamenter med Foreningen Retten til en verdig død. Som nevnt innledningsvis har foreningen etter 1997 vært en forkjemper for legeassistert selvmord etter Oregon-modellen. Flere kritikere har gitt uttrykk for at dette standpunktet gjør foreningens livstestamenter problematiske.³⁸ I en leder som omhandler aktiv dødshjelp, er det verd å merke at denne organisasjonen indirekte gis positiv omtale, selv om den ikke nevnes ved navn.

Aftenpostens siste leder om temaet stod på trykk 25. mai 2009. Den tar for seg Frps nylig avholdte landsmøte. I siste avsnitt behandles vedtaket om å legalisere aktiv dødshjelp. Først roser avisen partiet. «Frp er det første partiet i Norge som går over denne grensen», sier lederen. «Det viser mot til å begi seg inn i et vanskelig etisk terreng.» Deretter presenteres innvendingene. Saken er «mer komplisert enn partileder Siv Jensens begrunnelse for at hun selv støttet vedtaket – at det enkelte menneske må få rett til å bestemme en verdig avslutning av sitt eget liv. Grensetilfellene er mange, og det er all grunn til å advare mot en praksis der leger blir oppfordret til å ta liv i stedet for å berge liv.» Omtalen av forslaget er svært kort, her er den sitert i sin helhet.

Aftenposten vektlegger altså at rettighetstanken bak Frps forslag er for enkel. Hvordan den kommer til kort, er ikke helt entydig uttrykt. Påpekningen av at grensetilfellene er mange kan slik jeg forstår det vise til at det er komplisert å avgjøre når en dødshjelp-søkende pasient gir uttrykk for et reelt, selvbestemt ønske. Disse pasientene er ofte medtatt av sin sykdom, kan være kognitivt redusert, og depresjon er relativt utbredt. Formuleringen kan

³⁸ For eksempel overlege Morten Horn som i 2010 etterlyste et livstestamente uten koblinger til Foreningen Retten til en verdig død. Han betegnet foreningen som «Norges fremste kamporganisasjon for legalisering av aktiv dødshjelp». Horn, «Tid for et nytt testament.»

også vise til en fare for utglidning hvis aktiv dødshjelp tillates på visse kriterier, slik Frp ønsket. Pasienter i kriterienes grenseland kan kreve å innlemmes i gruppen som får lovlig dødshjelp. Uansett: I begge tilfeller er det snakk om en konsekvensetisk tilnærming: Aktiv dødshjelp er ikke galt i seg selv, men kan vanskelig håndheves på en forsvarlig måte. Aftenpostens andre innvending er derimot klart pliktetisk. Frykten for at «leger blir oppfordret til å ta liv i stedet for å berge liv» er en påkallelse av den legeetiske tradisjon fra Hippokrates.

*

Aftenposten er mot å legalisere aktiv dødshjelp i alle sine ledere om temaet, men argumentasjonen endrer karakter på de tyve årene. Den første lederen, 7. juli 1996, er kanskje den mest polemiske. Avisen problematiserer her den «forvirrende» betegnelsen aktiv dødshjelp og foreslår noe harselerende at det heller kan omtales som å «ta livet av» folk. Dette poenget gjenfinnes 20. september 1998, hvor avisen skriver om ‘den aktive «hjelp» som aldri kan bli annet enn moralsk forkastelig’. Etter dette problematiseres ikke betegnelsen dødshjelp. Hvis avisen tidlig i perioden har ment at ordet er for mildt og tilslørende, er ikke det synspunktet uttalt etter 1998.

Den samme lederen fra september 1998 trekker paralleller fra dødshjelpsaken til nazistenes konsentrasjonsleirer. Avisen knytter her aktiv dødshjelp til et av de sterkeste tabuer i kulturen. Det er en assosiasjon som er sjelden i materialet som helhet, og som stigmatiserer et pro-standpunkt. En slik kontekstualisering gir avisens avvisning av aktiv dødshjelp en spesielt sterk følelsesmessig valør. Dette retoriske grepet står i kontrast til ordbruken i de senere lederne. Polemikken tones ned utover i perioden. 4. desember 2002 skriver avisen for eksempel en leder som bare tar avstand fra aktiv dødshjelp ved å vise til at den er i strid med loven og med etiske regelverk.

Dette henger også sammen med hvordan lederne i bredere forstand forholder seg til avisens meningsmotstandere. I den første lederen ble dødshjelp-motstandernes poenger overhodet ikke tatt opp til diskusjon. Etterhvert som Sandsdalen-saken og dødshjelp-debatten ruller videre, blir avisens argumentasjon begrunnet mer inngående og belagt med eksempler og historier. Fra og med lederen fra 25. oktober 1998 blir det vanlig at avisen inkluderer forståelse for argumenter for aktiv dødshjelp, uten at det endrer avisens konklusjon. Det er en gradvis omfavning av debatten som kulminerer når Aftenposten 25. mai 2009 roser dødshjelp-tilhengerne i Frp for å ha «mot til å begi seg inn i et etisk vanskelig terreng».

Både pliktetisk og konsekvensetisk argumentasjon er til stede gjennom hele perioden. I de første lederne er den pliktetiske tradisjon fremtredende. Det handler om «respekt for livet i alle dets faser» (7. juli 1996) og «ærefrykt for livet» (20. september 1998). Utover i perioden legger avisen større vekt på at aktiv dødshjelp er uakseptabelt på grunn av dens konsekvenser, som faren for utglidning og misbruk. Den pliktetiske argumentasjonen om livets hellighet mister betydning utover i perioden, men den forsvinner ikke.

En siste endring gjennom perioden handler om innslaget av religiøse referanser. I de tidlige lederne er det noen få eksempler på at avisen bruker uttrykk med religiøse konnotasjoner, som at det er mye «mellom himmel og jord» (7. juli 1996). Dette forsvinner utover i perioden. 20. september 1998 oppfordrer Aftenposten dessuten til å lytte til advarslene «fra kirkelig hold». Dette er siste gang avisen refererer til en religiøs instans.

Her skal det sies at materialet blir mye tynnere utover i perioden, og det kan derfor være problematisk å holde forekomsten av slike henvisninger i tidlige og sene årganger opp mot hverandre. Det er likefullt interessant at Aftenposten indirekte refererer til Foreningen Retten til en verdig død i materialets nest siste leder, gjennom en positiv omtale av livstestamenter som «bidrar til at livets avslutning kan gjøres minst mulig byrdefull for en selv og ens nærmeste» (4. desember 2002). Foreningen er livssynsmessig uavhengig, men har både ideologiske og personmessige bånd til Human-etisk forbund.³⁹

Dagbladet

Dagbladets første leder om Sandsdalen-saken står på trykk 4. desember 1997, etter at dommen er falt i Oslo byrett. I sin fremstilling av saken vektlegger Dagbladet at Sandsdalen ikke har vært alene om å ville utfordre lovforbudet mot aktiv dødshjelp. «Sammen med foreningen Mitt Livstestament og tunge juridiske aktører som professorene Johs Andenæs og Anders Bratholm, ønsket Sandsdalen at det utførte barmhjertighetsdrapet skulle virke som en pådriver». Retten slo altså fast at det er lovgivers, ikke domstolens oppgave å skape nye rettstilstander. Det er en «klok, grundig og velformulert dom» som trolig er i tråd med «holdningene i den brede del av opinionen», mener Dagbladet. «Loven skal angi et klart forbud mot å ta menneskeliv, der nødreglene ikke åpner for slik tillatelse.»

³⁹ Tidligere generalsekretær og styreleder i Human-etisk forbund (HEF) Levi Fragell skrev for eksempel om FRVD i 2013: «De fleste av lederne i denne foreningen var HEF-medlemmer. Kari Vigeland, som også var både styreleder og generalsekretær i HEF, kom til å spille en sentral rolle som forsker og debattant i vårt felles miljø.» Se Fragell, «Humanister og dødshjelp.»

At dommen vektlegger de formildende omstendighetene så sterkt at straffen begrenses til såkalt straffutsettelse, får også avisens tilslutning. Dagbladet understreker at anken fra Sandsdalen var ventet. Dette bare har vært første etappe i en rettsprosess, og en bredere samfunnsdebatt, om aktiv dødshjelp. En slik prosess ser avisen ut til å stille seg positiv til. Dommen bra byretten er «et utmerket utgangspunkt når vi skal forholde oss til spørsmålene omkring aktiv dødshjelp i neste instans.»

Lederen er fri for moralsk vurdering av Sandsdalen og hans handlinger. Den uttrykker heller ingen følelsmessig identifisering med personer som berøres av slike saker, pasienter eller pårørende. Den er preget av en nøktern interesse for spørsmålene saken reiser, først og fremst de juridiske. Her skiller Dagbladet seg tydelig fra de fleste andre undersøkte avisene. I sin første leder om Sandsdalen-saken bruker de i langt større grad et vokabular som uttrykker sympatier og moralsk vurdering.

23. oktober 1998 skriver Dagbladet igjen på lederplass om Sandsdalen-saken, nærmere bestemt sakens «forrykende innspurt» i lagmannsretten. Lagmannen festet i sin rettsbelæring juryen «i et jerngrep som tilsynelatende ikke ga dem annet valg enn å følge hans klare anbefaling om å finne tiltalte skyldig», skriver avisen. Men, en «både modig og faglig våken jury» fant likevel en åpning for å frikjenne. Tonen i denne lederen stikker seg også ut i det undersøkte materialet som helhet. Den er preget av en form for entusiasme over hendelsene som bevitnes. Formuleringen om en «forrykende innspurt» er som hentet fra sportsjournalistikken. Lekenheten i språket er i tråd med den nøkterne interessen avisen la for dagen i sin første leder om saken - og står igjen i kontrast til de andre avisene.

Juryens frikjennelse av Sandsdalen ble altså satt til side av fagdommerne. Dagbladet gir på prinsipielt grunnlag sin støtte til denne beslutningen. Både byretten og lagdommerne har nå «sagt tydelig fra at de ikke vil overta Stortingets rolle som lovgivere,» poengterer lederen. Men Dagbladet kan ikke unngå å la seg begeistre av juryens oppsetsighet. Det var «Davids kamp mot Goliat». Dette er det naturlig å se i lys av avisens ideologiske arv. Dagbladet har en sterk tradisjon for å støtte opp under juryordningen og legfolks rolle i rettssystemet.⁴⁰

For Dagbladet handler Sandsdalen-saken dessuten om «folkeviljen kontra autoritetene i mer enn én forstand». Avisen peker på at målinger viser et flertall i

⁴⁰ Denne holdningen kommer jevnlig til uttrykk på lederplass når juryens rolle kommer under debatt. Ett ferskt eksempel: «Jurister og politikere av ulikt slag har i mer enn hundre år jaktet på den norske juryordningen», sier lederen 21.01.2017. «Når juryen får nakkeskuddet forsterker det en utvikling der folkelig skjønn, kompetanse og innflytelse settes til side for mer profesjonsmakt. Typisk er at lekdommerne hylles straks de kommer under ledelse av kyndige jurister. Dette hule hykleriet har politikerne falt for.» Dagbladet, «Demokratisk tilbakeslag.»

befolkningen for å legalisere aktiv dødshjelp på visse vilkår. I den forrige lederen ble det antatt at dagens restriktive lov var «i samsvar med holdningene i den brede del av opinionen». Nå tar avisen utgangspunkt i at det motsatt. Juryen i Sandsdalen-saken uttrykte «folkets vilje». Motstanden mot folkeviljen kommer først og fremst fra «Stortinget, påtalemyndigheten, domstolene, legene og biskopene». Her er Dagbladets kulturradikale skepsis til tradisjonelle autoriteter synlig, og igjen motstanden mot juristdominans i rettspleien.

Dagbladet har hele tiden avvist behovet for nye lover på dette feltet, skriver avisen videre. Men om grensen for hva som er drap skal flyttes, må det skje gjennom lovgivning. Også dette standpunktet har støtte i avisens radikale arv, nemlig tradisjonen for å advare mot domstolsmakt og rettsliggjøring av politiske spørsmål. En politisk debatt om spørsmålet, er Dagbladet derimot positiv til. Sandsdalen-saken har vist at «dødshjelp som rettighet er blitt et viktig spørsmål i vår tid», heter det til slutt. «Derfor kan det være grunn for Stortinget til å hente fram lovforslaget fra professorene Andenæs, Bratholm og Seyersted om såkalt straffrihet på meget avgrensede vilkår.»

1. januar 1999 nevnes dødshjelp-debatten kort i en leder med tittelen «livshjelp», om det såkalte Livshjelputvalget. Mens debatten om aktiv dødshjelp har pågått med høy lydstyrke i mediene det siste året, skriver avisen, forbereder regjeringen en konkret handlingsplan som skal rette oppmerksomheten mot hvordan vi kan bedre forholdene for pasienter i slutfasen av livet. Det er vel og bra, så lenge det blir omsatt i konkret handling, bemerker lederen. Den går ikke inn på noen drøfting av aktiv dødshjelp utover å plassere debatten i denne sammenhengen.

Dagbladet vender tilbake til Sandsdalen-saken *2. mai 1999* etter at en enstemmig lagmannsrett kjente ham skyldig i drap. Avisen redegjør kort og i nøktern tone for dommen, og konstaterer at den allerede er anket til Høyesterett. Hvis «retten til selvbestemt død skal innføres, må dette altså skje i Høyesterett eller i Stortinget». Lederen anbefaler at «et privat fremsatt forslag fra bl.a. professor Johs Andenæs, om straffrihet på meget avgrensede vilkår, bør kunne bli viktig for en eventuell ny lov». Lederen tar ikke stilling til om det er behov for en slik lovendring. Men den peker altså igjen på Andenæs og hans meningsfeller som premissleverandører.

29.5.1999 innleder Dagbladets lederartikkel med å vise til Sandsdalen-saken. Det faktum at legen først ble frifunnet og så dømt for overlagt drap, viser at det finnes «både en praktisk og en juridisk gråsoner mellom aktiv og såkalt passiv dødshjelp». Hadde Sandsdalens motiv vært smertebehandling, og dødsfallet bare en forutsigbar konsekvens av dette, ville han ikke bli rammet av loven. «Vi har tidligere hevdet det fornuftige i at lovverket inneholder

enkelte gråsoner der alternativet er detaljerte forskrifter for når det skal være lov, eller ikke lov, å behandle med døden til følge og i barmhjertighetens tjeneste», skriver Dagbladet. Men «problemstillingen skal ha høy prioritet innen legestanden». Avisen «beklager derfor sterkt at Legeforeningen ikke har startet denne viktige debatten for å sikre en forsvarlig prosedyre når de står overfor sterkt lidende pasienter i sluttfasen».

Denne koblingen fra Sandsdalen-saken til grensene for smertebehandling for døende pasienter virker noe uklar. Men tematisk fungerer den som en bro over til saken Dagbladet behandler i andre halvdel av lederen: Bærum-saken. Denne lederen er den første av i alt ni om saken som utspilte seg ved Bærum sykehus, og dens konsekvenser for embetsverk og politikere. Hovedvekten ligger i alle ni på hvorvidt regler og forskrifter er fulgt, hvordan sykehuset og Helsetilsynet har håndtert medieinteressen og hva slags konsekvenser saken bør få for ledelse og tilsynsmyndighet. Dagbladet understreker at anklagen om aktiv dødshjelp gir et alvor til disse spørsmålene, noe omfanget av omtalen også viser. Men artiklene går i svært liten grad inn i selve debatten om aktiv dødshjelps etiske eller juridiske status. Derfor utlegger jeg dem ikke nærmere i denne oppgaven.

Først 28. mai 2009 er dødshjelp-debatten igjen hovedtema for en lederartikkel i Dagbladet. Den er utløst av Frps landsmøtevedtak. Vedtaket har «muligens én god side». Nemlig at det «skaper debatt og opplysning» om et tema få befatter seg med til daglig. To innsikter kan ifølge avisen allerede hentes fra debatten som er satt i gang: Norske leger går samlet mot en legalisering, som de mener «strider mot grunnfestet og gjennomdrøftet legeetikk». Dessuten er det blitt klart at det ofte er menneskers opplevelse av å være til byrde for sine omgivelser som utløser et ønske om å avslutte livet.

Det er altså «ikke bare spørsmål om enkeltmenneskets frie vilje og rett til å bestemme over eget liv og egen død». En lovfestet adgang kan «legge stein til byrden». Videre kan det bidra til «holdningsendringer i samfunnet om at ikke alle har livets rett». Det vil også kunne oppstå strid om hvem som skal kunne gi og motta aktiv dødshjelp, advarer avisen. «Vi vil flytte spørsmål om liv og død inn i rettssalene. Ønsker vi det?» I synet på rettsliggjøringen av dødshjelp-spørsmålet er det altså en klar kontinuitet fra lederne om Sandsdalen-saken på 90-tallet til denne i 2009. Dagbladets syn er at slike spørsmål må avgjøres av de folkevalgte lovgiverne.

Deretter viser lederen til en undersøkelse der 70 prosent av de spurte mener en døende pasient skal kunne få utskrevet en dødelig dose medisin - altså legeassistert selvmord. 63 prosent sier ja til at legen bør kunne sette injeksjonen - aktiv dødshjelp. Tallene er «urovekkende». Dagbladet minner om at det ikke er berørte pasienter og pårørende som

spørres i slike undersøkelser: «Det er folket, hvorav den overveldende majoritet er fjernt fra problemstillingen.» Fremskrittspartiet har nok en gang stilt seg på lag med «et tilsynelatende stort, men ureflektert flertall, som er blitt forelagt en rekke premisser i spørsmålene de blir stilt før de avgir svar». Lederen avsluttes med en påminnelse om at spørsmålet er «komplekst og vanskelig». Det bør være gjenstand for «etisk debatt og refleksjon», ikke «enkle politiske vedtak på et partilandsmøte».

5. desember 2009 skriver Dagbladet om Kari Vigelands mye omtalte syn på behandling av syke eldre. Vigelands utspill gjaldt ikke aktiv dødshjelp, og Dagbladet setter det heller ikke inn i en slik kontekst, noe flere andre aviser gjør. Vigelands synspunkter avvises som «skremmende, inhumane og uetiske». De presenteres på en temmelig polemisk måte. Lederen åpner med å erklære at «(a)v og til lurer vi på om folk er riktig navlet». Men aktiv dødshjelp nevnes ikke i lederen, og den blir ikke en del av avisens argumentasjon om dette temaet.

*

Dagbladets tidlige ledere skiller seg ut i materialet som helhet med en svært usentimental og nøktern omtale av aktiv dødshjelp. Det er mulig å se denne tonen som en fortsettelse av avisens kulturradikale arv: Temaer preget av tabuisering og moralske pekefinger skal skrives om direkte og likefremt.

Avisens motstand mot aktiv dødshjelp uttrykkes tydeligst i den første lederen, 4. desember 1997. «Loven skal angi et klart forbud mot å ta menneskeliv, der nødreglene ikke åpner for slik tillatelse.» Etter dette holder avisen selve denne problemstillingen på en armlengdes avstand. Lederne fra 90-tallet preges av at Dagbladet bruker Sandsdalen-saken og dødshjelp-spørsmålet til å løfte frem avisens egne, mer overgripende syn.

Dagbladet støtter dommene mot Sandsdalen fordi de er uttrykk for at retten «ikke vil overta Stortingets rolle som lovgiver» (23. oktober 1998). Men avisen hyller også juryen for å frikjenne Sandsdalen. Selv om Dagbladet eksplisitt sier at frifinnelsen var feil, kjemper juryen «Davids kamp mot Goliat» som forsvarere av folkeviljen i rettssystemet. Spenningen mellom disse to uttrykte synene er et utslag for at det ikke bare er spørsmålet om legalisering av dødshjelp som uttrykkes i lederen. Det er også - og kanskje primært - avisens syn på rettsvesen og folkestyre. Dagbladets posisjon på disse saksområdene står i kontrast til avisens syn på Sandsdalen-sakens juridiske innhold isolert sett. Og det er omtanken for det folkelige element i rettspleien som avgjør tonen og tendensen i lederne.

Selve spørsmålet om hva slags etisk og juridisk status aktiv dødshjelp bør ha, behandles mer overfladisk. Tendensen er at en endring er noe som kan se ut til å tvinge seg frem. Når Dagbladet minner om sitt eget uttrykte standpunkt, gjøres det i fortidsform: Avisen «har hele tida avvist» behov for lovendring. Spørsmålet om «dødshjelp som rettighet er blitt et viktig spørsmål i vår tid», heter det 23. oktober 1998. «Derfor kan det være grunn for Stortinget til å hente fram lovforslaget fra professorene Andenæs, Bratholm og Seyersted.» Flere ledere er positive til forslagene fra professorene, som «bør kunne bli viktig for en eventuell ny lov» (1. januar 1999). Dagbladets restriktive standpunkt plasseres i fortid, mens forslag om å legalisere aktiv dødshjelp peker fremover.

Bruken av rettighetsbegrepet - «dødshjelp som rettighet» (23. oktober 1998) - lanseres forøvrig tidlig i Dagbladet, sammenlignet med resten av det undersøkte materialet. Avisen går ikke god for at man *har* en rettighet til dødshjelp. Men begrepet problematiseres ikke. Det brukes heller ikke polemisk mot dem som ønsker en lovendring, slik for eksempel Aftenposten gjør på samme tid (20. september 1998).

Mens Dagbladet i desember 1997 mener et forbud trolig er i tråd med «holdningene i den brede del av opinionen», hevdes det året etter at juryen som frikjente Sandsdalen handlet i tråd «folkets vilje». De som motsetter seg denne folkeviljen, er «Stortinget, påtalemyndigheten, domstolene, legene og biskopene». Aktiv dødshjelp som kampsak skrives her inn i et progressivt historisk narrativ, i tråd med avisens ideologiske tradisjoner. En endring ligger så å si i tiden. Og istedenfor å sløse krefter på å argumentere mot, bruker Dagbladet spalteplassen på å påpeke hvem som bør føre prosessen videre - Stortinget - og hva slags avveininger som bør legges til grunn i arbeidet.

Når Dagbladet tar opp dødshjelp-spørsmålet igjen i 2009, er avisens motstand igjen blitt tydeligere. Nå er det «urovekkende» at målinger viser flertall for en liberalisering. Lederen har stor bredde i argumentasjonen, og Frps legaliseringsforslag kritiseres fra flere innfallsvinkler. Dette kan forstås som at avisens nei-standpunkt er mer gjennomarbeidet og sterkere fundert.

Samtidig er denne lederens funksjon også å målbære en kritikk av Frp som et populistisk parti. Saken er langt mer kompleks enn Frp tar høyde for. Det er «ikke bare snakk om enkeltmenneskets frie vilje og rett til å bestemme over eget liv og egen død». Brodden er først og fremst anklagen om at Frp frir til «et tilsynelatende stort, men ureflektert flertall». Og selv om kritikken av Frp er skarp, tar lederen ikke helt entydig avstand fra en lovendring i seg selv. Innvendingene mot aktiv dødshjelp formuleres til dels som spørsmål: «Ønsker vi det?»

Det er bare i den aller første lederen Dagbladet helt eksplisitt sier at avisen er mot en liberalisering.

Argumentene Dagbladet i 2009 bringer til torgs mot aktiv dødshjelp handler primært om mulige utilsiktede konsekvenser. En liberalisering kan «bidra til holdningsendringer i samfunnet» eller «flytte spørsmål om liv og død inn i rettssalene.» Den aller første lederen slår som nevnt fast at vi må ha «et klart forbud mot å ta menneskeliv». En like klar avvisning av selve dødshjelp-handingen på et etisk plan gjøres egentlig aldri av Dagbladet.

VG

VG tar opp dødshjelp i sin leder 25. juni 1996, idet «vi har fått et nytt tilfelle av aktiv dødshjelp som rettssamfunnet må ta stilling til». Det aktuelle tilfellet er Sandsdalen-saken, som avisen redegjør kort for. Men Sandsdalen er ikke alene om ønske seg en lovendring som åpner for aktiv dødshjelp, påpeker avisen. Det «mangler ikke på forslag som garantert skal hindre misbruk».

VG erkjenner at saken er «umåtelig vanskelig», og at det ikke er grunn til å tvile på oppriktigheten hos mange av dem som ønsker en slik endring. Men avisen må «til syvende og sist» erklære seg enig med Legeforeningen, i at aktiv dødshjelp er uforenlig med legeetikken. Det bryter med legenes grunnleggende oppdrag. De skal redde liv, ikke ta liv. «I praksis er det ikke så enkelt», skriver avisen riktignok. Men da viser den til smertelindrende behandling for dødssyke. Her er overgangene «så flytende at det ikke lar seg skrive inn i en lovtekst».

Utviklingen i Nederland trekkes frem som et argument mot å anerkjenne aktiv dødshjelp juridisk. Der har det vokst frem en praksis som kan omtales som «en kultur i strid med legeetikken». Avslutningsvis vender lederartikkelen tilbake til Sandsdalen-saken. Riksadvokaten bør be politiet undersøke saken, mener VG, som også sår tvil om Sandsdalens motiver. Det juridiske spørsmålet om aktiv dødshjelp er for lengst avgjort, mener avisen, og viser til Husabø-saken. «Aktiv dødshjelp er straffbart. Det er grunn til å spørre hvorfor dr. Sandsdalen synes å søke mest mulig offentlighet om dette.»

VG stiller seg altså klart avvisende til å lempe på lovverket. Begrunnelsen er først og fremst hensynet til legeetikken og legenes rolle i samfunnet. Dernest advarer avisen mot at en liberalisering kan føre til utglidning. Det gjøres ved å vise til utviklingen i Nederland. Og det gjøres mer indirekte, ved å vise med en sarkastisk tone til alle de velmente forslagene som «garantert skal hindre misbruk».

Avisen understreker likevel at disse spørsmålene kan befinne seg i en etisk gråsoner. Saken er «umåtelig vanskelig», og det finnes mange hensyn som formodentlig er blitt veid før lederartikkelen «til syvende og sist» konkluderer. «Mange av dem» som når det motsatte standpunkt har oppriktige motiver, understreker avisen - men nøler altså med å inkludere Christian Sandsdalen i denne gruppen.

6. juli 1996 gir VG sitt bidrag til den generelle debatten Sandsdalen-saken har sparket i gang. «Vi har ikke vanskelig for å skjønne argumentene for å legalisere såkalt aktiv dødshjelp», åpner lederartikkelen. Men motforestillingene introduseres raskt: «Hvem skal kunne gjøre det? Skal aktiv dødshjelp både kunne gis i forbindelse med fysiske og psykiske smerter? Er det mulig å gi klare retningslinjer for når slike handlinger skal kunne utføres?»

Igjen er det først og fremst helsearbeidernes perspektiv som anlegges. Lederartikkelen siterer professor Inge Lønning på at et samfunn som innvilger retten til dødshjelp, også vil «være nødt til å lovfeste en profesjonell plikt til å ta liv.» Det er vanskelig å se med hvilken moralsk rett et samfunn skal kunne gjøre det, istemmer VG. Selv med en reservasjonsrett vil helsepersonell være i en vanskelig situasjon om aktiv dødshjelp lovfestes som en rett. Det vil skape en sterk forventning til legen om å «ut fra sin egen samvittighet avgjøre når et liv skal kunne tas». Legen vil med dette bli 'opphøyet til «gud»'.

Avslutningsvis setter lederen dødshjelpdebatten i sammenheng med det som identifiseres som en større trend i samfunnsutviklingen - tendensen til å ville «benekte smerten som en del av menneskelivet». Det er «et farlig tegn» når samfunnet setter seg for å kvitte seg med smerte. Ikke minst er det et urovekkende signal til smerteplagede mennesker som velger å leve. Her viser lederen til et debattinnlegg av generalsekretær Lars Ødegård i Norges Handikapforbund, som understreker det samme poenget.

VG har altså ikke endret syn på saken, selv om spørsmålet er krevende og det «i første omgang» kan synes rett å gi aktiv dødshjelp i enkelte tilfeller. Ved nærmere ettersyn bør motforestillingene bli for sterke. Igjen tar VG utgangspunkt i helsepersonells virkelighet. Avisen er bekymret både for legers og sykepleieres samvittighetsfrihet hvis loven skulle pålegge dem å ta liv, noe som «mildt sagt strider med det som er meningen med legeyrket».

Videre settes dødshjelp-spørsmålet inn i en større debatt om smertens plass i kulturen og menneskelivet. Muligheten for å få lovlig hjelp til avslutte livet, vil kunne legge et utilbørlig press på mennesker som lever med store smerter, blant annet en del funksjonshemmede.

24. oktober 1998 kommenterer VG på lederplass at fagdommerne i lagmannsretten har satt til side juryens frikjennelse av Sandsdalen. Avisen sier seg enig i at frifinnelsen var i

strid med norsk rett. Juryen kan ha hatt «gode og aktverdige motiver». Den har likefullt gått utover sitt mandat. Høyesterett vil måtte komme til samme konklusjon om saken går videre, mener avisen, og siterer den aktuelle lovparagrafen. Samtykke fra den drepte kan være sterkt formildende, men loven er tydelig på at «medlidenhetsdrap likevel skal straffes».

VG avviser videre at Sandsdalen og andre i hans posisjon kan påberope seg nødrett. Argumentasjonen og problemstillingen er juridisk. Nødrett går ut på å sette seg ut over loven «når hensikten er å bevare et klart større retts gode enn det man krenker ved nødrettshandlingen». Det finnes argumenter som kan anføres i den retning i Sandsdalen-saken, medgir avisen. Konklusjonen er likevel at det må «en uttrykkelig lovhjemmel til for at den som yter dødshjelp kan frikjennes for straff».

I Sandsdalen-saken har det kommet fram «gode grunner» for å innføre en slik hjemmel, skriver avisen, uten å spesifisere hvilke. Likevel går lederen inn for å beholde status quo. For hvis det gir en åpning i lovverket, vil «grense- og tvilstilfellene melde seg ganske raskt. Og da kan vi være inne i en utvikling som kan være farlig.» Loven «må bygge på det prinsipp at livet er hellig», konkluderer VG. Heller enn å tillate dødshjelp, bør samfunnet satse mer på å finne metoder for å lindre smerte og yte god pleie til «håpløst syke» mennesker.

13. mars 2000 berører VG dødshjelp i en leder om Bærum-saken som Aftenposten har rullet opp. VG til orde for en offentlig granskning av hvordan hendelsen ved sykehuset er blitt håndtert. Selv dødshjelpsspørsmålet behandles bare i to setninger: Avisen uttrykker forståelse for at det for enkelte i «livets siste fase» kan virke best å gjøre det slutt, men understreker at det er forbudt for helsepersonell å «bidra til å forkorte andres liv».

Etter dette går det hele ni år uten at VG løfter temaet til lederplass. Det er en aktuell nyhetssak som får avisen til å ta opp tråden igjen i lederen *27. mars 2009*. Kreftsyke Bjørnar Kanli hadde nylig tatt sitt eget liv. Han etterlot seg et brev som hadde blitt satt på trykk i blant annet VG. Kanli skriver at han «er lei seg fordi han er nødt til å avslutte livet på et kaldt sementgulv i garasjen», gjengir lederen. «Han lurte på hvorfor han ikke kan få en giftpille og dermed avslutte sitt eget liv i mer verdige omstendigheter.» Det er et ønske det er lett å forstå, medgir VG: «Vi har respekt for alle som er i Kanlis situasjon.» Avisen vil ikke gjøre seg til dommer over enkeltmennesker som velger som ham.

Lederen avviser likevel at det er behov for en lovendring. «Aktiv dødshjelp er drap i lovens forstand. Slik bør det fortsatt være.» Forbudet mot å medvirke til å ta liv, selv med gode hensikter, er «grunnleggende og viktig». Slike hensikter kan derimot i henhold til straffeloven virke formildende for den som «hjelper en dødssyk person med å dø». VG mener

at «[d]enne paragrafen kan rettsvesenet benytte til å gi enda mildere straffer til den eller de som gjør det». «Enda mildere» ser ut fra sammenhengen ut til å bety *enda mildere enn i dag*. Helt utvetydig er det ikke, det kan trolig også leses som at straffene bør være mildere enn hva de andre forholdene ved en gitt sak skulle tilsi. En lovendring avvises derimot kontant. Og det kan ikke være «det offentliges oppgave å hjelpe folk med å dø».

9. februar 2010 berøres temaet igjen, i en leder som primært handler om et forslag fra Frps om å nekte illegale innvandrere legehjelp. VG er avvisende til utspillet. Det finnes riktignok mange legitime spørsmål rundt helseutgifter til personer som ikke har rett til å oppholde seg i Norge. Frp «stiller rett diagnose, men ordinerer feil medisin». Det er her Frps landsmøtevedtak om aktiv dødshjelp fra året før kommer inn i bildet. «I likhet med spørsmålet om aktiv dødshjelp, reiser partiet en interessant debatt i et etisk og juridisk landskap uten absolutter.» Det er med sin «unyanserte argumentasjon» Frp først og fremst bommer. «Prinsipiell tenkning er en vanskelig øvelse», skriver avisen. Og for Frp er læringskurven ofte bratt, «især når menneskeverdet ofres på politikkenes alter». Til slutt lederen til orde for en grundigere drøfting av de etiske og prinsipielle sidene ved utspillet om helsehjelp til illegale innvandrere.

10. juni 2010 kommer VG igjen kort inn på dødshjelpdebatten. Temaet er daværende helsedirektør Bjørn-Inge Larsens utspill om prioriteringer i helsevesenet noen dager i forveien. Vi står ved et tidsskille, mente helsedirektøren. Snart vil blant annet hjertesyke, kreft-, og KOLS-pasienter måtte belage seg på å få avslag på livsforlengende behandlinger fordi de er for kostbare. Den medisinske utviklingen går raskt, samtidig som helsekostnadene må begrenses, og hittil har Storting og regjering ikke vist tilstrekkelig vilje til å prioritere.⁴¹ VG kritiserer politikere som avviser utspillet og viser «manglende realitetsorientering». Spesielt opprørende er det at Frp-leder Siv Jensen ikke lytter til helsedirektørens advarsel. Som leder for et parti som «både flagger helse og som har satt aktiv dødshjelp på den politiske dagsorden», burde hun kjenne bedre til den helsepolitiske virkeligheten på dette feltet.

Det går mer enn fire år før VG tar opp temaet igjen. Anledningen er saken om amerikanske Brittany Maynard, som norske medier skrev mye om rundt denne tiden. «VG har fulgt den kreftsyke kvinnen Brittany Maynards kamp for retten til selv å avslutte eget liv», sier lederen 7. november 2014. Den imøtegår en kritikk om at saken er blitt dekket unyansert og for følelsesbasert. «Noen synes å mene at VG ved å omtale den unge kvinnens skjebne,

⁴¹ Westerveld, '«Dette er så vondt å snakke om at det er blitt tiett ned.»'

aktivt har tatt til orde for å legalisere assistert selvmord. Det har vi ikke.» Tvert imot, mener VG, har avisen ved hver korsvei argumentert prinsipielt imot en slik endring. Dette gjelder både «eutanasi - den form for aktiv dødshjelp som innebærer at legen gir pasienten en dødbringende injeksjon - og legeassistert selvdrap, der pasienten får resept på en dødbringende dose medisin som vedkommende selv inntar.»

Det er et tegn på VGs engasjement mot aktiv dødshjelp at avisen har behov for å «rykke ut» på lederplass og avkrefte ryktene om at den redaksjonelle linjen er endret. Dermed oppsummerer også avisen sin generelle argumentasjon rundt spørsmålet: Det kan ikke være statens oppgave å ta liv. Samtidig finnes det situasjoner der et menneske ønsker å dø før tiden, og «noen som står en nær» er villig til å bistå. Det kan være omstendigheter som gjør at «slik medlidenhet vanskelig kan kritiseres», sier lederen. Formuleringen om «noen som står en nær» tyder på at VG forutsetter at dette skjer utenfor helsevesenets regi. Slikt må likevel aldri bli lovlig. «Lover setter standarder for rett og galt.» Og lovovertrедelser må straffes, selv om de er motivert av barmhjertighet.

I loven er medlidenhet formildende, ikke frikjennende. Å åpne for en endring er problematisk, skriver VG og reiser tre spørsmålsstillinger. Hvem skal gi dødshjelp? Hvordan kan man vite sikkert hva pasienten virkelig ønsker? «Og ikke minst: Hva gjør en slik lovendring med de tusener av mennesker som lider av en livstruende eller uhelbredelig sykdom? Vil det forvente av dem at de skal ta et slikt skritt?» Loven må gi et fast uttrykk for normen om at du ikke skal ta liv, som ligger «innbakt i hele vårt lovverk og i hele vår kultur», konkluderer VG. Hvis staten skal vurdere når et liv ikke lenger er verdt å leve, er vi på ville veier.

*

VG tar standpunkt mot legalisering av aktiv dødshjelp i alle sine ledere som omhandler temaet i noen bredde. Avisen understreker gjennom hele perioden at sentrale verdier i samfunnet står på spill, forbudet er «grunnleggende og viktig» (27. mars 2009). Flere av lederne, særlig tidlig i perioden, bruker plass på juridisk argumentasjon. Det fremstår som viktig for avisen å imøtegå argumentasjonen fra aktivister som Sandsdalen, og vise at hans handlinger ikke er tillatt innenfor gjeldende lovverk. Denne vektleggingen av de juridiske aspektene ved saken har VG felles med Dagbladet. De går begge lenger inn i jussen enn de andre undersøkte avisene, om enn med forskjellig innfallsvinkel.

Når det gjelder drøftingen av de etiske sidene ved å hjelpe noen til å dø, er avisen mer ordknapp. Flere ganger minner VGs ledere om at det er forskjell på juridiske og etiske vurderinger. Her er det en viss utvikling både av ordvalget og av i hvilken grad dette poenget understrekes. Allerede den første lederen (25. juni 1996) understreker at nyansene på dette feltet kan være så fine at de neppe lar seg formulere i lovttekster. «For enkelte er livets siste fase så smertefull og vond at det kan virke best å gjøre det slutt», skriver avisen i 2000, i forbindelse med Bærum-saken. «Men selv om å leve synes meningsløst, er det i Norge forbudt for helsepersonell å bidra til å forkorte andres liv.» Denne lederen, som riktignok primært handler om Helsetilsynets håndtering, understreker lovforbudet uten å avvise aktiv dødshjelp generelt ut fra etiske argumenter.

I 2009, etter Bjørnar Kanlis selvmordsbrev, skriver VG at det er «grunnleggende og viktig» at aktiv dødshjelp regnes som drap – «i lovens forstand». VGs synspunkt understreker det som ser ut til å være avisens grunnleggende oppfatning om at et forbud trengs for å hindre utglidning og misbruk. I lederen 7. november 2014, med tittelen «Nei til aktiv dødshjelp», er dette skillet blitt tydeligere. Nå heter det om aktiv dødshjelp at det kan finnes omstendigheter der «slik medlidenhet vanskelig kan kritiseres». Tittelens «nei» er altså et nei til lovendring og et nei til institusjonalisering av aktiv dødshjelp. Det bærer mindre preg av å være en etisk stillingstagen, selv om avisen påpeker at «[I]over setter standarder for rett og galt».

Når lederartiklene avviser en lovendring, tar de ofte utgangspunkt i helsearbeideres rolle. Et hovedproblem med å liberalisere loven, er at retten til å dø innebærer «en profesjonell plikt til å ta liv» 6. juli 1996. VGs advarsler handler både om hvilken belastning en liberalisering vil utgjøre for helsepersonell, og om de bredere samfunnsmessige konsekvensene. Å hjelpe folk med å dø kan «ikke være det offentlige oppgave» (27. mars 2009). På dette punktet skjer det en utvikling av argumentasjonen. Vekten flyttes fra henvisninger til legeetikken og legenes grunnleggende oppdrag. Utover i perioden handler det mer om utilsiktede samfunnsmessige konsekvenser av en ellers velment liberalisering. Dette er en dreining mot en mer konsekvensetisk argumentasjon. Det er likevel verdt å merke seg at den konsekvensetiske tenkningen aldri blir enerådende. Frps vedtak fra 2009 kritiseres for eksempel som en ofring av «menneskeverdet» på politikkenes alter.

10. juni 2010 settes aktiv dødshjelp eksplisitt i sammenheng med debatten om økonomisk prioritering i helsevesenet. Argumentet er at Frp burde kjenne godt til den økonomiske situasjonen og prioriteringsbehovet i helsevesenet før de foreslo å gjøre aktiv dødshjelp lovlig. De to debattene henger altså sammen, og kan eller bør ses i sammenheng.

Ord og begreper med tydelige religiøse konnotasjoner opptrer bare i de tidlige lederne. En lovendring vil føre til at «legen blir opphøyet til gud», advarer VG i juli 1996. «Loven må bygge på at livet er hellig», heter det i 1998. Når det i senere ledere henvises til moralske absolutter, er de formulert i et språk uten klare religiøse overtoner.

Oppsummert er det stor kontinuitet i VGs holdning, men noen justeringer skjer: Avisen åpner gradvis mer for at utøvelse av aktiv dødshjelp kan være etisk akseptabelt, selv om det må forbli ulovlig. Hovedvekten i argumentasjonen, og mer spesifikt i argumentasjonen om helsepersonells rolle, får et noe tydeligere preg av konsekvensetikk. Og det religiøse vokabularet fases ut.

Oppsummering: Riksaviser

Både Aftenposten, VG og Dagbladet skriver hyppig om aktiv dødshjelp i tiden rundt Sandsdalen-saken. Utover i perioden blir det lenge mellom lederne frem til Frp-vedtaket i 2009, som alle tre følger opp.

Ingen av avisene går inn for å tillate aktiv dødshjelp. Det er likevel klare forskjeller både i argumentasjonen og kontekstualiseringen av debatten. Innholdsmessig danner de tre sånn sett ikke noen naturlig gruppe, selv om det finnes trekk som er synligere i denne gruppen aviser enn ellers i materialet. Dagbladet og VG går grundig inn i de juridiske aspektene ved aktiv dødshjelp. Innfallsvinkelen er ulik, men begge vektlegger det juridiske på en måte som skiller seg ut i materialet som helhet.

Tidlig i perioden skriver Aftenposten om aktiv dødshjelp som grunnleggende etisk uakseptabelt. VG går noe lenger i retning av at det kan være forsvarlig på et etisk plan, men avviser klart å åpne for lovendringer. Dagbladet presenterer argumentasjon med lignende tendens, men det er bare avisens første leder om temaet som helt entydig avviser en liberalisering.

Utover i perioden er det vanskeligere å trekke slutninger om avisenes posisjoner, fordi materialet er tynt. Aftenposten bruker en mye mildere retorikk i sin eneste leder fra den andre halvdel av perioden. Her oppfordrer avisen til debatt om temaet. VG fastholder sin holdning om at aktiv dødshjelp bør være forbudt, og viser en noe økende aksept på et individuelt, moralsk plan. Dagbladet avviser Frps forslag i 2009. Her er avisen tydeligere enn i flere av de tidlige lederne, men ikke helt kategorisk – argumentasjonen knytter an til det konkrete forslaget fra Frp.

Forskjellene mellom avisene kan til dels ses i sammenheng med avisenes ulike ideologiske tradisjon. For eksempel er kontrasten slående mellom Aftenpostens og Dagbladets tidlige ledere. Aftenposten omtaler tankegangen hos Sandsdalen og hans allierte med negativt ladede ord og et stort alvor. Aktiv dødshjelp tegnes som en trussel mot grunnleggende verdier i vår sivilisasjon. En form for verdikonservatisme kommer til syne. Dagbladet, med sin radikale tradisjon, forholder seg mer nøytralt og avventende til det avisen etter hvert oppfatter som en bevegelse i retning av liberalisering.

Det er VG som skriver flest ledere mot slutten av perioden. De tar opp to individuelle fortellinger – Bjørnar Kanli og Brittany Maynard. Disse nyhetssakene genererer ikke ledere i Aftenposten eller Dagbladet. Det er rimelig å se dette i sammenheng med VGs tradisjon for å gå inn i temaer gjennom enkeltmenneskets perspektiv, og ønsket om å være den lille manns talerør.

Hos VG og Dagbladet er innslaget av pliktetisk argumentasjon sterkest i den tidlige fasen. Utover i perioden utfylles den, og fortrenses i noen grad, av mer konsekvensetiske hensyn.

Regionavisene

Adresseavisen

Adresseavisens første leder om aktiv dødshjelp står på trykk *21. juni 1995*. Bakgrunnen er en aktuell rettssak. En mann er dømt for to ganger å ha forsøkt å ta livet av sin alvorlig syke kone. I rettssalen forklarte han at handlingene var motivert ut fra barmhjertighet, ifølge Adresseavisens gjengivelse. Avisen er lettet over den fellende dommen, og konstaterer at den er i tråd med lovgivingen. Deretter advarer lederen mot forsøk på å endre loven på dette området. «Det bekymrer oss derfor at jusprofessor Anders Bratholm går i bresjen for at retten bør ha anledning til å frikjenne personer helt dersom handlingen er motivert ut fra barmhjertighet.» Dette argumentet avviser avisen kontant. Et barmhjertighetsmotiv bør være formildende, men «det er forskjell på formidlende og frikjennende omstendigheter».

Alle kan se de «svært vanskelige etiske avveiningene» mennesker i den dømte mannens posisjon kan befinne seg i, understreker avisen. Men nettopp i slik vanskelig situasjon, «når man er som mest maktesløs», er faren for å gjøre alvorlige feilvurderinger størst. Derfor bør loven ikke endres på en måte som skyver mer ansvar over på de pårørende – «legene er de som må og skal ha ansvaret for behandling og opplegg».

For å begrunne sitt syn, viser Adresseavisen til Den norske kirke og daværende Nidaros-biskop Finn Wagle. Avisen deler biskopens bekymring «for at det har vokst frem en holdning blant det norske folk om at livet ikke lenger er hellig og ukrenkelig.» Lederen er også positiv til Wagles ønske om at kirken skal møte denne holdningen aktivt med et større engasjement enn før. Men den tar forbehold om at kirken må «ta denne debatten på en mer konstruktiv og nyansert måte enn den hittil har gjort i abortstriden».

I denne første lederen gir Adresseavisen altså til kjenne en motstand mot aktiv dødshjelp uten klart uttrykte forbehold. Det advares mot stemmer som vil gjøre det mulig å frikjenne for såkalte barmhjertighetsdrap. Den grunnleggende argumentasjonen hviler på at livet er «hellig og ukrenkelig», verdier som ikke kan relativiseres eller forhandles bort. Og det pekes på den kirkelige autoritet. Samtidig åpner lederen her for en viss flertydighet: Kirken må møte dødshjelpdebatten på en «mer konstruktiv og nyansert måte» enn den gjorde i abortdebatten. Legestanden og helsevesenet ses som en garantist for at livets ukrenkelighet ivaretas i praksis, og det advares mot å gi større beslutningsmakt til de pårørende.

24. juni 1996 tas temaet opp igjen. Nå har Sandsdalen-saken dukket opp på agendaen. Adresseavisen skriver opp mot de aktuelle hendelsene: «I dag vil Helsetilsynet

ventelig suspendere Christian Sandsdalen». Lederen viser til at professor Inge Lønning har tatt til orde for at Sandsdalen straks bør miste retten til å praktisere. Legeforeningens uttalelse gjengis også, den fastslår at aktiv dødshjelp er uforenlig med legegjerningen.

Lederartikkelen understreker at i helsevesenets hverdag oppstår det «en rekke vanskelige avveiningsspørsmål når pasientens liv ebber ut og smertene kanskje blir uutholdelige». Ut fra «rent medmenneskelige hensyn» kan det 'føles som det eneste riktige å la vedkommende «slippe»'. Vi er over i et «grenseland», der det også oppstår etiske dilemmaer når den medisinske utviklingen gjør «kunstig forlengelse av livet» mulig.

Å aktivt avslutte et liv er likevel noe helt annet enn såkalt passiv dødshjelp, understreker Adresseavisen. Det er å krysse en grense, «en grense man ikke kan overskride uten å foreta et oppgjør med grunnleggende moralske, humanitære og ikke minst religiøse forestillinger». Å flytte denne grensen vil gripe inn i «synet på livsverdi og menneskeverd». Og på lang sikt, advarer avisen, kan det føre til et press på gamle og syke 'og andre «unyttige»'. Selv om tilhengerne av aktiv dødshjelp kan ha de beste motiver, må vi avvise en slik bevegelse i «et sivilisert samfunn» hvor «ærefrykt for Livet fortsatt skal være det høyeste ideal».

I lederen fra juni 1995, før Sandsdalen-saken, understreket Adresseavisen at ansvaret for «behandling og opplegg» ikke må flyttes vekk fra legene og helsevesenet. Dette fremstod som en garanti for at livets «ukrenkelighet» ble ivaretatt. Ett år etter har det altså dukket opp en trussel mot dette prinsippet fra legenes egne rekker. Nå bruker avisen plass på å vise at Christian Sandsdalen er på kollisjonskurs med de ledende stemmer i det medisinske miljø. Samtidig skriver avisen mer nyansert om hva slags tvilstilfeller og vanskelige avveininger som kan oppstå for helsepersonell mot livets slutt.

Lederen opprettholder at aktiv dødshjelp er å krysse en absolutt grense – ærefrykt for Livet med stor L. Men motstanden mot dødshjelp begrunnes lenger bare utfra dette prinsippet. Det vises også til faren for en utglidning, at en velment endring på sikt kan føre til store, negative endringer i menneskesynet. Denne gang trekkes det ingen eksplisitt referanse til kirken eller kristendommen.

23. september 1997 berøres temaet kort igjen, det vil si – det trekkes inn i en debatt som primært handler om passiv dødshjelp. Bakgrunnen er et intervju i avisen med overlege Jon Berstad, som tok opp «en meget viktig etisk debatt»: Fordi flere enn før mestrer førstehjelp, reddes det stadig flere liv ved alvorlige ulykker, hjertestans og lignende. Men medaljens bakside er at mange «reddes til noe som kan kalles et meningsløst liv», med store hjernesker og behov for døgnkontinuerlig pleie. Avisen understreker at alle har plikt til å

hjelpe ved akutt sykdom og ulykke. Likevel er det «viktig med en debatt om disse vanskelige spørsmålene, som er nært beslektet med den debatten vi allerede har om såkalt aktiv dødshjelp». At det å redde et menneskes liv ikke nødvendigvis er det beste for dette mennesket, er «i hvert fall et paradoks».

Debatten om aktiv dødshjelp behandles altså ikke i seg selv i denne lederartikkelen. Men den kategoriseres som «nært beslektet» med problemstillinger rundt tilbakeholdelse av livreddende eller livsforlengende behandling. I tradisjonell argumentasjon mot aktiv dødshjelp hevdes det typisk at disse to debattene tvert imot bør holdes atskilt. Som nevnt innledningsvis kritiseres selve betegnelsene passiv og aktiv dødshjelp fordi de fremstiller de to fenomenene som for nært beslektet.

15. november 1997 sammenfatter Adresseavisen sin argumentasjon om aktiv dødshjelp i en leder med tittelen «Nei til aktiv dødshjelp». Bakteppet er fortsatt den aktuelle Sandsdalen-saken. Avisen understreker at retten her står overfor «en helt grunnleggende problemstilling som fundamentalt rører ved samfunnets syn på menneskeverdet». Problemstillingen er likevel ikke enkel, medgir lederartikkelen. Sterke enkelthistorier kan gi grobunn for tvil rundt håndhevelsen av et absolutt forbud. Men igjen pekes det på biskop Wagles ord: Dødshjelpdebatten er et tegn på at synet på livets hellighet og ukrenkelighet er i ferd med å forvitne. Avisen henviser videre til lederen for Legeforeningens råd for legetikk, professor Knut Rasmussen. Han mener aktiv dødshjelp er uforenlig med legens rolle i samfunnet og tillitsforholdet til pasienten, gjengir avisen.

Til slutt peker lederen fremover på mulige langtidseffekter av en liberalisering. Gamle mennesker kan føle press og avvising fra storsamfunnet, om ikke å være til bry. Og helsepersonell kan kjenne seg presset av pasienter og pårørende uten et lovforbud å støtte seg til. «De fortjener ikke å bli pådyttet rollen som den nye tids bødler». Lederen siterer til slutt Rasmussen i Legeforeningens etiske råd på at vi som mennesker ikke har en «rett til å bli drept av medisinsk personale.»

Her folder Adresseavisen altså ut repertoaret av argumenter den har bragt til torgs de siste to årene, i en advarende lederartikkel før dommen i Sandsdalen-saken. Et nytt element i denne artikkelen er den polemiske imøtegåelsen av tanken om at mennesker har rett til å avslutte livet, som er sentral i mye pro-argumentasjon.

4. desember 1997 har dommen falt mot Christian Sandsdalen i Oslo byrett. Adresseavisen konstaterer i lederartikkelen *En riktig dom* at retten ikke hadde noe valg: Sandsdalen måtte dømmes for overlagt drap. Juridisk er det neppe noe å hente på å anke dommen videre, mener avisen. Den kan «heller ikke se at denne saken aktualiserer behovet

for å liberalisere lovverket». Det vesentlige i saken er for Adresseavisen ikke straffeutmålingen, men at Sandsdalen er blitt funnet skyldig. Det er avgjørende at samfunnet med dette «sier et klart og utvetydig nei til å godta bruk av aktiv dødshjelp». For hvis denne grensen overskrides, «finnes det neppe noen naturlig grense tilbake som kan være overordnet for god samfunnsmoral og etikk.»

Her finner ikke Adresseavisen rom for noen relativisering av prinsippene. Avisen bruker heller ikke plass for å uttrykke sympati med helsearbeidere og pårørende i etisk vanskelige situasjoner. Den gjentar at mennesker ikke har noen «rett til å bli drept av medisinsk personale».

På de første tolv årene etter Sandsdalen-sakens avgjørelse, berører Adresseavisen dødshjelp-spørsmålet i to lederartikler. Begge ganger er hovedtemaet et annet. *24. desember 1997*, på julaften, nevnes debatten i en lederartikkel som tar opp et bredt spekter av saker i tiden, fra statsbudsjettet til innvandringsdebatt. Rammen er at julens budskap skal spore til ettertanke over viktige verdispørsmål, og debatten om aktiv dødshjelp er et eksempel på et slikt. I denne lederen settes spørsmålet inn i en kontekst av omsorg for våre nærmeste. Adresseavisen stiller seg bak Stein Husebøs advarsel i Aftenposten noen dager i forveien, om at det er «en falitterklæring å signalisere til dem som ikke orker å leve at de ikke er noe verd lenger, at de ikke betyr noe for oss, at vi helst vil bli kvitt dem.» Avisen legger til at det vil være en «falitterklæring for menneskeverdet» å akseptere aktiv dødshjelp, og dermed krysse «den avgrunnen det vil være å gjøre oss til herrer over liv og død.»

14. januar 2002 tas temaet opp i en leder om tilstanden i eldreomsorgen i Trondheim kommune. Psykiater Solveig Elder hadde nylig advart mot at underfinansiering ville kunne «fremskynde en legalisering av aktiv dødshjelp». Hun påpekte at debatten om aktiv dødshjelp går i mange europeiske land, og mente den presser seg frem også i Norge. Lederartikkelen stiller seg spørrende til om denne debatten virkelig vil få momentum av problemene i eldreomsorgen. Det ville i så fall være «en fallitterklæring for hele velferdssamfunnet».

Først *26. mai 2009* vier Adresseavisen igjen en hel lederartikkel til problematikken. Bakgrunnen er Frps landsmøtevedtak. «Det støter an mot grunnleggende verdier og rettsprinsipper i vårt samfunn», understreker lederen. Den setter vedtaket i sammenheng med Frps ideologiske fundament. «For det liberalistiske partiet er det grunnleggende at enkeltindividet skal ha rett til å bestemme over sitt liv, nå også sin død.»

Avisen understreker at det ikke er vanskelig å forstå fortvilelsen hos pasienter og pårørende. Men aktiv dødshjelp er ikke svaret på de vanskelige dilemmaene. Et godt utbygd

tilbud om behandling og smertelindring vil få færre til å ønske seg en slik slutt. Det er også viktig at det finnes klare retningslinjer for avslutning av livsforlengende behandling. «En verdig avslutning på livet kan sikres uten at noen aktivt griper inn», skriver avisen.

Lederartikkelen påpeker at mange eldre føler seg til bry for familien og samfunnet når de blir pleietrengende. Den viser til en ikke spesifisert undersøkelse fra Oregon. 55 prosent av de som vil benytte seg av denne retten, ønsker først og fremst å unngå å være en byrde for andre, skriver avisen. «Retten til å dø» kan fort bli oppfattet som en «plikt til å dø». Løsningen er derfor ikke aktiv dødshjelp, men aktiv livshjelp.

*

Gjennom hele perioden viser Adresseavisen en stabil og svært tydelig uttrykt motstand mot å akseptere aktiv dødshjelp. Utviklingen i hvordan saken omtales, er relativt liten, men noen momenter kan påpekes.

Bruken av religiøst fargede argumenter eller referanser blir borte utover i perioden. I 1995 henviser avisen til biskop Wagle i Den norske kirke. Den stiller seg bak biskopens argument, men tilkjenner ham også indirekte autoritet i kraft av hans kirkelige posisjon. Julaften 1997 plasseres dødshjelp-spørsmålet i kontekst av det kristne julebudskapet, idet avisen tar opp temaet i en julaften-leder om «omtanke, toleranse og nestekjærlighet». Livet er «hellig og ukrenkelig», og det ledende prinsipp i samfunnet må være «(æ)refrykt for Livet», understrekes det i ledere fra samme år. Å akseptere dødshjelp er å krysse «en grense man ikke kan overskride uten å foreta et oppgjør med grunnleggende moralske, humanitære og ikke minst religiøse forestillinger» (24. juni 1996). Når spørsmålet igjen tas opp i noe bredde, i 2009, er slike referanser til religiøs autoritet eller religiøst preget argumentasjon borte. Nå heter det isteden at aktiv dødshjelp er brudd på «grunnleggende verdier og rettsprinsipper». Det kan innvendes, som for Aftenpostens del, at materialet er større i de tidlige årene enn i de sene. Den beskrevne tendensen er uansett langt tydeligere hos Adresseavisen enn hos Aftenposten.

At aksept av aktiv dødshjelp er et brudd på grunnleggende ikke-forhandlingsbare prinsipper, opprettholdes gjennom hele perioden. Argumentasjon langs en annen linje får gradvis mer plass utover i perioden. Den handler blant annet om at eldre og syke kan føle seg presset til å be om aktiv dødshjelp dersom lovforbudet svekkes. Eller om belastningen en slik utvikling kan medføre for helsepersonell. Dette kan leses som at vekten flyttes fra pliktetikk til en konsekvensetisk orientering. Samtidig fastholder Adresseavisen altså hele veien på at

aktiv dødshjelp er et brudd på «grunnleggende verdier». Derfor er det etter mitt syn riktigere å se utviklingen som et tegn på at debatten modnes. Etterhvert som de fundamentale standpunktene er gjort kjent og drøftet, blir det rom for en mer nyansert diskusjon av ulike mulige konsekvenser. I den siste lederen, fra 2009, belegges argumentasjonen også med empiri. Slike hensyn er likevel tydelig underordnet den prinsipielle motstanden som ser aktiv dødshjelp som en kryssing av en viktig grense.

I den samme artikkelen fra 2009 opptrer uttrykket «en verdig avslutning på livet» for første gang i Adresseavisens ledere. Det er da snakk om å avslutte livsforlengende behandling, som avisen understreker at ikke må sammenblandes med såkalt aktiv dødshjelp. Men selve konseptet om verdig og uverdige måter å dø på innen helsevesenet er sentralt for forsvarerne av aktiv dødshjelp. «En verdig avslutning på livet kan sikres uten at noen aktivt griper inn», skriver avisen. Samtidig som denne formuleringen underbygger det klare standpunktet mot aktiv dødshjelp, er det også mulig å lese den som en konsesjon: Avisen erkjenner at menneskets verdighet i døden står på spill i dette spørsmålet, og beveger seg inn i debatten om hvordan denne best kan ivaretas.

Bergens Tidende

Aktiv dødshjelp er hovedtemaet i fire ledere i Bergens Tidende i løpet av tyveårsperioden. Standpunktet som uttrykkes er restriktivt, og i favør av å opprettholde lovforbudet.

Den første lederen står på trykk 4. *desember 1997*, etter at dommen mot Christian Sandsdalen har falt i Oslo byrett. «Nødvendig dom» er tittelen. Avisen påpeker at Sandsdalen er dømt for overlagt drap - men også at straffereaksjonen ble så mild at 'knappt et hår er krummet på «dødslegens» hode'. Disse to elementene - domsfellelse og mildest mulig straffereaksjon - gjør dette til «en klok dom, og en riktig dom».

Bergens Tidende uttrykker sympati med dem som havner i en lignende situasjon som Sandsdalen. Alle kan risikere å stå «overfor mennesker med slike lidelser at det nærmer seg svik ikke å høre på bønner om å gjøre en slutt på dem». Dommen mot Sandsdalen vil ikke hindre at helsepersonell også i fremtiden «lar medlidenhet og menneskelighet gå foran selv det grunnleggende bud, at menneskeliv er hellig og ukrenkelig».

Denne sympatiserende holdningen vies god plass i lederen. Men den kombineres med en kraftig avvisning av aktiv dødshjelp som praksis. Sandsdalen-dommen slår 'krystallklart fast at «aktiv dødshjelp» ikke er noe som kan drøftes og eventuelt praktiseres',

skriver avisen. «I Norge er det bare ett navn på det å ta et annet menneskes liv: Ordet er drap. Det finnes grenser som ikke kan overskrides. Dette er den mest synlige av alle slike grenser.»

Nye behandlingsmåter vil skape stadig nye dilemmaer rundt livets avslutning, mener Bergens Tidende. Men utfordringen vil først og fremst være å sette grenser for behandlingen. Det gjelder altså problemstillinger rundt passiv dødshjelp. Når skal naturen få gå sin gang? Svaret ligger ikke lenger i 'i det gamle ordet: «Alt er i Guds hånd»'. Det er også et spørsmål om hvordan «den medisinske pleien utvikles, hvilke ressurser som settes inn i smertelindring og omsorg der kirurgenes og medisineres teknikk bare utsetter døden og øker plagene».

Lederen henviser her til arbeidet for døende som tidligere ble drevet ved Haukeland sykehus i Bergen, «med daværende overlege Stein Husebø som overlege og inspirator». Arbeidet trekkes frem som «en forening av kunnskap og medmenneskelighet som måtte imponere». Har dette arbeidet med pleie og behandling til døende blitt utviklet videre, spør avisen. Det trengs nemlig for å være «et alternativ til det, i bunn og grunn menneskefiendtlige, som heter aktiv dødshjelp». Dommen i Sandsdalen-saken har «forsterket den grenselinjen som skal gå mellom liv og død», sier lederen til slutt. «Prinsippet om livets hellighet tar vi med oss, spørsmålet om lidelse og livskvalitet er det opp til oss å finne svar på!»

24. oktober 1998 har Bergens Tidende en underleder om Sandsdalen-saken, som da nettopp har vært oppe i Lagmannsretten. Juryen ville frikjenne legen, men dommen ble satt til side av fagdommerne. Deres inngripen mot frikjennelsen var «ikke bare juridisk riktig, men humanitært viktig», mener avisen. 'Om det i noen sak er viktig å vurdere «lovforståelsen», så må det være her.'

Deretter legger avisen frem sitt syn på aktiv dødshjelp i en ganske komprimert form. «Etter vår vurdering må det være riktig å beholde lovens kjerne, altså at planlagt hjelp til et menneske som vil avslutte sitt liv, er overlatt drap», sier lederen. Men slike saker inneholder nesten alltid formildende omstendigheter «langt utover det lovgiverne normalt kan forestille seg». Derfor bør «Høyesterett kunne slå fast at i slike saker kan en gå langt under lovens minimumsstraff, kanskje velge det aller mildeste alternativ, nemlig utsatt straffeutmåling. Da ivaretar man vernet om liv, samtidig som menneskeligheten får sin sjanse.»

Avisen understreker altså at det er her er to viktige hensyn som må ivaretas. Et lovforbud er nødvendig for å ivareta «vernet om liv». På den annen side må «menneskeligheten» få en sjanse, ved at straffenivået skrues ned mot null. Avisen forsvarer

både *motstanderne* av aktiv dødshjelp og *utøverne* av det. Begge posisjonene kobles til begreper som viser til menneskets egenart og verdighet: *Vernet om liv og menneskeligheten*.

Løsningen er altså, ifølge Bergens Tidende, å beholde et klart forbud mot aktiv dødshjelp, men samtidig behandle overtrederne på mildest mulig måte. Men selv om begge disse hensynene ivaretas, står ett dilemma uløst. Det formuleres som et spørsmål i lederens siste setning: «Kan helsevesenet godta at en lege eller en pleier som dømmes for drap, beholder sin lisens som om intet var skjedd?»

Bergens Tidende berører temaet dødshjelp igjen 9. november 1998, i forbindelse med Kirkemøtet som ble holdt i Bergen. Kirkemøtet er den øverste representative enhet i Den norske kirke, og samles årlig. Dette året stod aktiv dødshjelp på dagsordenen. Bergens Tidende «tviler ikke på kirkens klare råd og ord når det gjelder kampen for livets ukrenkelighet». Men den utfordrer kirken til å tale tydeligere om hvordan samfunnet ivaretar de som nærmer seg døden: «Kirkens utfordring er å tale tydelig om de svakestes rett til å beholde verdighet og respekt til det siste. Når aktiv dødshjelp er kommet inn på den etiske glideskala, skyldes det ikke minst at det er for lite oppmerksomhet omkring disse problemene.»

En leder om Bærum-saken 28. august 2000 går ikke inn på selve debatten om aktiv dødshjelp. Deretter går det nesten ni år før temaet igjen dukker opp på lederplass. Det nevnes kort 25. mai 2009, i forbindelse med Fremskrittspartiets landsmøtevedtak. Men heller ikke her tas det grunnleggende spørsmålet opp til noen drøfting. Det forsvinner i en bredere drøfting av Frps parlamentariske muligheter: «KrF vil heller ikke i regjering med Frp, og har fått styrket motviljen etter Frps landsmøtevedtak om aktiv dødshjelp.»

6. desember 2009 går Bergens Tidende inn i materien igjen, i forbindelse med Kari Vigelands utspill om å begrense behandlingen av syke eldre. Vigeland «omtaler det som nå skjer, og videre skal skje, som en eldretsunami, og hun tviler på at det vil være mulig å gi skikkelig omsorg til alle eldre», sier lederen. Den siterer et intervju med Inge Lønning i Vårt Land: «Vigeland gjør en fatal feilkobling når hun kobler sammen diskusjonen om ressursbruk i helsevesenet med hvordan vi skal møte eldres behov. Spørsmålet om riktig behandling i livets slutfase er uavhengig av alder og må i hvert tilfelle avgjøres ut fra faglig medisinsk skjønn og allmenn etisk overveielse», gjengir avisen - og stiller seg bak Lønnings analyse. «Det farlige i Kari Vigelands tankegang er at behandlingen av våre eldre skal ses i lys av om samfunnet kan klare så store omsorgsoppgaver. Det kan - dessverre - lett føres argumenter for at eldre mennesker bør vike sete for yngre og mer ressurssterke grupper.»

Vigelands utspill handler om noe annet enn et dødshjelpregime av den typen Frp foreslo på sitt landsmøte, påpeker avisen til slutt. «Frps dødshjelpdebatt har i hovedsak dreid seg om at folk skal få kontroll over egne liv, og sikres en verdig død.» Kjernen i Vigelands forslag er derimot at «eldre, syke mennesker skal dø tidligere enn nødvendig, og at det skal skje av hensyn til resten av samfunnet». Igjen siterer avisen Lønning, og deler hans frykt for «et samfunn som gir gamle mennesker dårlig samvittighet for at de er til».

*

I de tidlige lederne inntar Bergens Tidende et klart standpunkt mot å legalisere aktiv dødshjelp. Argumentasjonen er pliktetisk: Å ta et annet menneskes liv er et brudd med en grunnleggende og absolutt norm, som ikke krever nærmere forklaring. Og en slik handling kan uansett omstendigheter bare betegnes med ett ord: «Ordet er drap» (4. desember 1997).

Like tydelig understreker avisen at det kan ligge edle motiver bak drapet. Det handler om å la «medlidenhet og menneskelighet gå foran selv det grunnleggende bud» (4. desember 1997). Den enkelte, konkrete situasjon er unik, og kan neppe fanges av generelle lover. De formildende omstendighetene kan gå «langt utover det lovgiverne normalt kan forestille seg» (24.10.98).

Disse to standpunktene står tilsynelatende i konflikt med hverandre, i hvert fall i noen grad. Men avisens argumentasjon er konsistent over tid. Flere av lederne legger stor vekt nettopp på at den enkeltes samvittighet ikke må låses av lovens forbud. Lovene kan ikke fange opp det unike ved den enkelte situasjon, og må derfor ikke gripe for langt inn i den enkeltes valg.

Selv om avisens argumentasjon er gjennomgående areligiøs, gjør den i de tidlige lederne noe bruk av religiøst ladede ord og uttrykk. Å avstå fra å ta liv er for eksempel «det grunnleggende bud» (min utheving), og det vises til «livets hellighet» (4. desember 1997). Her endres ordbruken i løpet av perioden. Slike religiøse konnotasjoner er vanskelig å få øye på i de senere lederne.

Argumentasjonen utvikler seg også. I lederne fra 90-tallet handler dilemmaet som tegnes opp om legens eller den pårørendes samvittighet kontra «det grunnleggende bud» om menneskelivets ukrenkelighet. Disse to hensynene avpasses som vist hverandre helt til det i avisens syn bare er spørsmålet om legelicens som står uløst. Men i den siste lederen er konfliktlinjen en annen. Her bærer argumentasjonen preg av den tiltagende diskusjonen om prioriteringer i helsevesenet. Avisen frykter «et samfunn som gir gamle mennesker dårlig

samvittighet for at de er til». Dette er en forskyvning i kontekstualisering av dødshjelpsspørsmålet. Den gjenspeiler både store trender (prioriteringsdebatten) og konkrete utspill (Vigeland) i offentligheten. Men det er også en utskiftning av den underliggende etiske argumentasjonen. De tidlige lederne argumenterte pliktetisk, om «livets hellighet» og «grenser som ikke kan overskrides» (4. desember 1997). I lederne fra 2009 handler det om å unngå uønskede og utilsiktede konsekvenser utover selve dødshjelp-handlingen. Det dreier seg om psykisk belastning for eldre og syke, og hvordan dette vil påvirke samfunnsklimaet generelt. Den konsekvensetiske argumentasjonen vektlegges sterkere, og den pliktetiske svakere, eller ikke i det hele tatt.

Parallelt med dette uttrykkes avisens holdning til selve debatten noe annerledes over tid, altså spørsmålet om hvorvidt dødshjelpdebatt overhodet er ønskelig. Aktiv dødshjelp er ikke engang «noe som kan drøftes» heter det 4. desember 1997, under Sandsdalen-saken. Aktiv dødshjelp er den «i bunn og grunn menneskefiendtlige» løsning. I 2009, når Frp foreslår en ordning som ligner den Sandsdalen argumenterte for, beskriver Bergens Tidende dette som en debatt «om at folk skal få kontroll over egne liv, og sikres en verdig død» (6. desember 2009). Her gir avisen til kjenne en mer positiv holdning til en reell debatt om aktiv dødshjelp, selv om det redaksjonelle standpunktet ikke har blitt endret.

Stavanger Aftenblad

Stavanger Aftenblad skiller seg ut i materialet ved at den går grundig inn i dødshjelpsspørsmålet *før* Sandsdalen-saken får oppmerksomhet. Det er uttalelser fra jusprofessorene Anders Bratholm, Johs. Andenæs og Finn Seyerstad som er utgangspunktet for den første lederartikkelen i perioden, *15. mars 1996*.

De tre hadde tatt til orde for å endre loven og åpne for aktiv dødshjelp. «Ein skal ikkje forenkla problematikken ved livets slutt. Det må vera lov for ein pasient å ha innverknad på om livet skal forlengast kunstig eller ikkje», skriver avisen. «Men Lægeforeningen har likevel heilt rett når dei avviser på prinsipiell basis all medverknad til sjølv-mord. Det ville nemleg omdefinera rolla til legane, og dermed til heile helsevesenet.» Argumentasjonen tar utgangspunkt i legenes og helsevesenets rolle: «Helsevesenet kan berre grunnje sin eksistens med at dei skal lækja og lindra.»

En legalisering ville få oss opp i «uoverstigelege vanskar», mener Stavanger Aftenblad. Et tilsynelatende fritt valg om å avslutte livet kan i virkeligheten være «pådytta

den døyande, som opplever direkte eller indirekte press». Særlig prekært blir dette problemet fordi mange syke eldre lider av depresjon.

Den teknologiske utviklingen i helsevesenet gir både grunn til frykt og positiv forventning, avslutter lederen med. Det er avgjørende at «oppgåva blir definert tindrane klart. Og hjelp til død kan aldri bli ein del av helsevesenets oppgåve.»

29. april 1996 berører dødshjelp i en leder som tar for seg et forslag fra Unge Høyre. Ungdomspartiet 'har nylig lansert slagordet «absolutt individ» (sic), i opposisjon til kollektiv tenkning til høyre og venstre.' Avisen advarer: «Å gjøre individet til en absolutt størrelse, og basere tenkning på det, er et risikabelt foretak.» Dette gjelder også i spørsmålet om aktiv dødshjelp. «Fra Nederland, hvor tilgangen til aktiv dødshjelp er legalisert, fortelles det at gamle har bedt om å få dø fordi de ikke greier seg alene, men heller ikke greier tanken på å flytte på institusjon. Det individuelle valget fungerer ikke, og de gjør som de tror kollektivet forventer.»

Her løfter avisen dødshjelpsspørsmålet inn i en generell drøfting av individets autonomi i det moderne samfunn: Hvorfor er konformiteten så stor i meningsdannelse og forbruk, når valgmulighetene tilsynelatende er så brede? Man bør være forsiktig med å anlegge en forenklet forståelse av *det absolutte individ* - særlig når det gjelder liv og død. «I realiteten er individet overbelastet, og får - i alle fall i helsevesenet - flere valg enn det kan bære. Det setter diskusjonen om individualisme i et nytt lys.»

12. juli 1996 skriver Stavanger Aftenblad på lederplass om en spørreundersøkelse foretatt av Statistisk sentralbyrå. Undersøkelsen målte blant annet folks holdninger til «forkorting av livet til uhelbredelig syke», og dokumenterte en dreining mot større aksept for dette. Igjen fokuserer avisen på rollen til helsepersonell og helsevesenet i sin helhet. Lederen viser til at forbudet mot slike handlinger går tilbake til Hippokrates: «I hans lege-ed het det at legen ikke skulle gi noen gift selv om de ønsket det.» Legens medvirkning er «aktiv dødshjelps vanskeligste punkt. Kan jeg kreve at noen andre skal ta livet av meg fordi det er blitt uutholdelig for meg? Eller: Uutholdelig for mine nærmeste å være vitne til?» Utover i lederen vides perspektivet ut: «Kanskje har vi levd noen tiår nå i økende tro på at ingenting egentlig skal gjøre vondt». Å si ja til aktiv dødshjelp blir å fraskrive seg ansvaret for det vonde i livet.

Johs. Andenæs' forsvar for aktiv dødshjelp er igjen tema for en leder 26. august 1996. Den utløsende årsaken er at professorens bok *Straffen som problem* har kommet i nytt opplag, med et tillegg om dette temaet. 'Det springande punktet i Andenæs sitt resonnement er «den enkeltes selvbestemmelsesrett». Denne bør gå så langt at ein kan gå til helsevesenet

og be om livsavslutning ikkje berre ved uhelbredeleg sjukdom og store pinsler, men også dersom ein «føler livet som en byrde», slik mange eldre gjer når dei blir hjelpelause og einsame', gjengir avisen.

Dette standpunktet kan kritiseres fra to synsvinkler, argumenterer lederen videre. Den første er den prinsipielle, at «staten skal tillata at nokon forføyer over andres liv i det heile. Dette krenker det mange vil oppfatta som eit absolutt prinsipp.»

Den andre innvendingen er pragmatisk rettet. Den angår «det reint praktiske resultatet som ein lovheimel for dødshjelp ville skapa». Selvbestemmelsesretten hviler nemlig på en rekke sosiale forutsetninger. «Eldre menneske som opplever sviktande helse, blir naturleg nok ofte deprimerte. I kva tilfelle vil eit dødsynskje vera uttrykk for eit fritt val, i kva tilfelle er det ein del av ei psykisk lidning?» problematiserer lederen. Og: «I kor stor grad vil dei oppfatta det som ei plikt å døy, når ein ligg til byrde for andre?»

Til slutt argumenterer avisen igjen for at en legalisering vil gjøre helsearbeideres rolle problematisk og uklar. Her viser den til den sterke motstanden i legestanden, og til forbudet hos Hippokrates. Når alt kommer til alt er det likevel ikke bruddet med legeetikken som er det viktigste: «[K]anskje veg dei praktiske argumenta like tungt: Legen veit ikkje lenger om han skal tena livet eller avslutta det, og han får sin identitet dregen i tvil.»

4. desember 1997 skriver Stavanger Aftenblad leder om Christian Sandsdalen, som nettopp er dømt i Oslo byrett. «Riktig dom» er overskriften. Dommen fastholder et prinsipp avisen mener er «under press» - at helsepersonell ikke aktivt kan avslutte en pasients liv.

Argumentasjonen går langs to spor, i tråd med de tidligere lederne: Man passerer en etisk grense i det øyeblikk man forføyer over andres liv, selv når det skjer etter deres ønske. «Det viktige prinsippet er at helsevesenet alltid skal forsøke å redde liv, og vil få en dramatisk endring i sin oppgave i det øyeblikk det blir tillatt å avslutte liv.» Samtidig peker avisen på de praktiske sidene: «Det kan være vanskelig eller umulig å skille mellom modne avgjørelser og desperate dødsønsker hos pasienter som ofte får depresjoner sammen med alvorlige sykdommer.»

Aktiv dødshjelp fører dessuten med nødvendighet til en diskusjon om hva som er «et verdig liv». Og her ligger «de virkelig farlige truslene» ved en liberalisering: Muligheten av «vanhellige allianser mellom utmattede familier og et kriserammet helsevesen, som sammen vil bli en pressgruppe mot den syke». Avisen tegner et mørkt fremtidsscenario. Den «er redd at også de humane og barmhjertige motiver som tilhengere av en slik reform uten tvil har, kan tjene til å skape et mer inhumant og kaldt samfunn, der man må dokumentere 'livskvalitet' for å ha krav på samfunnets omsorg og tjenester». Mange vil oppleve det som

«en plikt å velge døden». Det kan bli et «samfunnspress som ville bety slutten på et humant samfunn». Vi må derfor holde fast på forbudet og slik «beholde den grunnleggende respekten for livet som er det dypeste motiv for å forby barmhjertighetsdrap».

En uttalelse fra bispemøtet i Den norske kirke utløser en andreleder om aktiv dødshjelp 8. oktober 1998. Avisen går ikke inn i biskopenes uttalelse annet enn å støtte konklusjonen om at forbudet må opprettholdes. Kampen står imidlertid ikke i rettssalen eller på Stortinget, men «i den enkelte persons bevissthet». Hvis folk er redde for «hva de kaller en uverdigg død», hjelper det ikke med lovparagrafer. Det trengs en opprustning av smertebehandlingen, skolering av helsearbeidere og andre tiltak som gir pasienter og pårørende en berettiget følelse av å være i gode hender.

Denne korte lederen påpeker i en bisetning at «eutanasi er fagordet» for aktiv dødshjelp. Det er en interessant detalj. Avisen henter her begrepsbruk fra mer spesialiserte felt og løfter det inn i avisoffentligheten. Dette bidrar til et generelt bilde der Stavanger Aftenblad fremstår som mer kunnskapsrik enn de fleste avisene i materialet. Det underbygges også av bredden og nyanserikdommen i argumentasjonen, og tilfanget av empiri fra blant annet Nederland.

22. januar 1999 er helsetilbudet til døende tema på lederplass. Avisen vil ruste opp denne delen av helsevesenet med penger og kompetanse. En slik styrking settes i sammenheng med dødshjelp-debatten. Et av argumentene for å tillate aktiv dødshjelp har vært at helsevesenet «er for dårlig til å gi menneskeverdigg behandling i livets slutfase», skriver avisen.

3. oktober 2000 handler lederen om passiv dødshjelp. Spørsmålet er under hvilke omstendigheter leger skal sette i gang gjenoppliving. Aktiv dødshjelp omtales kort, og defineres, for å kunne skille mellom «to helt forskjellige fenomener i medisinen». Aktiv dødshjelp «er et bevisst medisinsk drap foretatt av en lege. Passiv dødshjelp er en faglig vurdering foretatt av en eller av flere leger om at videre behandling er nytteløst.»

30. oktober 2000 er aktiv dødshjelp hovedtema for en annenleder. Bakgrunnen er Nederlands arbeid med å lovfeste eutanasi i landet. Nasjonalforsamlingen hadde nettopp vedtatt å «at leger har lov til å drepe pasienter når det er snakk om såkalt barmhjertighetsdrap, eller eutanasi». Stavanger Aftenblad beklager dette vedtaket. «Ethiske og medisinfaglige grenser er nå flyttet.» Nå må vi «stå vakt» for vår egen lov, for å unngå «smitteeffekt». Det har vist seg umuligg å «definere kriterier for eutanasi, legeassistert selvmord og smertelindring», understreker lederen. Eutanasi «er og blir drap». Et entydigg forbud er «en garanti for liv».

I denne lederen følger Stavanger Aftenblad altså begrepsbruken som den introduserte 8. oktober 1998 med påpekningen av at «eutanasi er fagordet». Avisen skiller mellom eutanasi og legeassistert selvmord. Det er som tidligere nevnt både i tråd med det fagspråket internasjonalt, og med diskursen i Nederland.

Ett år etter har lovforslaget i Nederland blitt endelig vedtatt, og Stavanger Aftenblad skriver en ny leder *14. april 2001*. Argumentene bak lovforslaget kan virke tilforlatelige, skriver avisen. Men de «tilslører at samfunnet går over ei farleg grense». Nederlands nye lov er og blir «ei offisiell legalisering av drap». Det er «i strid med årtusen gammel legetikk. Og i eit samfunn prega både av aukande individualisering og fokus på kostnadseffektivitet, kan det over tid føra til ei uhyggeleg, kald nedvurdering av menneskeverdet.» Avisen påpeker igjen at dødshjelp i Nederland ofte søkes av mennesker som er redd for å ligge andre til byrde.

Lederen avslutter med en henvisning til påskens kristne budskap. «Det ligg ein tragisk ironi i at vedtaket vart gjort midt i påskeveka, då kristne verda over feirar sigeren over døden. Påskebodskapen frå Haag var sanneleg av eit anna slag.» Dette er nok den tydeligste hentydningen til religion i de undersøkte lederne fra Stavanger Aftenblad, som ellers er sparsomme med slike virkemidler.

2. mai 2002 plukker Stavanger Aftenblad opp en europeisk nyhetssak om dødshjelp og gjør den - som den eneste av de undersøkte avisene - til utgangspunkt for en lederartikkel. Den europeiske menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg hadde behandlet en sak om den britiske kvinnen Diane Pretty, som ønsket aktiv dødshjelp til tross for lovforbudet i landet. Hun fikk ikke medhold i Strasbourg. «Dermed har domstolen slått fast at aktiv dødshjelp ikke er en menneskerettighet», konstaterer lederen. Den er likevel positiv til at temaet løftes opp til debatt. «Det verste som kan skje er at det får utvikle seg rutiner som tøyser etiske grenser i helsevesenet - og som ikke blir kjent for offentligheten», mener avisen. «Den offentlige samtalen bidrar til en modning av forståelsen for de hårfine etiske grensene som ikke skal overstiges.»

Det første argumentet som presenteres mot aktiv dødshjelp er at «å definere kriterier for aktiv dødshjelp, legeassistert selvmord og smertelindring har vist seg å være nytteløse». Liberalisering vil derfor uvegerlig føre til utglidning. Lederen problematiserer også begrepet om retten til en verdig død. «Det er et begrep vi har vanskelig for å forstå innholdet i». Naturlig død kan nemlig ikke inndeles i mer og mindre verdige varianter. «Når et menneske dør, om døden skjer brått eller dødsleiet drar ut, anser vi døden som verdig.»

29. juli 2002 kommer en ny leder, foranlediget av en spørreundersøkelse om helsearbeideres holdning til aktiv dødshjelp. «Helsepersonell er på gli», konkluderer lederen. Leger og sykepleiere ser hvordan lidende pasienter ikke får den hjelp og oppfølging de trenger. Pårørende bor ofte langt unna, og helsevesenet har mangler, sammenfatter avisen. Men «desto viktigere er det å kjempe mot aktiv dødshjelp på et prinsipielt grunnlag».

Avisen tar igjen til orde for å styrke den delen av helsevesenet som jobber med mennesker i livets siste fase. Og den viser til Nederland, og at det ikke primært er fysisk smerte som driver folk til å ville avslutte livet på denne måten, men frykt for å bli hjelpeløs og ligge andre til byrde. «Et liv er like viktig og verdifullt om det trenger mye omsorg, ja, er til bry.»

Etter å ha trykket tretten ledere som omhandler aktiv dødshjelp i de syv første undersøkte årene, er det nå et påfallende sprang i tid. Hele syv år går det før temaet dukker opp igjen. Det skjer 6. juni 2009, etter Fps landsmøtevedtak. «Dette er ikke en sak som enkelt lar seg kategorisere gjennom et ja eller et nei», innleder avisen. Det er «ikke vanskelig å sette seg inn i eksemplene som brukes om verdighet, smerte og uhelbredelighet». Disse eksemplene som brukes av aktiv dødshjelp-tilhengere «kan ingen være uberørt av». Men, understreker lederen: «De appellerer også til en enda sterkere etisk bevissthet om at vår samfunnsmessige plikt alltid er å lindre, hjelpe og bidra til å verne om livet. Det framstår etter vår mening som det samfunnsmessig rette.»

Aktiv dødshjelp bryter grunnleggende med legeetikken. I tillegg reiser praksisen mange problemstillinger. I et samfunn der mange er ensomme, er det vanskelig å vurdere om en dødshjelp-søkende «innerst inne» egentlig ønsker det. «Hvor skal grensene gå, og hvem skal bestemme dem? Hvem skal avgjøre grensetilfellene? Skal leger pålegges å ta liv? Spørsmålene er mange, og svarene ikke enkle.» Lederen konkluderer med at «det riktige og mest samfunnsmessig og menneskelig forsvarlige, er å bygge vårt samfunn på livets ukrenkelighet.»

20. august 2009 konstaterer Stavanger Aftenblad at Frp-leder Siv Jensen har «drept landsmøtets vedtak om aktiv dødshjelp». Det skjer i en kort underleder som handler om hvordan partiet posisjonerer seg i valgkampen. Den siste lederen i perioden som tar opp aktiv dødshjelp, står på trykk 21. august 2009. Det er også en underleder, en kommentar til en 'aksjon som frekt kallar seg «Kristen-folket»'. Denne nystartede aksjonen eller grasrotorganisasjonen hadde spurt de fire borgerlige partiene hvordan de forholdt seg til saker Kristenfolket anså som spesielt viktige for kristne velgere. Motstand mot aktiv dødshjelp var

en av dem. Stavanger Aftenblad reagerer derfor på at Kristenfolkets leder hadde anbefalt folk å stemme KrF eller Frp - selv om Frp hadde vedtatt å åpne for aktiv dødshjelp.

«Så aktiv dødshjelp er kanskje ikkje så viktig likevel», skriver avisen, akkurat som u-hjelp, abort, alkohol og miljøvern synest vera mindre vesentleg for desse sjølvopnemnde talsmenn for «kristenfolket». Kristenfolkets spørsmål til partiene dreide seg i tillegg til dødshjelp om forholdet til Israel, og om å sikre en borgerlig regjering. «Det kan vanskeleg tenkjast ein større trussel mot kristendommens stilling i vårt land enn at ei slik innsnevra tolking av det kristne skulle bli dominerande,» advarer avisen.

*

Stavanger Aftenblad er blant dem som skriver aller mest om aktiv dødshjelp på lederplass. Det skyldes de mange lederne i årene 1995-2007. I 2007 skjer det derimot et taktskifte i deknningen. I andre halvdel av perioden er frekvensen på nivå med de fleste andre avisene.

Standpunktet er et konsekvent nei til liberalisering av lovverket. Det innebærer også en avvisning av aktiv dødshjelp på etisk grunnlag. Mest uttalt er dette på samfunnsnivå. Tonen er skarp. En lovendring vil føre til «et mer inhumant og kaldt samfunn» (4. desember 1997). Legaliseringen av eutanasi i Nederland er «ei offisiell legalisering av drap. Det er i strid med årtusen gammel legeetikk.» De negative konsekvensene er svært vidtrekkende. En liberalisering kan skape en utvikling som vil «bety slutten på et humant samfunn».

Lederne preges av et relativt høyt kunnskapsnivå. Det vises ofte til nyhetssaker fra utlandet. Nederland er gjenstand for kontinuerlig oppmerksomhet i første halvdel av perioden. Avisen vier oppmerksomhet til vokabularet - eutanasi, legeassistert selvmord, aktiv og passiv dødshjelp. Den reflekterer også over tilknyttede begreper, som *verdige død*.

Gjennom hele perioden går ledernes argumentasjon langs to spor. På den ene siden fremlegger de pliktetisk orienterte grunner til aldri å tillate å ta liv. Det handler om «den grunnleggende respekten for livet som er det dypeste motiv for å forby barmhjertighetsdrap» (4. desember 1997). Denne respekten er nedfelt i «årtusen gammel legeetikk» (14. april 2001). Aktiv dødshjelp krenker «det mange vil oppfatta som eit absolutt prinsipp» (26. oktober 1996).

Parallelt med dette argumenterer avisen mer pragmatisk. Den advarer mot utglidning. Alle forsøk på å utforme gode kriterier for dødshjelp har ifølge avisen «vist seg å være nytteløse». (2. mai 2002). En lovendring kan «over tid føra til ei uhyggeleg, kald

nedvurdering av menneskeverdet» - på grunn av samfunnets individfokus og den sterke vektleggingen av kostnadseffektivitet. (14. april 2001). Stavanger Aftenblad legger spesiell vekt på hensynet til helsepersonellens rolle. Legens medvirkning er «aktiv dødshjelps vanskeligste punkt». (12. juli 1996) Legen «veit ikkje lenger om han skal tena livet eller avslutta det, og han får sin identitet dregen i tvil» (26. august 1996). Alle disse momentene er ganske konstante gjennom hele perioden. Både argumentasjonen og konklusjonene som trekkes er påfallende stabile.

I den siste lederen som går inn i selve dødshjelp-debatten, 6. juni 2009, er også mye av det nevnte til stede. Det iøyenfallende nye i denne lederen er graden av tvil den uttrykker. Det er «ikke vanskelig» å forstå argumentene for en lovendring, heter det nå, og aktiv dødshjelp er «ikke en sak som enkelt lar seg kategorisere gjennom et ja eller et nei».

Jeg mener det er rimelig å se dette som et utslag for en svekket overbevisning eller engasjement på nei-siden i spørsmålet. Men grunnlaget for å trekke konklusjoner er tynt. Lederen fra 6. juni 2009 er én av bare to ledere etter 2002 som nevner aktiv dødshjelp. Og den er den eneste som går ordentlig inn i argumentasjonen. På den annen side: Det lave antallet ledere, som står i så sterk kontrast til perioden 1995-2002, kan i seg selv sees som et utslag for et svekket engasjement. Riktignok skriver de aller fleste avisene sjeldnere om aktiv dødshjelp utover i den undersøkte perioden. Det må sees i sammenheng med nyhetsbildet, og debattene særlig Sandsdalen-saken satte i gang.

Avisens konklusjon forblir uansett den samme. Og den underbygges fortsatt både med pragmatisk argumentasjon og med henvisning til «vår samfunnsmessige plikt».

Oppsummering: Regionaviser

Regionavisene følger samme mønster som riksavisene i dekningen av aktiv dødshjelp. De skriver mye under Sandsdalen-saken og i de første par årene etter. Deretter kommer temaet sjelden opp før Frp-vedtaket i 2009.

Alle avisene avviser aktiv dødshjelp og behovet for en lovendring. Adresseavisen er mest stabil i sin argumentasjon og betoning av saken. Bergens Tidende uttrykker tidlig et klart nei-standpunkt, men tar i liten grad spørsmålet opp i annen halvdel av perioden. Avisen skifter imidlertid ikke standpunkt. Stavanger Aftenblads materiale kan deles i to: Én fase fram til 2002 preget av mange engasjerte og ledere som går skarpt mot aktiv dødshjelp. Og en sen fase hvor de få lederne gir mer rom for motforestillinger og usikkerhet, uten å endre avisens linje.

Hos Bergens Tidende forskyves den etiske argumentasjonen i retning av konsekvensetikk i løpet av perioden. Dette er mindre tydelig hos de andre to. Hos Adresseavisen og Stavanger Aftenblad er det heller snakk om en utvidelse av argumentasjonen, slik at primært konsekvensetiske argumenter presenteres sammen med pliktetiske.

Bruken av uttrykk med religiøse konnotasjoner blir sjeldnere utover i perioden. Det samme blir henvisninger til kirken som instans. Men antallet ledere er så lavt i andre halvdel av perioden at jeg vil være forsiktig med å trekke konklusjoner av dette. Når det gjelder henvisninger til andre ideologier eller instanser, er det vanskelig å se klare utviklingstrekk.

De tre regionavisene ligger ganske nær hverandre i hvordan problemstillingen rammes inn og debatteres, men peker seg ikke ut som en gruppe med fellestrekk som skiller dem ut i materialet som helhet. Bergens Tidendes innfallsvinkel ligner VGs: Aktiv dødshjelp må være forbudt ut fra samfunnshensyn, men enkelttilfeller kan være etisk akseptable på individnivå.

Meningsbærende aviser

Dagsavisen

For Dagsavisens del er materialet lite. Tre ledere har avisen trykket om aktiv dødshjelp i løpet av perioden. De to første i forbindelse med Sandsdalen-saken, den tredje i 2009 etter Fremskrittspartiets landsmøtevedtak.

Dagsavisen slår an en mild tone overfor Sandsdalen i sin første leder om saken, 4. desember 1997. «Det er sikkert mange som i likhet med oss har sympatisert med Christian Sandsalen under rettssaken i Oslo byrett. Vi ble overbevist om at Sandsdalen handlet ut fra medlidenhet og omsorg med sin pasient da han tok livet av henne», skriver avisen. «Når situasjonen er så vanskelig som dette, er det ikke så vanskelig å forstå at en lege kan komme til at dødshjelp er den eneste mulighet for å få slutt på lidelsene.» Den kreftsyke kvinnens «eneste ønske var å få dø på en verdig måte».

Dagsavisen sympatiserer altså med legen og hans motiver. Men avisen lar ikke denne sympatien påvirke synet på det juridiske i saken. En fellende dom var uunngåelig utfra gjeldende rett, fastslår lederen. «Det beste Christian Sandsdalen kunne håpe på, var at dommen ble så mild som den ble.» Det beste «ville være om dommen ble stående.»

Deretter løfter avisen blikket mot den brede samfunnsdebatten om dødshjelp som avisen mente nå ville «skyte fart». Dagsavisen tror og håper at loven vil forbli uendret gjennom dette ordskiftet. «Retten til å ta liv kan ikke privatiseres.» Og: «Det grunnleggende prinsipp må fortsatt være at leger ikke skal ta liv.»

Lederen begrunner ikke dette standpunktet nærmere. Og det «grunnleggende prinsipp» relativiseres ikke av den uttalte sympatien med legen og hans pasient. Lederen tar heller ikke opp andre momenter fra dødshjelpdebatten. I en eventuell politisk debatt om lovgivningen på feltet, bør konklusjonen allerede nå være klar, ifølge Dagsavisen. Sandsdalen-saken blir dermed ikke et utgangspunkt for en debatt hvor standpunkter settes reelt i spill. Den får heller karakter av å være en aktuell hendelse som aktiverer og minner oss om et grunnleggende prinsipp. Dette prinsippet løftes til og med frem i lederartikkelens tittel: «Leger skal ikke ta liv.»

Da neste leder kommer, 25. oktober 1998, har Sandsdalen anket og saken passert gjennom lagmannsretten. Dagsavisen anfører at «saken reiser så mange prinsipielle spørsmål av etisk og juridisk art, at den må få sin avslutning i Høyesterett». De juridiske aspektene ved saken er hovedtema for lederen. Avisen er først og fremst opptatt av spørsmålene rundt

juryordning, som er reist av at fagdommerne satte juryens frikjennelse til side. I likhet med Dagbladet har Dagsavisen en tradisjon for å forsvare lekdommernes plass i rettssystemet. På bakgrunn av dette reagerer avisen på fagdommernes beslutning. «Det er et spørsmål om fagdommerne i det hele tatt burde ha anledning til å sette juryens kjennelse til side.»

Avisen går denne gangen ikke direkte inn i en vurdering av legens motiver. Den sympatien som ble uttrykt for Sandsdalen i forrige lederartikkel, blir nå først og fremst aktivert til hans fordel gjennom en omtanke for juryens posisjon i rettsvesenet. Indirekte gir lederen likevel en vurdering av hans motiver ved å bruke ordet «barmhjertighetsdrap». Altså et drap – men med udiskutabelt gode hensikter.

I sak har Dagsavisen derimot ikke skiftet syn, og bare i liten grad justert sine formuleringer. Vi har og bør ha en «restriktiv holdning til det som kalles aktiv dødshjelp», sier lederen. «Retten til å ta andres liv er uforenlig med grunnleggende prinsipper i et utviklet rettssamfunn.» Dette uttrykket – retten til å ta andres liv – finnes også i den forrige lederen, fra 1997. Det må forstås som en polemisk omskrivning av rettighetsargumentasjonen for aktiv dødshjelp. Ingen forsvarer aktiv dødshjelp ut fra retten til å ta andres liv. Det er retten til å bestemme over sitt eget mye pro-argumentasjon hviler på. Dagsavisen imøtegår en slik tankegang og avviser den.

«Retten til å ta andres liv» er altså i strid med grunnleggende prinsipper. Men hvilke prinsipper er det? Den forrige lederen, fra 1997, rammet temaet inn som et spørsmål om legers rolle og fullmakt over våre liv. Argumentene trakk veksler på den legeetiske tradisjonen. Nå omtales det snarere som et spørsmål om rettssamfunnets prinsipper. Og fokuspunktet er flyttet fra legestanden til enkeltmennesket. Aktiv dødshjelp presenteres i denne lederen som et spørsmål om den enkelte samfunnsborgers posisjon og sikkerhet i et «utviklet rettssamfunn».

Den første lederen åpnet ikke for tvil om at Sandsdalen burde dømmes. Nå skriver avisen at Sandsdalen-saken «viser at det kan reises tvil om hvorvidt loven åpner for samvittighetsdrap». Dette er en liten men tydelig forskyvning i avisens uttrykte syn. Det er dette rommet for tvil Sandsdalen selv ønsket å bevege seg inn i med å få sin sak prøvet for retten. Formuleringen kan derfor regnes som en innrømmelse til ham og hans argumentasjon på dette punktet. Lederen understreker at det ikke bør finnes tvil om det juridiske i et så viktig spørsmål. Stortinget derfor har «en jobb å gjøre».

Dagsavisen skriver også at «det er vanskelig å akseptere fagdommernes påstand om at de har helt rett, og at de leke kvinner og menn i juryen tar helt feil i denne saken». De leke menn jurymedlemmer hadde frifunnet Sandsdalen for drapsanklagen. Med det hadde de

plassert hans praktisering av aktiv dødshjelp utenfor begrepet *drap*. Dagsavisen strekker seg altså til å si at juryen ikke tok «helt feil» i sin vurdering.

Det går elleve år før Dagsavisen igjen tar spørsmålet på lederplass. Frps landsmøtevedtak er utgangspunktet for lederen 26. mai 2009. Avisen skriver at «i et sivilisert samfunn kan ikke det offentlige bidra til at det fundamentale spørsmålet om liv og død overlates til den enkelte». Dette viser en tråd i Dagsavisens argumentasjon. Ti år tidligere, i 1997, het det at «retten til å ta liv kan ikke privatiseres». I 2009 inngår argumentet i en polemikk mot Frp, som argumenterer for aktiv dødshjelp nettopp ut fra enkeltmenneskets suverenitet.⁴² Dagsavisens formuleringer i begge de to lederne kan leses som at avisen plasserer legalisering av aktiv dødshjelp til høyre på en politisk skala mellom fellesskaptankegang og individualisme. Dødshjelp-debatten brukes for å synliggjøre Dagsavisens historiske og politiske arv som arbeiderbevegelsens talerør. Slik tilgjengeliggjør den samtidig et ideologisk reservoar av argumentasjon til bruk for sitt standpunkt.

Dagsavisen bruker noe plass på å påpeke det avisen mener er en misforståelse i argumentasjonen bak Frps vedtak. Det gjelder premisset om at legalisering vil «frita de pårørende for belastningen ved å avslutte en livsforlengende behandling». Slik er ikke situasjonen i dag, skriver avisen. «Derimot skjer det ofte at legene avslutter behandlingen fordi pasienten ikke har noen mulighet til å overleve. For dette trengs det i enkelte tilfeller samtykke fra pårørende.» Dette er ikke aktiv dødshjelp, påpeker lederartikkelen. «Det er en nødvendighet, og det er moralsk riktig fordi alle har rett til en verdig død.»

Her søker avisen å rydde opp i uklarhet om begrepene aktiv og passiv dødshjelp. Å understreke dette skillet er et typisk trekk ved argumentasjon *mot* en liberalisering. Samtidig er dette første gang i de tre lederne at begrepet «rett til en verdig død» dukker opp. Dette begrepet er sentralt i svært mye pro-argumentasjon. Slik Dagsavisen her bruker begrepet «verdig død» - den eksemplifiserer med en døende person som ligger i respirator - knyttes begrepet tilsynelatende til pasientens evne til livsoppretholdelse.

I 1997 så Dagsavisen det som lite sannsynlig at Sandsdalen-saken ville føre til en liberalisering av lovverket rundt aktiv dødshjelp. Tolv år senere kan det se ut som avisen mener en slik endring har rykket nærmere. Fremskrittspartiet er det «første», ikke det *eneste*

⁴² Slik begrunner Frp sitt standpunkt i det aktuelle partiprogrammet: «Mennesker eksisterer først og fremst som enkeltmennesker, og ikke som en kollektiv gruppe. Den enkelte har forstand og fri vilje, og må derfor ha styringsrett over sitt eget liv. Frihet til å bestemme over eget liv, betyr også at man bør sikres retten til en verdig avslutning av livet.» Fremskrittspartiet, «Fremskrittspartiets prinsipper 2009-2013.»

partiet som har vedtatt legalisering. Og avisen skriver at de frykter konsekvensene «hvis aktiv dødshjelp blir tillatt i Norge».

Akkurat hva avisen frykter med en slik utvikling, uttrykkes i artikkelens to avsluttende setninger: «Alle har krav på omsorg og smertestillende behandling når livet går mot slutten. Vi frykter for at denne delen av behandlingen vil bli nedprioritert av helsepersonellet hvis aktiv dødshjelp blir tillatt i Norge.»

I motsetning til de to foregående lederartiklene, henviser denne siste ikke til noe utvetydig formulert «grunnleggende prinsipp» om at leger ikke skal ta liv. Holder man lederartiklene fra 1997 og 2009 opp mot hverandre, ser man at denne advarselen mot å «privatisere» døden eller overlate den «til den enkelte» er til stede i begge. Henvisningen til et «grunnleggende prinsipp» om ikke å ta liv finnes bare i den første. Omsatt i politikk eller juss, vil disse standpunktene trolig innebære det samme. Men argumentasjonen går langs ulike linjer.

Man kan også se det første argumentet – at leger ikke skal ta liv – som en bredere og mer fundamental avvisning av aktiv dødshjelp enn det andre – at spørsmålet om liv og død ikke skal overlates til den enkelte: Kan aktiv dødshjelp være akseptabelt hvis det *ikke overlates til den enkelte*, men skjer i samforståelse med leger og etter kollektivt utformede kriterier? En slik lesning er slik jeg ser det mulig, men ikke nødvendig.

De avsluttende formuleringene i lederen fra 2009 er også interessante fordi de baserer noe av den moralske motstanden mot dødshjelp på hvilke konsekvenser en legalisering vil få for andre oppgaver i helsevesenet, som kan bli «nedprioritert». Påstanden om at leger ikke skal ta liv, kan vanskelig imøtegås med økonomiske eller politiske forsikringer. Men det er mulig, i hvert fall i prinsippet, å se for seg et regime for aktiv dødshjelp som ikke tapper ressurser fra annet helsearbeid. I et slikt tenkt scenario mister disse mer betingede argumentene kraft.

Den aller siste lederen som nevner aktiv dødshjelp står på trykk 29. mai 2009. Her holder Dagsavisen seg til parlamentariske sider av saken. Lederen sier at landsmøtevedtaket må ha fått KrF vekk fra tanken om å samarbeide med Frp.

*

Oppsummert er Dagsavisens linje mot legalisering av aktiv dødshjelp på avisens lederplass konstant. Det er den første av de tre lederartiklene som i størst grad tar for seg selve spørsmålet om aktiv dødshjelps moralske og juridiske status. I de to senere artiklene brukes

denne debatten til dels som en anledning for å uttrykke avisens standpunkt i andre spørsmål. I 1998 handler det om lekdommeres rolle i rettsvesenet, i 2009 om Fremskrittspartiets politiske ideologi. Materialet er lite, men det er iøyenfallende likheter og forskjeller mellom lederne.

En konstant faktor i avisens begrunnelse for sitt restriktive syn er advarselen mot å overføre for mye beslutningsmakt til individet på bekostning av fellesskapet. Dette peker seg ut som et kjennetegnende trekk for Dagsavisen. Med sin tilknytning til arbeiderbevegelsen er det naturlig for Dagsavisen å se politiske spørsmål i lys av en slik spenning. Samtidig setter denne argumentasjonen avisen i stand til å aktivere en politisk bevissthet blant leserne, og bruke den for å få gjennomslag for sitt syn i en sak som ikke åpenbart lar seg plassere på en høyre/venstre-skala.

Andre trekk ved argumentasjonen endrer seg i løpet av perioden. Avisen beveger seg vekk fra henvisninger til legeetiske forbud (1997) eller rettsstatens grunnleggende prinsipper (1998). Bevegelsen går i retning av at dødshjelpens moralske legitimitet i hvert fall i noen grad avhenger av i hvilket omfang økonomiske midler forsvinner fra andre oppgaver. I forhold til de to første lederartiklene, er den siste mer konsekvensetisk orientert.

I sin første leder slår Dagsavisen fast at den kreftsyke kvinnen Sandsdalen ga aktiv dødshjelp ønsket «en få dø på en verdig måte». I lederen om Frp-vedtaket slår avisen fast at «alle har rett til en verdig død». Denne rettigheten er bærebjelken i mye argumentasjon for aktiv dødshjelp. Flere av avisene problematiserer dette begrepet. Stavanger Aftenblad avviser det eksplisitt: «Når et menneske dør, om døden skjer brått eller dødsleiet drar ut, anser vi døden som verdig.» (2. mai 2002) Dagsavisen bruker begrepet på en distinkt annerledes måte enn i pro-argumentasjonen – og i lederen fra 2009 dreier det seg om en annen praksis, nemlig passiv dødshjelp. Formuleringen anlegger likevel et individbasert rettighetsperspektiv på spørsmål rundt aktiv dødshjelp. Det gir også åpning for en gradering av verdigheten i ulike måter å dø på.

Klassekampen

Klassekampen er representert med bare to ledere i materialet – færrest av alle avisene. Den første er fra *10. juli 1996*. «En lege har hjulpet en alvorlig syk kvinne til å dø», skriver avisen. Det er Sandsdalen-saken det er snakk om, men lederen spesifiserer det aldri. Det er «de gamle argumentene for å tillate denne form for drap som trekkes frem», skriver avisen: «Voksne, ansvarlige mennesker må ha lov til å be om hjelp til å få avslutte et liv de anser meningsløst.»

Dette overbeviser ikke Klassekampen. «Vi er mot legalisering av dødshjelp», slår lederen fast. Et forbud trengs for å sette en «klar grense».

Et hovedargument er at dette «gjør spørsmålet uaktuelt og problemstillinga irrelevant for dem det eventuelt måtte gjelde». Klassekampen tror en legalisering vil få alvorlig syke til å stille seg spørsmål de ellers ikke ville stilt seg. På toppen av sine fysiske lidelser, vil de måtte kjenne på presset om å avslutte livet for ikke å være til bry. Alternativet til aktiv dødshjelp er bedre smertelindring og omsorg. «Det er sjølsagt dyrere enn dødshjelp, men det er til gjengjeld anstendig og forsvarlig.»

Klassekampens første leder er sjeldent klar i sin avvisning av aktiv dødshjelp. Den understreker at det dreier seg om «drap». Det brukes heller ikke plass på å uttrykke forståelse for pasienter og pårørende som ønsker en lovendring, eller å insistere på deres gode motiver, som mange aviser gjør.

Klassekampens begrunnelse er for det første at man «bør opprettholde en rettstilstand der det uansett er forbudt å ta liv». Dernest tar den utgangspunkt i de utilsiktede negative konsekvensene for alvorlig syke, som kan føle seg presset til å vurdere aktiv dødshjelp dersom loven åpner for det. Å hindre en slik utvikling «er på mange måter det viktigste», skriver avisen.

Den andre lederen står på trykk fem år etter, *17. april 2001*. Aktualiteten er Nederlands formelle legalisering aktiv dødshjelp. «Debatten om dette emnet er vanskelig», skriver Klassekampen. Det finnes «gråsoner, som for eksempel når behandling av dødssyke skal opphøre. Eller hvor mye ressurser som skal brukes på pasienter som bare har noen dager igjen i denne verden.» Avisen understreker at det alltid «vil være snakk om prioriteringer fordi det fins begrenset med ressurser», og fordi den medisinske utviklingen skaper flere valgsituasjoner. Også «hva som er passiv dødshjelp og hva som er aktiv dødshjelp vil i det virkelige livet være vanskelig å avgjøre», mener avisen.

I Nederland har det aktuelle lovforslaget møtt motstand, først og fremst fra religiøst hold, påpeker lederen. Den advarer mot å la «religiøse få noe monopol» på de restriktive argumentene i debatten. For Klassekampen vil også, på et klart ikke-religiøst grunnlag, flagge en tydelig motstand mot aktiv dødshjelp. Det spiller ingen rolle at det legges forbehold inn i loven – «drap er drap». Saken «burde ikke være vanskelig å ta stilling til for noen, like lite som dødsstraff».

Avisen gleder seg over at Legeforeningen er klar i sitt syn. Det burde være en selvfølge for organisasjoner på helsefeltet, sier lederen. Til slutt tar den til orde for at de som

bryter lovforbudet mot aktiv dødshjelp i Norge bør straffes. Det er «ikke først og fremst for å sperre noen inne, men for å sette en moralsk standard om hva samfunnet tolererer»

*

Når materialet er så lite som for Klassekampens del, vil jeg være forsiktig med å legge vekt på eventuelle funn. Jeg vil likevel påpeke noen likheter og forskjeller mellom de to lederne.

I den første lederen, fra 1996, tar Klassekampen entydig avstand fra aktiv dødshjelp. En liberalisering ville være et brudd på samfunnsnormen om at det er galt å ta liv uansett. Det ville også skape nye, utilsiktede problemer, særlig for alvorlig syke som føler seg til bry for sine omgivelser og samfunnet. Argumentasjonen spenner fra det klart pliktetiske til det mer konsekvensetiske. Ingen formildende formuleringer tilbys.

Tonen er tidvis skarp og polemisk i begge lederne. I den første betegnes aktiv dødshjelp, indirekte, som uanstendig og uansvarlig. Tonen blir ikke mildere. Den andre lederen har kort og godt tittelen «Overlagt drap».

Nytt i lederen fra 2001 er at Klassekampen understreker sin ideologiske posisjon ved eksplisitt å understreke at avisen ikke argumenterer religiøst. Kirken må ikke få monopol på standpunktet mot aktiv dødshjelp, slik tendensen har vært i Belgia. I stedet viser lederen til Legeforeningen som en autoritet, og indirekte til den legeetiske tradisjonen.

Konklusjonen er like fast i denne andre lederen. «Drap er drap.» Det «burde ikke være vanskelig» å ta stilling til spørsmålet om aktiv dødshjelp i form av et klart nei. Nytt er dessuten den eksplisitte oppfordringen om å straffe overtredere. Den siste profilerte dødshjelpsaken endte som nevnt med lovens mildeste reaksjon mot Christian Sandsdalen. Teknisk sett fikk Sandsdalen en straffereaksjon. Men han måtte verken sone eller betale for overtredelsen, og ble derfor ikke «straffet» i normal bruk av ordet, selv om han ble dømt. Jeg mener derfor det er naturlig å lese lederens formulering som et ønske om at straffene for aktiv dødshjelp bør være strengere. I materialet som helhet er dette et sjelden uttrykt standpunkt.

Samtidig mener avisen tilsynelatende at det faktisk *kan* være vanskelig å skille disse drapene fra lovlig og legitim medisinsk praksis. Lederen bruker to av seks avsnitt på å påpeke at det finnes «gråsoner» og at det kan være krevende å trekke grensen mellom aktiv og passiv dødshjelp. Begge fenomenene slås inn under debatten om «dette emnet», som er «vanskelig». Man kan si at avisen er like klar som før i sin avvisning av aktiv dødshjelp, men at den nå åpner for en usikkerhet om hva begrepet egentlig omfatter.

Denne lederen plasserer dødshjelp-spørsmålet i en kontekst av prioritering i helsevesenet. Det gjør ikke den første lederen. Her har et typisk pragmatisk argument fått plass: Legalisering er galt på grunn av til dels utilsiktede konsekvenser, ikke fordi dødshjelp-handlingen overskrider en «klar grense» som det heter i den første lederen. Samtidig er den pliktetiske argumentasjonen ikke svekket. Den blir fremhevet av avisen: Det spiller ingen rolle hva slags forbehold Nederland har lagt inn i sin lov, fordi «drap er drap».

Vårt Land

Mens Dagsavisen og Klassekampen skiller seg ut med å skrive få ledere om aktiv dødshjelp – henholdsvis tre og to – skriver ingen aviser hyppigere om temaet enn Vårt Land. Avisens sterke engasjement i saken er åpenbart, og holdningen er klart restriktiv.

Som nevnt i innledningskapitlene tar jeg ikke for meg hver enkelt leder. Til det er de for mange – jeg har inkludert totalt 46 i materialet. I det følgende behandler jeg heller de to undersøkte fasene for seg: Først 1995 til og med oktober 2000, deretter årene 2007 - 2014. Til slutt gir jeg en oppsummering av avisens ledere sett under ett, og holder de to periodene opp mot hverandre. Jeg gjør oppmerksom på at jeg innen hver periode vil hoppe litt frem og tilbake i tid.

Tidlig fase: 1995 t.o.m. oktober 2000

De første lederne knytter seg til et grunnlovsforslag fremsatt for Stortinget i 1995. Forslaget ville, gjengir Vårt Land på lederplass 7. februar 1995, grunnlovsfeste menneskets «rett til liv og legemlig integritet fra unnfangelse til naturlig død». Lovforslaget ble både av det politiske miljøet og i pressen sett som en kritikk av eller et angrep på abortloven. Det har «sitt utspring i abortdebatten», påpeker Vårt Land. Men forslaget «har et videre sikte. Også aktiv dødshjelp og forskning på foster har gjort det aktuelt å få lagt menneskelivets ukrenkelighet til grunn for vår lovgivning».

Her kommer et tydelig særtrekk ved Vårt Lands dødshjelpdekning til syne. Spørsmålene om abort og aktiv dødshjelp kobles sammen, og diskuteres i mange av lederne som to sider av samme sak. Dette skiller avisen klart fra de andre i materialet. «I den etiske tariffrevisjonen som pågår i vår kultur, ligger ikke prisen på livet fast», skriver avisen for eksempel i en leder om aktiv dødshjelp 9. juli 1997. «Erfaringen fra abortpraksisen har vist at når en grense er flyttet, så er det flyttet – og med i (sic) den tøffe prioriteringen som

helsevesenet i de fleste land må foreta, vil det bokstavelig talt være livsfarlig å flytte også denne grensen.»

Abort og aktiv dødshjelp beskrives av og til som to fronter i den samme kampen om synet på mennesket og dets verdi. 28. mai 1996 skriver avisen: «Norsk lovgivning slo for tjue år siden hull i vernet om livet før fødselen. [...] De som den gang spådde at dette ville få konsekvenser for synet på livets verdi også i andre faser av menneskelivet, ble avfeid som skremselsprofeter.» Holdningen gjenspeiler Vårt Lands redaksjonelle standpunkt mot selvbestemt abort, som bygger på en klar oppfatning om at menneskelivet har krav på vern fra unnfangelsen. Sammenhengen mellom disse to sakene gjør det mulig for Vårt Land å tegne opp et større narrativ om utviklingen de siste tiårene. «Debatten om dødshjelp har blusset opp igjen, og det markerer en ny fase i kampen om livet», som det heter 9. juli 1996.

Denne lederen, 9. juli 1996, gir et representativt bilde av synspunktene avisen legger for dagen på denne tiden. Utgangspunktet for lederen er en meningsmåling som tyder på at det har skjedd en sterk holdningsendring i retning av å akseptere aktiv dødshjelp. Vårt Land kobler innledningsvis denne problemstillingen til abortspørsmålet, og identifiserer dødshjelpdebatten som den nye fronten i denne «kampen om livet».

Holdningsendringen reflekterer et samfunn der isolasjon og ensomhet er økende problemer, mener avisen. Men «kravet om aktiv dødshjelp seiler under falskt flagg». Fordi: «Man viser ikke barmhjertighet med lidende mennesker ved å kvitte seg med dem.» Det lidende og døende mennesker trenger, er å få bekreftet sin verdi «selv om de ikke er glade og produktive». Det trengs livshjelp, ikke dødshjelp. Lederen viser til et intervju med prest Lise Tostrup Setek, hvor disse to begrepene diskuteres.

En mer konsekvensetisk argumentasjon er også tilstede i denne tidlige lederen. Å åpne for dødshjelp vil være å la «samfunnet vårt slippe lettvint unna utfordringene». Avisen er bekymret for at syke og eldre vil lide under at det «forventes av dem at de skal dø». Her handler det altså ikke om rett og galt i det enkelte tilfelle av dødshjelp, men om uheldige konsekvenser for samfunnet.

Disse tidlige lederne bruker liten eller ingen plass til å uttrykke sympati med dem som ønsker å endre lovverket. Noen av lederne påpeker at deres motiver ikke bør trekkes i tvil. Andre, som denne fra 9. juli 1996, bruker skarpe uttrykk som at tilhengerne av liberalisering «seiler under falsk flagg». En slik kamppreget retorikk passer inn i fremstillingen av at dødshjelpdebatten er en arena for «kampen om livet». Forbindelsen til abortsaken trekkes igjen mot slutten: «Det ble slått et hull i bunnen av samfunnets vern om

livet da abortloven ble vedtatt. Men det betyr ikke at vi er nødt til å tape kampen om dødshjelp. Tvert imot kan dette åpne øyne for hvor viktig samfunnets vern om livet er.»

Her kommer etter mitt syn et annet særpreg ved Vårt Land til syne. Som en kristen dagsavis forholder Vårt Land seg til et kjernepublikum av aktive kristne, eller mennesker med et spesielt bevisst forhold til kristne verdier. Samtidig er den en riksavis som også leses av, og i noen grad henvender seg til, et mer allment publikum – og beslutningstakere. Spenningen mellom disse to funksjonene kommer til uttrykk i omtalen av aktiv dødshjelp.

Dette fremkommer etter mitt syn av en spesifikk bruk av ordet «vi». Det redaksjonelle «vi» brukes i lederartikler om avisen eller redaksjonen. Ett eksempel er når Vårt Land 9. november 1999 skriver: «Vi tror de har rett som advarer mot at en legalisering av aktiv dødshjelp vil føre til økt press på eldre, uføre og kronisk syke om å skulle bevise at de har livets rett.» Dette er redaktørens syn, som representant for avisen. Andre steder - dette gjelder for alle de undersøkte avisene - brukes «vi» snarere som en betegnelse på samfunnet, eller den allmenne leser. Når Vårt Land 17. april 2000 skriver at «det vi har sett i den såkalte Bærum-saken, er urovekkende», er det nærliggende å lese det som at avisen vil uttrykke seg på vegne av flere enn seg selv. Det er «vi» som samfunn som har «sett» det mediene har avdekket i Bærum-saken, og som har grunn til å være uroet. Men når Vårt Land skriver at «vi» ikke er nødt til å tape kampen om aktiv dødshjelp, er ingen av disse lesningene opplagte. «Vi» er her ikke avisen selv. Heller ikke til samfunnet som helhet – en slik kamp må jo nettopp foregå mellom ulike fraksjoner i samfunnet. Her viser «vi» etter mitt syn heller til avisens lesergrupper - eller deler av dem - som holdes for å være allierte i denne «kampen om livet». I samme leder skriver avisen om hvor viktig det er at «vi ikke lar samfunnet vårt slippe lettvindt unna utfordringene ved å åpne for aktiv dødshjelp». Det kan leses som en henvendelse av samme type. Avisen stiler sitt budskap til en fraksjon i samfunnet, som står i en kamp om hvilke verdier som skal ha hegemoni. Denne lederen er et eksempel på at Vårt Land henvender seg, til dels agitativt, til sine kjernelesere. Denne formen er sjelden i materialet, også for Vårt Land.

Noen ganger henviser Vårt Land til prester, biskoper og teologer, når disse uttaler seg om temaet. Bispekollegiet i Den norske kirke vies for eksempel en leder 9. oktober 1998, i anledning deres uttalelse om aktiv dødshjelp. Uttalelsen «fortjener å bli hørt», understreker avisen. Den siterer biskopene på at «liv og død ligger i Skaperens hånd, ikke i menneskets». Enkelte ledere diskuterer også selve kristendommens rolle for tenkningen rundt aktiv dødshjelp. «Holdningen til aktiv dødshjelp har med livssyn å gjøre. Hva man opplever som rett og galt, kobles til tro og til det grunnleggende synet på Gud og mennesket», skriver avisen

21. august 2000. Endringer i dette synet tilskrives sekularisering: «Når Gud er fraværende, blir det lettere å gå inn for menneskets selvbestemmelsesrett på alle livets områder - også de mest fundamentale om liv og død.»

Den samme lederen henvises ved ett tilfelle til Bibelen. Men det gjøres indirekte, ved å referere til et utsagn fra en medisinstudent som var intervjuet i avisen noen dager i forveien: 'En slik holdning trenger å bli utfordret og debattert, blant annet fra medisinerstudenter som Liv Ragnhild Høyvoll. Hennes reaksjon i Vårt Land var denne: «Står det ikke i Bibelen at man ikke skal ta liv?»' En slik argumentasjon - også i denne indirekte formen - er likevel ikke utbredt. Langt vanligere er det at avisen appellerer til en etisk refleksjon som ikke gis noen spesifikt kristen merkelapp. Som 28. mai 1996: «Det kan vel mange ganger føles best å slippe, både for pasient og pårørende. Men her står samfunnets syn på livet og livets verdi på spill. Da må vi ta avgjørelser med bedre fundament enn hva som føles riktig.»

Graden av religiøs betoning varierer fra leder til leder, og det ser ut til at nyhetskonteksten har betydning. Også for Vårt Land er det Sandsdalen-saken som utløser flest ledere. I disse er religiøs argumentasjon eller henvisning til eksplisitt kristne verdier helt fraværende. Referenser til kirkelige representanter er svært sjeldne. I lederne som omhandler Sandsdalen-saken direkte, er både vokabular og argumentasjon svært lik som i aviser uten noen spesiell tilknytning til *Kristen-Norge*. Sandsdalen-lederne utgjør dermed en ytterlighet i spennet Vårt Land opererer i, som en avis både for et bredt publikum og for en spesifikk religiøs-ideologisk allianse. En mulig forståelse av dette er at avisen nettopp i denne saken har behov for å bli hørt i den brede avisoffentligheten, mer enn å snakke til sine kjernelesere. Årsaken kan være at Sandsdalen-saken i prinsippet kunne ende med en lovendring. Reelle endringer var en mulighet. Og da mye stod på spill, var det viktig for Vårt Land å få gehør hos den brede opinion og blant beslutningstakere.

Sen fase: 2007 - 2014

I den sene delen av materialet er det først og fremst to saker som avføder ledere om aktiv dødshjelp: Frps landsmøtevedtak, og debatten om reservasjonsrett for fastleger ved henvisning til abort. Aktiv dødshjelp diskuteres i liten grad direkte i lederne om reservasjonsrett. Spørsmålet brukes først og fremst som et retorisk virkemiddel: Hvis man ikke skal kunne reservere seg mot å henvise til abortinngrep, hva da hvis aktiv dødshjelp blir tillatt? «Dersom det skal være slik at fastleger har og skal ha plikt til å henvise til alt Stortinget har vedtatt som helsetilbud, bør Støre gjennomtenke om fastleger også skal tvinges

til å bidra til å henwise aktiv dødshjelp, dersom det en gang skulle bli vedtatt», skriver avisen om helseminister Jonas Gahr Støre *21. mars 2013*.

De to problemstillingene abort og aktiv dødshjelp kobles altså igjen logisk sammen, men på en helt annen måte enn i de tidlige lederne. Aktiv dødshjelp brukes nå som et slags skrekksenario, for å sette den dagsaktuelle debatten i relieff. De som nå «bekjemper enhver åpning for samvittighetsfrihet på fastlegekontorene», sier lederen *23. januar 2014*, «bør svare på følgende spørsmål: Gitt at det fortsatt vil finnes fastleger med samvittighetskvaler, skal de kunne nekte enhver befatning med legeassistert selvmord? Det kan være en prinsipielt nyttig tankeøvelse.»

I disse lederne om reservasjonsrett blir Vårt Lands ideologiske arv synlig også på en annen måte. Reservasjonssaken rammes inn som et spørsmål om samvittighetsfrihet. «Støres forgjenger gikk så høyt på banen for et år siden at det kan synes umulig å snu. Men siden det handler om samvittighetens plass, burde den ellers så stø forsvarer av trosfriheten og samvittigheten ta en tur til i tenkeboksen», skriver avisen *21. mars 2014*. Avisen er på dette tidspunktet ikke alene om å presentere reservasjonssaken i et slikt lys. Det er likevel naturlig å se det i sammenheng med Vårt Lands historiske tilknytning til kirkelige miljøer og dens lange tradisjon for å tale trosfrihetens sak.

Vårt Land henviser altså til trosfriheten i dette ordskiftet – men ikke til troen selv. Henvisninger til Bibelen eller til kirkelig autoritet, som finnes i den tidlige perioden, er nå fraværende. Isteden refererer Vårt Land hyppig til uttalelser fra personer og institusjoner som ikke nødvendigvis står avisen nær ideologisk, men som er allierte i sak. Lederen fra *23. mars 2014* viser for eksempel til to fagpersoner når den samler argumenter mot Støres standpunkt. Den ene er Hanne Sophie Greve, tidligere dommer ved Menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg og leder av Verdikommisjonen. Den andre er Morten Horn, lege og profilert humanetiker. Slike referanser bidrar til å vise at avisens syn ikke er eksklusivt knyttet til et kristent verdensbilde. Kanskje er dette en indikator på at avisen henvender seg til en bred offentlighet og beslutningstakere. Det kan igjen være naturlig å se dette i sammenheng med at disse lederne forholder seg til en aktuell og ennå ikke avgjort sak, hvor det er viktig å nå bredt ut med avisens synspunkter. Det samme trekket preger som nevnt lederne om Sandsdalen-saken.

5. desember 2009 fanger Vårt Land opp debatten rundt Kari Vigeland på lederplass. De tre første avsnittene redegjør for utspillet i en nøktern tone. Avisen påpeker at Vigeland er en kjent tilhenger av å tillate aktiv dødshjelp, og kobler hennes aktuelle utspill til den debatten. «Tilhengerne av aktiv dødshjelp her i landet har hele tiden poengtert at dette

dreier seg om å gi folk kontroll over sine egne liv, og at ingen skal føle seg presset til å avslutte livet av hensyn til andre». Slik vil det likevel bli hvis det åpnes for aktiv dødshjelp. Og det er den samme mekanismen som i enda sterkere grad vil virke hvis Vigelands tanker settes i kraft og «slike overveielser får plass i helsevesenets vurdering av pasienters behandling».

Tatt i betraktning hvilket oppstyr hennes synspunkter utløste – Dagbladet kalte dem «skremmende, inhumane og uetiske» (5. desember 2009) – er Vårt Lands respons påfallende dempet. Avisen vender tilbake til temaet måneden etter, *7. januar 2010*, etter nyhetssaker om svikt i eldreomsorgen. «Kari Vigeland har satt søkelyset mot de valg vi kan komme til å bli stilt overfor», sier lederen. For dette fortjener hun anerkjennelse. «Det er nødvendig at vi snakker åpent om det, selv om vi er uenig i noen av konklusjonene hun trekker.» Ingen av lederne om Vigeland går bredt inn i argumentasjonen rundt aktiv dødshjelp. Det er likevel verdt å merke seg at de argumentene avisen finner plass til alle er konsekvenseskilbet. Det dreier seg om press eldre og syke kan føle, og hvordan dødshjelp-tilgang vil forme tilliten til helsevesenet.

27. november 2013 argumenterer Vårt Land imidlertid overveiende pliktetisk mot dødshjelp. Lederen tar utgangspunkt i at Belgias nasjonalforening vil avgjøre om aldersgrensen for aktiv dødshjelp skal senkes fra 16 til 12 år. Nå låter det hult å forsvare aktiv dødshjelp med at døende eldre «må få slippe», mener lederen. Dels fordi den smertelindrende medisinen har kommet så langt, og dels fordi det er «andre begrunnelser for aktiv dødshjelp som står i sentrum». Lederen viser til situasjonen i Nederland. «Psykiske plager og det å være en byrde for andre er viktige begrunnelser.» Nederland har allerede gitt barn tilgang til aktiv dødshjelp, og der «driver også leger med avliving av alvorlig syke spedbarn». Vi er vitne til at «livets verdi skrives ned», advarer lederen.

Denne siste formuleringen er et ekko av lederen fra 9. juli 1997, som snakker om «den etiske tariffrevisjonen som pågår i vår kultur». Nå kalles aktiv dødshjelp et «i seg selv [...] menneskefiendtlig prinsipp. Det vi trenger er ikke stadig nye runder på hva som kan være lov og stadig forskyvning av grenser. Vi trenger en besinnelse på menneskeverd og en styrking av omsorg for alvorlig syke.» Avisen skriver om dødshjelp til barn med tydelig moralsk opprørthet: «Kanskje har medisinprofessor Jan Bernheim rett i at alvorlig syke barn er mer modne enn alderen skulle tilsi. Hva så? Skal vi fjerne alle sperrer?» I takt med at «menneskeverdet skrives ned og budsjettunderskuddene øker, kan aktiv dødshjelp presse seg fram. Det må vi forhindre», appellerer lederen til slutt. Med henblikk på bruken av ordet «vi» er dette i min vurdering det nærmeste Vårt Land i den sene perioden kommer å posisjonere

seg i en outsider-posisjon, en avis som søker å mobilisere en bestemt fraksjon av samfunnet til kamp mot rådende holdninger eller utviklingstrekk.

En annen katalysator for dødshjelp-ledere i perioden er Frps landsmøtevedtak. 25. mai 2009 presenterer avisen de fleste elementene i sin argumentasjon om vedtaket. Lederen innleder med å understreke at partiet står alene om sitt syn. Frp har «som første parti på Stortinget vedtatt å åpne for aktiv dødshjelp». Det er «overraskende at Frp nå reiser denne debatten». Frps standpunkt er begrunnet med at «mennesker har rett til å bestemme over sitt eget liv». Men «en slik individualistisk tilnærming tilslører problemstillingen - nemlig om samfunnet skal stille opp for å ta livet av mennesker dersom de selv har et ønske om det.» Deretter kritiserer avisen partileder Siv Jensen og mener hun «blandet begrepene totalt» i sine uttalelser til pressen etter vedtaket. Jensen ga inntrykk av at Frps løsning ville avlaste pårørende som under det gjeldende lovverket måtte ta vanskelige beslutninger om behandling. «Å åpne for aktiv dødshjelp er noe helt annet enn å avslutte livsforlengende behandling og drive smertebehandling ved livets slutt», påpeker avisen.

Lederen går videre til å kritisere Frps begrunnelse for vedtaket. Tidligere har dødshjelp-tilhengere i Norge vært nøye med å presisere at dette bare bør være et tilbud til døende og sterkt lidende pasienter, skriver avisen. Men med Frps enkle argumentasjon om at mennesket bestemmer over eget liv, åpnes det i realiteten for en langt videre praksis. «Det er da også tilfellet i Nederland, som er det land hvor dødshjelp har vært praktisert i lengst tid», påpeker lederen. Til slutt viser den til enn nylig publisert undersøkelse om ensomhet blant eldre. Frykt for å bli ensom og å være til bry er den vanligste årsaken til selvmord i denne gruppen, oppsummerer den. «Heller enn at samfunnet skal tilby å avslutte livet, burde dette være en utfordring til å gi bedre omsorgstilbud til eldre.» På dette området har Frp tradisjonelt vært «et foregangsparti». Men, avslutter lederen: «Det ser ut som den liberalistiske ideologien nå har tatt føringen og ført partiet over på standpunkter de tidligere ikke har hatt.»

Dette siste poenget skrus ytterligere til 22. august 2009. I tidsrommet mellom disse to lederne hadde Frp blitt drevet til retrett. Det var blitt klart at noe forslag ikke ville bli fremmet for Stortinget. «Fremskrittspartiet avslører sitt sanne markedsliberalistiske ansikt når partiet nå forsøker å komme seg ut av den knipen partiet er satt i når det gjelder landsmøtevedtaket om aktiv dødshjelp», kommenterer Vårt Land. Brodden er nå ikke rettet mot selve vedtaket, men hvordan partiet i etterkant har tatt avstand fra det. «Det kan godt hende at noen slår seg til ro med Frps tilbaketog, men det ville være riktigere å tenke gjennom hva slags krefter som driver partiet», mener avisen. «Er det oppfattelsen av hva som er rett

eller galt, eller er det spørsmål hva (sic) som kan betale seg i form av flest mulig positive tilslag på gallupen og stemmer på valgdagen 14. september?»

Her skriver Vårt Land seg inn i en etablert kritikk av Frp som et parti som snur kappen etter vinden, og følger folkemeningen heller enn et eget moralsk kompass. Dette er også en kritikk Vårt Land har fremmet mot partiet i andre saker, for eksempel spørsmål om innvandring og økonomisk politikk. Dette må sies å springe ut av en konsistent linje i avisen, men kan også ses som en retorisk teknikk. Leserne tilbys en gjenkjennelig forståelsesramme for forslaget om å åpne for aktiv dødshjelp som en lettvint og opportunistisk idé.

Fire år etter, før Frps neste programbehandling, tar Vårt Land opp saken på lederplass igjen. Også her er dominerer kritikken av Frps liberalisme, og partiets lave presisjonsnivå rundt innholdet i begreper som aktiv og passiv dødshjelp. Avisen argumenterer mot aktiv dødshjelp ved å understreke at det vil være «å pålegge helsevesenet en helt annen oppgave enn det er til for». Våre regler på dette feltet «definerer også samfunnets syn på menneskelivet og dets verdi», mener avisen. «Er det bare liv som oppleves som godt, som er verd å verne? Det er til sjuende og sist dette vi som samfunn må ta stilling til. Da er den individualistiske liberalismen for enkel.»

*

Når den tidlige delen av materialet (1995-oktober 2000) holdes opp mot den sene (2007-2014), kommer en stor kontinuitet til syne. Standpunktet er et klart nei til lovendring, og nei til etisk aksept av aktiv dødshjelp. Et konstant trekk er at avisen skriver hyppig om temaet. Kunnskapsnivået ligger klart i øvre sjikt sammenholdt med de andre avisene. Engasjementet understrekes ved at vidt forskjellige argumenter – og autoriteter – trekkes inn for å støtte avisens restriktive syn.

I de tidlige lederne kobles spørsmålet tett til abortsaken. Dødshjelpdebatten er «en ny fase i kampen om livet» (9. september 1996). Praksisen er en naturlig konsekvens av «den etiske tariffrevisjonen som pågår i vår kultur» (9. juli 1997), og som ble satt i gang av abortloven, selv om de som pekte på dette ble avvist som «skremselsprofeter» (28. mai 1996). En kobling gjenfinnes også i de sene lederne. Men der har den en annen karakter. I de sene lederne brukes aktiv dødshjelp retorisk for å få frem alvoret i et spørsmål knyttet til abort, nemlig reservasjonsdebatten. Den direkte koblingen av de to sakene til et sammenhengende narrativ er ikke like tydelig.

Kanskje skyldes dette først og fremst at Vårt Lands sene ledere virker fjerne for overhodet å bruke ord som «kamp» i dette spørsmålet. Avvisningen av aktiv dødshjelp er like klar. Men retorikken er jevnt over mildnet. Det finnes unntak. Det tydeligste er lederen fra 27. november 2013. Tonen i denne lederen uttrykker et sterkt moralsk engasjement. Dødshjelp til barn og spedbarnsdrap i Nederland brukes i en generell argumentasjon mot aktiv dødshjelp også i norsk sammenheng.

Utover i perioden blir det vanskeligere å finne tegn til at Vårt Land er en representant eller møteplass for en allianse som står i opposisjon til storsamfunnet. I noen tidlige ledere skriver Vårt Land på måter som kan leses som en henvendelse til et slikt nedslagsfelt. Tydeligst er det kanskje 9. juli 1996: «Det ble slått et hull i bunnen av samfunnets vern om livet da abortloven ble vedtatt. Men det betyr ikke at vi er nødt til å tape kampen om dødshjelp.» Denne tonen klinger sjelden i de sene lederne.

For Vårt Land er referanser til Bibelen eller kirken typiske markører for denne outsider-posisjonen. Det er få eksempler på dette i materialet, det store omfanget tatt i betraktning. I den tidlige fasen hender det at lederne viser til prester og biskoper, både norske og utenlandske. Ved noen få tilfeller henvises det også til den kristne tro eller til Bibelen. Uttalelser fra kirkelig hold blir underlagt en undersøkende og kritisk holdning. Verken kirkens eller Skriftens autoritet trumfer annen argumentasjon. Det er likefullt påfallende at slike referanser overhodet ikke trekkes inn i den sene delen av det undersøkte materialet. Her går henvisningene til fagpersoner i samme retning som hos fleste andre undersøkte aviser – til folk med medisinsk, juridisk eller allmenntetisk kompetanse. På dette punktet har jeg ikke funnet noen unntak. Vårt Land kan ha strategiske grunner til å holde seg til en rent areligiøs ordbruk og resonnering. Dette kommer til uttrykk ved at de mer subkulturelle trekkene ved avisens argumentasjon legges til side også i den tidlige fasen - i Sandsdalen-saken – når dødshjelp-spørsmålet går fra å være en teoretisk diskusjon til å nærme seg praktisk jus og politikk.

Det er også en endring i hvordan pliktetisk og konsekvensetisk argumentasjon vektlegges. Begge deler er til stede i de tidlige lederne. Vårt Land advarer tidlig mot uønskede konsekvenser av en liberalisering, som at eldre mennesker vil føle et press om å be om å få avslutte livet. Dette kombineres med henvisninger til «livets ukrenkelighet» (2. juli 1996) og andre formuleringer av absolutte grenser for hva vi har lov til å gjøre. I den sene del av materialet er en slik tankegang vanskeligere å få øye på. Unntak finnes. Igjen er lederen 27. november 2013 det tydeligste. Den har en pliktetisk tendens, og advarer mot å «fjerne alle sperrer». Men langt oftere retter Vårt Land oppmerksomheten mot de utilsiktede

konsekvensene av en liberalisering. Særlig handler det om at eldre og syke vil føle seg utrygge og lite verdsatt, og at aktiv dødshjelp kan gis til mennesker som er under sterkt press når de ber om å få livet avsluttet.

Lederen 24. september 2007 er illustrerende: «Mange av oss vil mene at vi ikke har rett til å gjøre oss til herrer over livet på den måten», skriver avisen. «Men selv om man godtar en slik tanke, vil det alltid være stor usikkerhet forbundet med hvem det egentlig er som ber om hjelp.» Deretter viser lederen til at flertallet av leger er mot aktiv dødshjelp, og at en liberalisering «vil føre en usikkerhet inn i forholdet mellom pasient og lege.» Med andre ord: Det pliktetisk betonte forbudet mot å gjøre seg til «herrer over livet», med sine religiøse konnotasjoner, blir presentert med forbehold – «mange vil mene». Og det blir raskt etterfulgt av en konsekvensorientert og areligiøs argumentasjon.

Meningsbærende aviser: Oppsummering

De tre avisene jeg har klassifisert som meningsbærende går alle imot å åpne for aktiv dødshjelp. De tar også avstand på et etisk plan. Dagsavisen strekker seg lenger enn de andre to i å anerkjenne at de som utøver aktiv dødshjelp eller forsvare praksisen kan ha gode motiver. Klassekampen er minst opptatt av dette.

De tre avisene har trekk som har gjort det naturlig å behandle dem under ett. Alle argumenterer til dels på en måte som gir resonans i avisens ideologiske tradisjon. Dagsavisen understreker verdien av fellesskapstenkning. Klassekampen vil hindre et kirkelig hegemoni i debatten. Vårt Land knytter saken til kampen for livet fra unnfangelse til død. På ulikt vis viser de sitt særpreg som meningsbærende aviser. De innehar gjenkjennelige ideologiske posisjoner, som er mindre konsensus-pregede enn de allmenne riksavisene. Vårt Land skiller seg klarest fra disse.

Det store omfanget av Vårt Lands materiale er én indikator på avisens engasjement. En annen er tonen som brukes i enkelte av lederne, hvor aktiv dødshjelp plasseres i et større narrativ om kampen om livet. Denne retorikken blir imidlertid noe svakere utover i perioden.

Felles for de tre er at pliktetiske overveielser med tiden utfylles av konsekvensetiske, i noe varierende grad.

Del 3

Innledning

I denne delen oppsummerer og drøfter jeg min gjennomgang av de 116 lederartiklene. Som beskrevet innledningsvis har jeg særlig anlagt disse perspektivene i lesningen: Hva er avisenes uttrykte holdning til aktiv dødshjelp? Hva utløser ledere om temaet? Hva slags språk benyttes? Hvordan kontekstualiseres spørsmålet? Hvem pekes på som autoriteter? Og hva slags etisk tenkning preger argumentene – pliktetikk, konsekvensetikk eller rettighetstankegang?

Jeg vil først peke på det jeg anser som de sikreste funnene, med bredest støtte i materialet, og gi noen eksempler. Deretter vil jeg drøfte både disse trekkene og mindre entydige observasjoner, og foreslå noen perspektiver de kan forstås i lys av.

Jeg vil forsøke å ta høyde for de mulige svakhetene jeg har gjort rede for i det innledende kapittelet om materiale og metode. Enkeltstående observasjoner vil jeg se i lys av større og tydeligere sammenhenger. I et så stort materiale er dessuten ingen funn helt entydige, det meste jeg trekker frem kan motsies med konkrete eksempler. Men leser man de enkelte avisenes ledere samlet og ser dem i sammenheng med hverandre, kan man gjøre noen observasjoner som har bred støtte i materialet.

Oppsummering av undersøkelsen

Alle avisene uttrykker tidlig i perioden et standpunkt *mot å tillate aktiv dødshjelp*. Ingen endrer dette i løpet av de tyve årene. Hvor entydig motstanden uttrykkes, varierer fra avis til avis – og ofte fra leder til leder. Konsensusen ser også ut til å være stor om straffenivået, i den grad dette berøres. Eksemplene på at aviser uttrykker ønske om en endring på dette punktet er få og vage.

Når det gjelder den rent *etiske vurderingen*, er forskjellene større. Noen aviser skiller seg ut ved å uttrykke mye sympati med dem som føler seg etisk forpliktet til å gi aktiv dødshjelp. Bergens Tidende og VG er de klareste eksemplene. Hos VG er tendensen økt etisk aksept på individnivå. Avisen ender opp med et syn om at det finnes situasjoner der «noen som står en nær» er villig til å hjelpe et menneske med å avslutte livet, og omstendighetene gjør at «slik medlidenhet vanskelig kan kritiseres».

Også når det gjelder *hvilke nyhetssaker* som utløser ledere om aktiv dødshjelp er sammenfallet stort. I noen grad gjenspeiles ulike avisers særpreg og ideologiske ståsted. Vårt Land skriver for eksempel mye om aktiv dødshjelp i forbindelse med debatten om abortreservasjon for fastleger. Avisen tydeliggjør med dette sin posisjon som representant for et verdisyn som kan komme under press fra en majoritet.

Hyppigheten speiler også nyhetsbildet tett. Det er bare Vårt Land – og Stavanger Aftenblad i perioden 1995-2002 – som gjør selve dødshjelp-spørsmålet til gjenstand for kontinuerlig oppmerksomhet på en måte som bærer preg av å springe ut av et særlig engasjement i redaksjonen. Det relativt høye kunnskapsnivået som legges for dagen i en del av disse lederne, peker i samme retning.

Det er en utvikling i hva slags *ord og retorikk* lederne bruker. Et generelt inntrykk er at debatten blir preget av gradvis mindre steile fronter. Polemikken mot dødshjelp-tilhengere avtar. De viktigste unntakene er en del ledere rundt Frps vedtak i 2009. Da løftes saken inn på det partipolitiske feltet, og omtalen får preg av den politiske debattens tidvis harde tone. Men overordnet stiller flere aviser seg med tiden mer positive til en reell debatt om spørsmålet, der forhåndsdefinerte standpunkter kan settes i spill. Dette skjer implisitt, ved at retorikken mildnes og et pro-standpunkt i en forstand avtabuiseres, men også eksplisitt. For Bergens Tidende er aktiv dødshjelp 4. desember 1997 ikke engang «noe som kan drøftes». Tolv år senere beskriver avisen debatten bak Frps landsmøtevedtak positivt som en debatt «om at folk skal få kontroll over egne liv, og sikres en verdig død». Aftenposten skriver 25. mai 2009 at Frp «viser mot til å begi seg inn i et vanskelig etisk terreng», i kontrast til tidligere uttrykte synspunkter. Dagbladet skiller seg ut på dette punktet med en konstant positiv holdning til debatt.

Et tydelig funn er at *religiøst ladede uttrykk* forsvinner i løpet av perioden. Slike formuleringer kan ha ulike funksjoner i teksten, og spenne fra munnhell og metaforer til sentrale ledd i argumentasjonen. Eksempler er uttrykk som at det er «mer mellom himmel og jord enn mennesker kan forstå» (Aftenposten, 7. juli 1996), leger som blir ‘opphøyet til «gud»’ (VG, 6. juli 1996) og at livet må være «hellig og ukrenkelig» (Adresseavisen, 21. juni 1995).

Det blir også mye lengre mellom referanser til *religion som instans*, altså til for eksempel kirken, prester og biskoper. Riktignok er materialet større i den tidlige fasen enn utover i perioden. Å telle forekomsten av slike formuleringer gir derfor ikke et presist bilde. Men dette er et trekk som går igjen i hele materialets bredde. Det eneste unntaket er

Dagbladet. Avisen bruker ikke uttrykk med religiøse konnotasjoner i noen av lederne sine, og refererer bare til geistligheten med et negativt fortegn.

Når det gjelder *den etiske tankegangen* brukes både pliktetiske og konsekvensetiske argumenter for å begrunne avisenes syn. Jeg vil igjen understreke at jeg bruker disse begrepene noe upresist. Videre er det språklige presisjonsnivået i materialet ofte lavt, og en del av argumentasjonen er enten uklar eller en slags hybrid. Men overordnet skjer det en forskyvning fra argumentasjon som tydelig vektlegger absolutte forbud og påbud, til argumentasjon som klart fokuserer på en vurdering av handlingenes konsekvenser. Eksemplene er mange. Bergens Tidende argumenterer i sine tidlige ledere ut fra «livets hellighet» og «grenser som ikke kan overskrides» (4. desember 1997). Mot slutten av perioden, 6. desember 2009, er avisen mer opptatt av hensyn som å unngå «et samfunn som gir gamle mennesker dårlig samvittighet for at de er til» – altså utilsiktede konsekvenser utover selve dødshjelp-handlingen. Vårt Land henviser i tidlige ledere gjerne størrelser som «livets ukrenkelighet» (2. juli 1996), mens konsekvensetisk tankegang ser ut til å få en forrang utover i perioden.

Denne utviklingen har jeg funnet hos de fleste avisene, men i veldig varierende grad. Også her skiller Dagbladet seg litt ut, avisens ledere er aldri i noen særlig grad preget av pliktetikkk. For noen avisers del har forskyvningen i etisk argumentasjon preg av at repertoaret utvides. Pliktetiske hensyn utfylles med konsekvensetiske. Hos andre er det heller en fortrenkning, konsekvensetikken synes å ta pliktetikkenes plass.

Utviklingen kan blant annet ses i sammenheng med en viss forskyvning i *kontekstualiseringen*, knyttet til den tiltagende diskusjonen om prioritering i helsevesenet. Det er eksempler på at ledere tidlig i perioden advarer mot at kombinasjonen av dødshjelp-legalisering og et økonomisk presset helsevesen. Mitt generelle inntrykk er likevel at koblingen blir mer etablert utover i perioden. Kanskje tas den også mer for gitt og blir innforstått, som når VG kritiserer Siv Jensen for ikke å ville ta innover seg de harde helseøkonomiske realitetene samtidig som hun leder et parti som «både flagger helse og som har satt aktiv dødshjelp på den politiske dagsorden» (10. juni 2010). Farer knyttet til helseøkonomiske prioriteringer drøftes mye utover i perioden, og preges typisk av en konsekvensetisk tankegang.

Når det gjelder rettighetstanken, ser jeg ikke en tydelig utvikling. Det er noen eksempler på at en generell rettighetstankegang blir mer uttalt utover i perioden. Dagsavisen advarer tidlig i perioden (4. desember 1997) mot «[r]etten til å ta liv» – en polemisk omskrivning av rettighetsargumentet for liberalisering. Tolv år senere, 25. mai 2009, slår

avisene selv fast «alle har rett til en verdig død» – en ganske annen innfallsvinkel til spørsmål om livets slutfase. Dette er likevel enkeltstående observasjoner, og flere aviser er både tidlig og sent i perioden uttalt kritiske til å bruke et rettighetspråk i dødshjelpsspørsmål.

Drøfting av funnene

Som jeg har redegjort for innledningsvis, har jeg gruppert avisene etter trekk som utgivelsessted og dekningsområde (riksaviser og regionaviser), og generell profil (meningsbærende aviser). Grupperingen er gjort for å skape oversikt i materialet, og er naturlig etter disse ytre kjennetegnene. Ser man på hvordan avisene nærmer seg dødshjelpsspørsmålet, fordeler de seg likevel ikke i noen særlig grad langs disse skillelinjene. Bildet er for sammensatt til å trekke klare konklusjoner.

Politisk og ideologisk tilhørighet

En alternativ gruppering av avisene kunne fulgt deres tradisjonelle politiske tilknytning. Dette er problematisk etter partipressens fall, og vanskeliggjøres ytterligere av at relasjonene mellom aviser og det politiske landskapet har vært i endring i løpet av de tyve undersøkte årene. Et forsøk ville kunne se omtrent slik ut:⁴³ Aftenposten og Adresseavisen har historiske bånd til Høyre, og omtales som konservative. Dagbladet, Bergens Tidende og Stavanger Aftenblad var del av Venstre-pressen, og omtales tidvis som liberale, men har en lengre tradisjon for uavhengighet enn Høyre- og Arbeiderpartipressen. Særlig gjelder det Dagbladet. Vårt Land regnes som sentrumsavis, men har ikke hatt formell partitilknytning. Dagsavisen var arbeiderbevegelsens organ, og beholdt partitilknytningen lenger enn avisene lenger til høyre. Klassekampen er en radikal venstreavis, hvor AKP var majoritetsaksjonær helt frem til 2000.⁴⁴ VG har som ambisjon å være uavhengig og samlende på tvers av politiske skillelinjer.

En slik skisse reiser umiddelbart mange spørsmål, som jeg ikke skal gå inn på her. Jeg kan uansett ikke se at funnene i min undersøkelse plasserer seg naturlig etter en slik inndeling. Heller ikke om man gjør visse endringer fra den summariske kategoriseringen ovenfor. Det skyldes nok til dels at aktiv dødshjelp er et «verdispørsmål» som i liten grad kan anses å høre hjemme på en høyre/venstre-skalaen denne inndelingen preges av.

Da gir det etter mitt syn større utbytte å følge andre skillelinjer. Som nevnt skriver de fleste avisene primært ledere om aktiv dødshjelp når saken kommer høyt på den nasjonale

⁴³ Her bygger jeg først og fremst på gjennomgangen av avisenes politiske tilknytning i Simensen, *Meningsbærer eller meningsløs?* 21-98.

⁴⁴ Store norske leksikon, s.v. «Klassekampen.» 10.06.2017. <https://snl.no/Klassekampen>

dagsordenen. Det fremste unntaket er Vårt Land, hvor terskelen er mye lavere. Det er naturlig å se dette som et utslag for at avisen identifiserer spørsmålet som sentralt ut fra sin ideologiske posisjon som en kristen avis. Når Klassekampen advarer mot å gi kirken monopol på dødshjelpsmotstand (17. april 2001), peker avisen på en sammenheng det er en viss støtte for i mitt materiale: et sammenfall mellom avisenes nærhet til et kristent verdisyn og et sterkt engasjement mot aktiv dødshjelp. Stavanger Aftenblad passer også til dels inn i et slikt bilde. I første del av perioden skriver avisen hyppig og med stort engasjement om spørsmålet. Den har et nedslagsfelt hvor kristen tro tradisjonelt står sterkt, og den kristne forankringen uttrykkes også i avisens grunnlagsdokumenter fra denne tiden. Avisen skal bidra til at «den politiske og etiske utvikling innenfor det norske samfunn bygges på grunnleggende nasjonale og kristne verdier, karakterisert ved toleranse, humanisme og respekt for medmenneskelige verdier, og ved sosialt preget reformpolitikk.»⁴⁵

Motsatt er Dagbladet den avisen i materialet som samlet sett fremstår som mest åpent innstilt til aktiv dødshjelp. Dagbladet er nok også den avisen i mitt utvalg med sterkest tradisjon for å være kritisk til kirken og kristendommens posisjon. Klassekampen selv kan derimot sies å utgjøre et kraftig moteksempel mot en slik sammenheng mellom kristen tilknytning og sterkt engasjement mot aktiv dødshjelp. Avisen fører en hard restriktiv linje ut fra en eksplisitt ikke-religiøs argumentasjon. På den annen side: Etter 2001 finner avisen altså ikke en eneste anledning til å ta temaet opp på lederplass.

I lys av det foregående er det interessant at både religiøst betont språk og henvisninger til religion som instans så tydelig fases ut gjennom de tyve årene. Jeg har forsøkt å lete etter om det er andre fagtradisjoner enn den teologiske som fyller dette tomrommet utover i perioden, men ikke kommet frem til noe klart svar. Legestanden og legeetikken tillegges stor betydning i mange aviser. Dette er imidlertid tilfelle allerede fra de første lederne i materialet. Men man kan si at utover i perioden blir legene og deres fagtradisjoner stående alene i en slik autorativ rolle. Noen aviser benytter et noe mer presist medisinsk språk utover i perioden.

I tillegg setter en juridisk diskurs sitt preg på deler av materialet. Særlig gjelder dette VG og Dagbladet i den tidlige delen av perioden. Det er disse lederne som går lengst inn i de juridiske nyansene og bruker uttrykk fra denne fagtradisjonen. Dagbladet henviser flere ganger til jusprofessorer som autoriteter, selv når disse står for et syn på dødshjelp avisen ikke stiller seg bak. Dette kan gjenspeile kompetansen i disse to redaksjonene, eller ha en mer

⁴⁵ Stavanger Aftenblads formålsparagraf per høsten 1998, sitert fra Simensen, *Meningsbærer eller meningsløs?* 79.

tilfeldig forklaring. Kanskje kan det også være en sammenheng mellom disse avisenes relativt vage bedømminger av det etiske ved aktiv dødshjelp, og et behov for å vise til detaljert og grundig befestet argumentasjon på det juridiske planet.

Holdningen til debatt

Ordbruken endrer som nevnt karakter i løpet av perioden. Avstanden er stor mellom Aftenpostens tidlige leder som assosierer fra aktiv dødshjelp til Buchenwald (20. september 1998), og den sene som roser Frp for å «vise mot til å begi seg inn i et vanskelig etisk terreng» (25. mai 2009). Eksempelen viser hvordan omtalen av aktiv dødshjelp endrer karakter. Aftenposten utgjør kanskje det tydeligste eksempelet, men tendensen er tydelig i materialets bredde. Det moralske engasjementet kan se ut til å svekkes utover i perioden.

Mottakelsen av Frps landsmøtevedtak i 2009 er derfor interessant. Forslaget får hard medfart i de fleste avisene. Men det er lett å se en del av kritikken som et utslag for en mer generell motstand mot partiets politikk. Saken er «mer komplisert» enn Siv Jensen skal ha det til, skriver Aftenposten 25. mai 2009. «Frp inntar nok en gang et standpunkt i favør av et tilsynelatende stort, men ureflektert flertall», skriver Dagbladet (28. mai 2009). Dagsavisen knytter vedtaket til en individualistisk ideologi som strider med fellesskapsverdiene avisen vil forsvare. Frp portretteres som for lite gjennomtenkte, for enkel i sin liberalisme, på en måte som er gjenkjennelig i kritikken av annen Frp-politikk fra samme tid. Derimot er det færre spor av det sivilisatoriske alvor som preget en del av de tidlige lederne i materialet med utgangspunkt i Sandsdalen-saken.

Kari Vigeland blir derimot møtt med indignasjon i for eksempel Dagbladet, som spør om hun er «riktig navlet». Tankene hennes er «skremmende, inhumane og uetiske» (5. desember 2009). Frps forslag er riktignok korttenkt og uansvarlig. Temaet «trenger en grundig etisk debatt og refleksjon. Enkle politiske vedtak på et partilandsmøte er ikke tilstrekkelig» (28. mai 2009). Men i motsetning til Vigeland ser Siv Jensens parti her ut til å være innenfor et slags meningsfellesskap som har noe rom for uenighet. Bergens Tidende trekker også en slags grense mellom Vigeland og Frp. Landsmøtevedtaket handler om at «folk skal få kontroll over egne liv, og sikres en verdig død. Det er en litt annen debatt» (6. desember 2009). Vigelands tanker ser ut til å bli behandlet som et mer grunnleggende brudd på en norm og faller utenfor feltet for akseptabel meningsuenighet. Avisen siterer Inge Lønning på at hennes tenkning er en «fatal feilkobling». Her er Vårt Land det klare unntaket. Avisen gir Vigeland «anerkjennelse» for å ha mot til å ta opp debatten.

Kontekstualisering og forståelse av dødshjelp-spørsmålet

Bergens Tidendes argumentasjon rundt dette illustrerer en endring i avisens omtale av temaet. Lederen tegner ganske tydelig opp en konfliktlinje mellom enkeltindividet og helseøkonomiske hensyn. Det «farlige i Kari Vigelands tankegang» er at behandlingen av eldre ses i lys av samfunnets økonomiske bærekraft. Innenfor en slik ramme kan det lett føres argumenter for at eldre og syke bør vike plassen for mer ressurssterke grupper, advarer avisen. Frps forslag går langt på vei klar av en slik kritikk i denne lederen, fordi partiet har andre beveggrunner – enkeltmenneskers «kontroll over egne liv». I tidligere ledere tegner Bergens Tidende opp en helt annen konfliktlinje. Den går mellom legers og pårørendes rett til å handle ut fra sin medfølelse, «menneskeligheten», på den ene siden, og hensynet til «vernet om liv» på den andre. Men denne konflikten mister kraft utover i perioden. Som hos Dagbladet er det nå bare den logikken Vigeland knyttes til, samfunnsøkonomiens hegemoni over individet, som utløser entydig og kraftig fordømmelse.

Kanskje kan man også lese noe inn i den detaljen at Bergens Tidende her omtaler Inge Lønning som «teologiprofessor». Det burde vel være mer relevant å påpeke hans posisjon som nestor på feltet prioritering i helsevesenet, gjennom de to Lønning-utvalgene. Men i møte med en tenkning avisen ser som skremmende, velger den isteden å henvise til hans rolle som teolog. Så sent i materialet er det som nevnt svært sjelden at noen avis henviser til teologer som autoriteter. Det kan se ut som om Bergens Tidende igjen har behov for å peke på noe utenfor politikk og helsevesen i møte med det avisen identifiserer som en ny og grensesprengende tenkning.

En lignende utvikling er synlig i andre aviser, om enn mindre tydelig. Dagsavisen fokuserer i sin første leder (1997) på at aktiv dødshjelp bryter med legeetikken. Året etter er det «grunnleggende prinsipper i et utviklet rettssamfunn» avisen er opptatt av. Det er dette perspektivet som gir mest gjenlyd i avisens eneste dødshjelp-leder mot slutten av perioden (2009), som sier at i «et sivilisert samfunn» kan ikke det offentlige overlate liv og død til den enkelte. Dagsavisens argumentasjon her er ikke helt presis, og gir rom for noe ulike tolkninger. Men etter mitt syn peker den mot en lignende forskyvning som hos Bergens Tidende: Konfliktene knyttet til lege/pasient-forholdet og etiske forpliktelser overfor den dødshjelp-søkende havner i bakgrunnen. Oppmerksomheten flyttes til forholdet mellom enhver samfunnsborger og fellesskapets institusjoner, og faren for en maktforskyvning i enkeltmenneskets disfavør. Aktiv dødshjelp er farlig fordi det svekker beskyttelsen av de individer som *ikke* søker aktiv dødshjelp.

Et relatert eksempel er utviklingen hos Aftenposten. Under Sandsdalen-saken går avisen som nevnt lengst av alle i å understreke hvilket alvor spørsmålet om aktiv dødshjelp påkaller. 4. desember 2002 er tonen en helt annen når avisen omtaler undersøkelsen som viser at Sandsdalen ikke er alene blant norske leger. Denne lederen nøyer seg med å si seg «enig med professor Reidun Førde når hun ser det som et problem at norske leger gir aktiv dødshjelp». Den korte begrunnelsen er at praksisen «er i strid med norsk lov, og det er heller ikke i samsvar med de gjeldende etiske regler». Lederen er mer opptatt av – og antar at leserne vil bekymre seg mer for – det undersøkelsen avdekker om at livsforlengende behandling avsluttes av hensyn til ressursituasjonen i helsevesenet. Det er denne praksisen, som Vigeland senere blir en slags forsvarer for, som behandles med størst moralsk alvor.

Etisk tankegang

Denne forskyvningen kan ses i sammenheng med endringen i den etiske argumentasjonen utover i perioden. Bevegelsen fra pliktetikkk til konsekvensetikkk, slik jeg har definert disse begrepene i innledende kapittel, er tydelig i materialet. At det er konsekvensetikkk de fleste avisene benytter seg mest av mot slutten av perioden, betyr imidlertid ikke nødvendigvis at denne tenkningen har fortrent den pliktetiske. Hvilke argumenter man bringer til torgs, kan også handle om hva man tror vil ha effekt. De som tar til orde *for* aktiv dødshjelp, må møtes med saksvarende motargumenter. Hvis pro-argumentasjonen domineres av konsekvensetisk tenkning, vil det være naturlig å møte dette med konsekvensetiske motargumenter. En mer pliktetisk motstand kan likevel ligge i bunnen. Flere aviser kombinerer også de to tilnærmingene mot slutten av perioden.

Forskyvningen mot konsekvensetikkk kan også være et uttrykk for at debatten modnes. De pliktetiske argumentene er i en viss forstand de enkleste. Ordet «enkel» forstår jeg her nøytralt og ikke-vurderende. At leger aldri skal ta liv, er et mer elementært argument enn at innføring av aktiv dødshjelp vil være en psykisk belastning for eldre eller syke som ikke i utgangspunktet ønsker å avslutte livet. Dette siste argumentet betinger en lengre tankerekke og en utforskning av risikoen for uønskede konsekvenser. Det er derfor naturlig at slike argumenter blir mer fremtredende utover i en periode med mye debatt og refleksjon rundt aktiv dødshjelp. Sandsdalen-saken skapte en slik dynamikk i norsk offentlighet. Samtidig har erfaringer fra andre land, særlig Nederland, tilflytt ordskiftet gjennom perioden, og gitt større grunnlag for å vurdere og argumentere ut fra konsekvensene av en liberalisering. Det er rimelig å tenke at dette tilsammen har gjort argumentasjonen mer nyansert og mangefasettert.

Jeg vil derfor være forsiktig med å slå fast at avisene forlater den pliktetiske tenkningen rundt aktiv dødshjelp, selv om den i synkende grad blir uttrykt i lederne. Men jeg mener det i det minste er mulig å forstå funnene dithen. Ett moment styrker en slik tolkning: Etter at Sandsdalen-debatten ebbet ut, er det for mange avisers del en lang periode med få eller ingen ledere som går inn i dødshjelp-spørsmålets substans. Når saken reises på nytt, særlig gjennom Frp-vedtaket i 2009, kunne man forventet at argumentasjonen igjen var tydelig preget av «enkler» pliktetisk tenkning. Bildet er ikke helt entydig. Men det overordnede inntrykket er at når avisene igjen tar opp aktiv dødshjelp, etter flere år uten at debatten har blitt reflektert på lederplass, gjør de det med en primært konsekvensetisk argumentasjon. Dette taler etter mitt syn for at det har skjedd en endring i tenkningen rundt spørsmålet.

Man kan i så fall se denne endringen i lys av at tonen i debatten generelt blir noe mildere utover i perioden. Avisene er motstandere av aktiv dødshjelp, men deler flere forutsetninger med typisk pro-argumentasjon enn i starten av perioden. Hvis det har skjedd en slik tilnærming i den underliggende etiske tenkningen, er det naturlig at den også gjenspeiles i en redusert spenning i ordskiftet. Selv om man kommer til ulike konklusjoner, drøfter tilhengere og motstandere i større grad spørsmålet på de samme premissene.

Videre perspektiver

Debatten om aktiv dødshjelp er vi ikke ferdig med. Den ruller videre i avisoffentligheten og fagdiskurser. I arbeidet med min oppgave har jeg hatt et håp om at en undersøkelse av debattens nære fortid også vil kunne være av verdi for en nyansert forståelse av det videre ordskiftet. Det kan for eksempel gjelde en forståelse for hvordan aktører i debatten angriper spørsmålet ut fra sitt ideologiske ståsted, eller benytter det for å uttrykke sitt syn på helt andre problemstillinger. Det kan også gjelde en oppmerksomhet rundt hvordan ulike språklige og faglige tradisjoner kan vinne eller tape posisjon i debatten. Eller at en konsensus kan skjule betydningsfulle forskjeller i tilnærmingen til spørsmålet, og at den underliggende tenkningen kan endres over tid uten at det rokker ved de uttalte standpunktene.

Dødshjelp-spørsmålet er også et referansepunkt i flere andre debatter om etiske dilemmaer i helsevesenet, grenseoppganger rundt liv og død og menneskelivets status. Flere av disse tiltar nå i styrke. Kanskje kan noe av det jeg har pekt på i denne oppgaven være av nytte for forståelsen av hvordan disse debattene utfolder seg.

Litteratur

Bjerke, Paul. *Fortsatt partipresse? Norske avisers holdning til regjeringsskiftet i mars 2000*.
Forskningsrapport nr. 46. Høgskulen i Volda/Møreforskning. 2001.

Dagbladet. «Demokratisk tilbakeslag.» Lederartikkel. *Dagbladet*. 21.01.2017.

Den norske kirke, «Sak KM 13/98: Eutanasi – saksorientering.» 07.06.2017.

https://kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/dokumenter_vedtak/kirkemotet-08.11.1998---13.11.1998-bergen/?id=2028

Den norske legeforening. «Ethiske regler for leger.» 10.06.2017.

<http://legeforeningen.no/om-legeforeningen/organisasjonen/rad-og-utvalg/organisasjonspolitiske-utvalg/etikk/etiske-regler-for-leger/>

Dignitas, «Brochure of Dignitas.» 11.06.2017.

http://www.dignitas.ch/index.php?option=com_content&view=article&id=22&lang

Estensen, Monica Bring og Linn K. Yttervik. «Brittanys bortgang skaper ny dødshjelpdebatt.» *VG*. 03.11.2014. <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/brittanys-bortgang-skaper-ny-dodshjelpdebatt/a/23328116/>

Foreningen Retten til en verdig død, «Historikk.» 05.05.2017.

<http://livstestament.org/c-284.Historikk.aspx>

Fragell, Levi. «Humanister og dødshjelp.» *Verdidebatt*. 16.05.2013.

<http://www.verdidebatt.no/innlegg/396960-humanister-og-dodshjelp>

Fremskrittspartiet, «Fremskrittspartiets prinsipper 2009-2013.» Hos Norsk senter for forskningsdata. 21.05.2017. <http://www.nsd.uib.no/polsys/data/filer/parti/10355.pdf>

Førde, Reidun og Lars Johan og Materstvedt, «Fra aktiv og passiv dødshjelp til eutanasi og behandlingsbegrensning.» Tidsskriftet for den norske legeforening 131, nr 21 (2011): 2138-40.

Førde, Reidun og Lars Johan Materstvedt. 'Legeforeningens uklarhet om «aktiv dødshjelp».' Tidsskriftet for den norske legeforening 136, nr. 14-15 (2016): 148-50.

Førde, Reidun, Knut W. Ruyter og Jan Helge Solbakk. *Medisinsk og helsefaglig etikk*, 3. utg. Oslo: Gyldendal, 2014.

Gauslaa, Stein og Stein B Hauglid. *Vi – en bok om ledere*. Fredrikstad: Institutt for journalistikk, 1997.

Hjeltnes, Guri (red). *Imperiet vakler: 1660-2010*, bind 4, hovedredaktør Nils Fredrik Dahl, *Norsk presses historie*. Oslo: Universitetsforlaget, 2010.

Horn, Morten. «Tid for et nytt testament.» Aftenposten. 06.11.2010.
<http://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/Tid-for-nytt-testament-211746b.html>

Husebø, Stein. «Døden er et hellig øyeblikk.» *Bergens Tidende*. 03.04.2014.
<http://www.bt.no/btmeneringer/kronikk/Doden-er-et-hellig-oyeblikk-277088b.html>

Igland, Alf Kjetil og Audun Stølås. *Kommentaren*. Kristiansand: IJ-forlaget, 2008.

Lewy, Guenter. *Assisted death in Europe and America. Four regimes and their lessons*. New York: Oxford University Press, 2011.

Nasjonalt råd for prioritering, «Prioritering i den norske helsetjenesten.» 21.05.2017.
<http://www.prioritering.no/artikkel?key=12348>

Pettersen, «Pressen og partiene – partitilhørighet i 2005?» Upublisert masteravhandling. Universitetet i Oslo. 2009.

Rachels, James, «Active and passive euthanasia.» *New England Journal of Medicine* 292 (1975): 78 – 80.

Roksvold, Thore, «Fire artikler.» I Berge, Kjell Lars, Kjersti Breivega, Thore Roksvold og Johan L. Tønnesson: *Fire blikk på sakprosaen*. Oslo: Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap, 2001. Utgitt i skriftserien *Sakprosa, skrifter fra Prosjektmiljøet norsk sakprosa*, nr 1. 117-136.

Simonsen, Jens O. *Meningsbærer eller meningsløs? Om avisenes samfunnsrolle*. Fredrikstad: Institutt for journalistikk, 1999.

Store medisinske leksikon, s.v. «Dødshjelp». 10.04.2017.
<https://sml.snl.no/d%C3%B8dshjelp>

Store norske leksikon, s.v. «Klassekampen.» 10.06.2017. <https://snl.no/Klassekampen>

Store norske leksikon, s.v. «Sandsdalen-saken.» 12.06.2017. <https://snl.no/Sandsdalen-saken>

Tännsjö, Torbjörn. *Noen ganger skal man drepe*. Oslo: Pax, 2007.

The Brittany Maynard Fund. «About Brittany Maynard». 12.06.2017.
<http://thebrittanyfund.org/about>

Tranøy, Knut Erik. *Medisinsk etikk i vår tid*. 4. utg. Oslo: Fagbokforlaget, 2005.

Vigeland, Kari. «Vil menneskeverdet oversvømmes av eldrebølgen?» *Fri tanke*. 26.11.2009.
<http://gammelfritanke.newsflow.no/templates/ArticlePage.aspx?id=1301.html>

Westerveld, June. «Dette er så vondt å snakke om at det er blitt tiet ned. Men nå må vi være ærlige.» *Aftenposten*. 04.06.2010. <http://www.aftenposten.no/norge/Dette-er-sa-vondt-a-snakke-om-at-det-er-blitt-tiet-ned-i-lang-tid-Men-na-ma-vi-vare-arlige-219297b.html>

Primærmateriale: Liste over lederartikler

Aftenposten:

7. juli 1996. *I et farlig grenseland*
4. desember 1997. *Dødshjelp*
20. september 1998. *Dødshjelp og
yttergrenser*
25. oktober 1998. *En sak for
Høyesterett*
20. august 1999. *Dødshjelp*

12. mars 2000. *Livets slutfase og
dødshjelp*
29. april 2000. *Helsetilsynet*
26. mai 2000. *Helsetilsynet*
1. september 2000. *Anne Alvik går*
3. oktober 2000. *Legenes adferd ved
livets slutt*
4. desember 2002. *Omsorg ved livets
slutt*
25. mai 2009. *Langt til
regjeringskontorene*

Dagbladet:

4. desember 1997. *Drapsdømt, på
mildeste måte*
23. oktober 1998. *Drama med riktig
utgang*
21. januar 1999. *Livshjelp*
2. mai 1999. *Skyldig*
29. mai 1999. *Uklart om dødshjelp*

19. august 1999. *Beskytter profesjonen*
14. mars 2000. *Helsetilsyn uten tillit*
21. mars 2000. *Fra skanse til skanse*
24. mars 2000. *Anne Alvik bør gå av*
24. august 2000. *Ikke den rette*
26. august 2000. *Et helt nytt perspektiv*
3. september 2000. *Riktig gjort*
1. februar 2001. *Legeetikk*
28. mai 2009. *Aktiv dødshjelp*
5. desember 2009. *Massiv dødshjelp*

VG:

25. juni 1996. *Aktiv dødshjelp*
6. juli 1996. *Livsrett*
24. oktober 1998. *Rett til død?*

13. mars 2000. *Helseskandale*
27. mars 2008. *Dødshjelp*
9. februar 2010. *Rett diagnose – feil
medisin*
10. juni 2010. *Passive politikere*
7. november 2014. *Nei til dødshjelp*

*

Adresseavisen

21. juni 1995. *Dødshjelp kan ikke
godtas*
24. juni 1996. *Legeetikk i grenseland*
23. september 1997. *Viktig etisk debatt*

4. desember 1997. *En riktig dom*
15. november 1997. *Nei til aktiv
dødshjelp*
24. desember 1997. *Materialismens
pris*
14. januar 2002. *Dårlig eldreomsorg*
26. mai 2009. *Frps verdivalg*

Bergens Tidende

4. desember 1997. *Nødvendig dom*
24. oktober 1998. *Vaklende grense?*

Stavanger Aftenblad

15. mars 1996. *Juristar om dødshjelp*
29. april 1996. *Individet i helsevesenet*
12. juli 1996. *Død over smertefullt liv?*
26. august 1996. *Andenæs og dødshjelpa*
4. desember 1997. *Riktig dom*
23. februar 1998. *Høyre og verdiane*

9. november 1998. *Kirkemøte med utfordringer*
28. august 2000. *Anne Alviks permisjon*
25. mai 2009. *Lang vei til makten*
6. desember 2009. «*En fatal feilkobling*»

8. oktober 1998. *Nei til dødshjelp*
22. januar 1999. *Hjelp til døende*
3. oktober 2000. *Passiv dødshjelp*
30. november 2000. *Lovlig legedrap*
14. april 2001. *Kald påskebodskap*
2. mai 2002. *Aktiv dødshjelp ingen rettighet*
29. juli 2002. *Svak og verdifull*
6. juni 2009. *Si nei til aktiv dødshjelp*
20. august 2009. *Når Alvoret siger inn*

*

Dagsavisen

4. desember 1997. *Leger skal ikke ta liv*

25. oktober 1998. *Juristene og juryen*
26. mai 2009. *Uheldig vedtak*
29. mai 2009. *Nytter ikke for Siv*

Klassekampen

10. juli 1996. *Nei til aktiv dødshjelp*
17. april 2001. *Overlagt drap*

Vårt Land

7. februar 1995. *Livsvern*
14. februar 1995. *Rett til liv*
4. januar 1996. *Vidunderlig?*
28. mai 1996. *Skal leger drepe?*
1. juni 1996. *Hjelpeplikt?*
2. juli 1996. *Dødsnemnder*

9. juli 1996. *Livshjelp*
12. april 1997. *Pasientdrap*
9. juli 1997. *Ikke drapsmenn*
9. oktober 1998. *Livshjelp*
23. oktober 1998. *Sandsdalen*
12. november 1998. *Kongen taler*
22. januar 1999. *Døende*

29. mars 1999. *Dødshjelp*
29. mai 1999. *Grenseoppgang*
2. juli 1999. *Leger og lidelse*
19. august 1999. *Mobbing?*
21. august 1999. *Dødshjelp*
9. november 1999. *Dødshjelp*
9. februar 2000. *Helsetilsyn*
20. mars 2000. *Bærum-saken*
17. april 2000. *God dom*
10. mai 2000. *Edenbrandt*
21. august 2000. *Ta ikke liv!*
22. august 2000. *Kreftplan*
28. august 2000. *Alviks ære?*
24. september 2007. *Dødshjelp?*
25. mai 2009. *Dødshjelp*
3. august 2009. *Sæles løp*
20. august 2009. *Knipe*
22. august 2009. *Uklare Frp*
19. november 2009. *På anbud?*

5. desember 2009. *De eldste*
7. januar 2010. *Eldrepleie*
20. september 2012. *Ut med samvittigheten?*
15. november 2012. *Livets pris*
26. januar 2013. *Samvittighet, Støre*
16. mai 2013. *Dødshjelp*
7. november 2013. *Verdikamp i vandrehallen*
27. november 2013. *Dødshjelpens glideflukt*
23. januar 2014. *Intoleransen*
1. februar 2014. *På liv og død*
9. juli 2014. *Samvitsfritt?*
15. juli 2014. *Tutus tale*
12. september 2014. *Nok baluba*
13. november 2014. *I åpent lende*